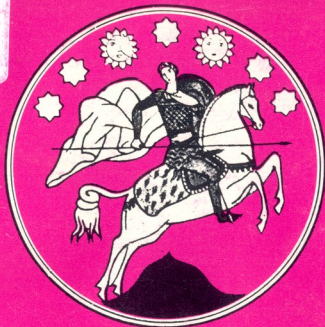

825
1986

I S S N : 0763 - 7247

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გუგაბი

ქართული პოლიტიკის პერიოდული ორგანო უცხოეთში

პარიზი N° 10 PARIS

ივლისი 1986 JUILLET

ეროვნული
პიკეტირება

„თავისუფლებავ, შენ ხარ კაცთა ნავსაყუდარი,
შენ ხარ ჩაგრულის, წამებულის წმინდა საყდარი,
შენ ხარ მშვიდობა და სიმართლე ამა ევენისა,
შენ ხარ აღმზრდელი ღვთაებამდე კაცთ ბუნებისა“ - ი ლ ი ა

62 წ ლ ი ს თ ა ვ ი

ერთი თვეც და, 62 წელი შესრულდება 1924 წლის აგვისტოს ეროვნული აჯანყებიდან, რომლის დროსაც რამდენიმე ათასი მგრძნებარე მამულიშვილი ბრძოლის ველზე დაეცა.

ამ აჯანყების დამარცხება სრულიადაც არ ნიშნავს, რომ იმ დაღვრილი სისხლი და გაღებული მსხვერპლი უკმი და უნაყოფო ყოფილიყოს. არა, პირიქით, მაშინ გაღებული ქართული სისხლი, საწინდარია მომავალი გამარჯვებისა.

აგვისტოს სისხლიან დღეებს შეწირულ მამულიშვილთა ხსოვნა ისევე მარადიულია, როგორც მათი ბრძოლის მიზანი.

კიდეც და კიდეც დიდება აგვისტოს მებრძოლ მამულიშვილებს! გაუმარჯოს დემოკრატიულ და დამოუკიდებელ საქართველოს!

2156X

63

ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ ლიბიის მთავარი ქალაქების დაბომბვის შემდეგ დასავლეთის დემოკრატიულმა ქვეყნებმა, ამერიკის ჩათვლით, საერთაშორისო ტერორიზმისაგან ამოიხუნტეს. ისინი, ვინც წინად პრეზიდენტ რეიგანს ამ რეპრესიულ აქტის გამო მკაცრად ჰკიცხავდენ, ახლა იძულებულნი არიან ენაზე მწარედ იკბინონ.

ამერიკის პრეზიდენტის დინჯი სიმტიცივე მომგებიანი გამოდგა გორბაჩოვის თეატრალური იერიშების მოსაგერებლადაც. ენევის შეხვედრის შემდეგ, საბჭოთა დიპლომატიის მთელი იერიშები მიმართული იყო იქითკენ, რომ ამერიკის მთავრობისათვის ხელი აეღებინებია *I.D.S.*-ის პროექტზე. ბატონ რეიგანის ურყევი პოზიციის შემდეგ და აგრეთვე იმის შემდეგაც, რაც საბჭოთა დიპლომატიამ ვერ შეძლო ამ საკითხში უთანხმოება ჩამოეგდო ამერიკასა და მის მოკავშირეთა შორის (გორბაჩოვი განსაკუთრებით იმედს ამყარებდა საფრანგეთის მთავრობაზე), საბჭოთა კავშირის კომპარტიის გენერალურმა მდივანმა მის რუსულ „ოტკაში“ ცოტა წყლი გაურია. ახლა ის აღარაა წინააღმდეგი, რომ ბირთვული სტრატეგიული ბომბებისაგან თავდაცვის საშუალებების კვლევა-ძიება მიმდინარეობდეს ლაბორატორიებში, არამედ, რომ ეს იარაღი არ იქნას განლაგებული სამხედრო ობიექტებზე. ამ უკანასკნელად მ. გორბაჩოვი, სიტყვით მაინც, თანახმაა სერიოზული საერთაშორისო კონტროლის, ბირთვული იარაღის შეზღუდვის ხელშეკრულების დასადებად, ამერიკის მთავრობისაგან წინა პირობად აღარ მოითხოვს აღარც *I.D.S.*-ის პროექტზე ხელის აღებას და აღარც დიდი ბრიტანეთისა და საფრანგეთის ბირთვული არსენალის სათვალავში მიღებას. მაშ, სიტყვიერად მნიშვნელოვან დადებით ცვლილებას აქვს ადგილი საბჭოთა საერთაშორისო პოლიტიკაში და დღეს მთავარია, რომ მ. გორბაჩოვმა სიტყვა საქმედ აქციოს: ენევაში დათქმული პირობის თანახმად, ყველგვარი წინა პირობის გარეშე, ამერიკას ესტუმროს და იქ პრეზიდენტ რეიგანთან შეთანხმების პირობები ეძიოს.

ამ უკანასკნელ დროს საბჭოთა წინადადებებში რომ სერიოზულ გაუმჯობესებას აქვს ადგილი, ეს პრეზ. რეიგანმაც დაამოწმა 19 ივნისს ამერიკის ქ. გლაზბოროში (სწორედ იქ, სადაც 19 წლის წინად ერთმანეთს შეხვდნენ პრეზიდენტი ლინდონ ჯონსონი და მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე ალექსი კოსიგი-

ნი.) ჟურნალისტებს საგანგებოდ განუცხადა: „სტრატეგიულ-მე-
იარაღების დარგში საბჭოთა ახალი წინადადებები ~~მეცხოველე~~
ბას წარმოადგენს ამერიკა-საბჭოთა მოლაპარაკებაში. მიუხედა-
ვად იმისა, რომ ისინი(საბჭოთა წინადადებები) შეიცავენ ბე-
ვრ მიუღებელ ელემენტებს, მაინც ჩანს, რომ საბჭოებმა დაიწ-
ყეს სერიოზული ძალისხმევა.“ მაგრამ იმისთვის რომ საბჭოთა
ხელისუფალნი უფრო მნიშვნელოვან დათმობებზე წამოვიდნენ და,
რომ შეიქმნეს მშვიდობიანი თანაცხოვრებისა და უშიშროების
პირობები, ამისათვის საჭიროა კიდევ უფრო მეტი სიმტკიცე,
როგორც პრეზ. რეიგანისაგან, ისე დემოკრატიული დასავლეთის
ყველა სხვა სახელმწიფოთა წარმომადგენლებისაგანაც, და ეს
სიმტკიცე და სოლიდარობა უნდა მუდამდებოდეს არა მხოლოდ
შეიარაღების დარგში, არამედ აგრეთვე ერისა და ადამიანის
უფლებების, თავისუფლებისა და დემოკრატიული პრინციპების
დაცვის სფეროებშიაც. დიახ, მართალია გამოთქმა: „ვისაც მშ-
ვიდობა სურს, ომისთვის უნდა ემზადოს.“ საბჭოთა მუქარას,
ისევე მოღერებული მუქარის მუშტი თუ შეაჩერებს, მაგრამ მა-
რტო მუშტის ტრიალითაც საბოლოოდ მშვიდობის დამკვიდრე-
ბა შეუძლებელია. თავისუფლებამ რომ მშვიდობაში იზეიმოს,
ამისათვის საჭიროა, რომ სამხედრო ძალასა და ხასიათის სიმ-
ტკიცესთან ერთად არსებობდეს მუდმივი პოლიტიკა საბჭოთა
იმპერიალიზმის მიერ ჩაგრულ ხალხების გამხსნევებისა და ყოვე-
ლგვარი დახმარებისა. დღევანდელ საომარ ტექნიკის ღონეზე
მხოლოდ ეს ერთადერთი გზაა მომგებიანი, ნაკლები მსხვერპ-
ლით: საბჭოებს ომი კი არ უნდა გამოეცხადოს, არამედ ეროვნული
პროვინციები უნდა აუჯანყონ. და ვინაიდან დღეს საკითხი
დგას ავღანეთზე, რომელიც ექვსი წელია გამირულად ეწი-
ნაალმდევება კრემლის საოკუპაციო ჯარებს, ეროვნული დამოუ-
კიდებლობისათვის მეტრძოლ ავღანეთს ყველგვარი ვაჭრობის
გარეშე უნდა გაეწიოს, რაც შეიძლება ფართო დახმარება,
როგორც სამხედრო, ისე დიპლომატიურ და ჰუმანურ სფეროე-
ბში.

ჩ ე ლ ე ნ ჯ ე რ ი ს კ ა ტ ა ს ტ რ ო ფ ა

როცა ცისფერ ეკრანზე ამერიკულ კოსმოსურ ხომალდების
მიმოსვლას ვუცქეროდით ხოლმე, გული სიამაყით გვევსებოდა
იმის წარმოდგენით, თუ, ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ერ-
თად, რა ტექნიკურ და სამეცნიერო წარმატებებს აღწევს მთე-
ლი კაცობრიობა ერთად აღებული. ნავეტების: კოლომბია, დის-

კოვერი, თუ ჩელენჯერის უზადო და უხიფათო ფრენებს უსაფრთხო
შევეჩვიეთ, რომ NASA (National Aeronautics and Space Admini-
nistrasion=აერონავტიკისა და სამყაროს ეროვნული ადმინისტრაცი-
ა)-ს პასუხისმგებლები ნახევარ-ღმერთებად გვესახებოდა,
რომლებსთვისაც შეცდომა და მით გამოწვეული მარცხი თით-
ქოს არ უნდა არსებებოდა. ასეთ მომჯადობებელ ატმოსფეროში
მართლაც დამუხვასავით იყო ნავეტ ჩელენჯერის კატასტროფა
ამ წლის 28 იანვარს. როგორც ყველასთვის ცნობილია, ნავეტი
ჩელენჯერი აფეთქდა დედამიწიდან მოწვეტიდან ერთნახევარი
წუთის შემდეგ ერთი ასეული კილომეტრის სიმაღლეზე, 11 სა-
ათზე და 38 წუთზე კალიფორნიის დროით. ნავეტთან ერთად
კატასტროფაში დაიღუპა მისი შვიდკაციანი ეკიპაჟი (5 მამაკა-
ცი და 2 მანდილოსანი), რომელთა ხსოვნის წინაშე ღრმა პატი-
ვისცემით თავსა ვხრით, რამეთუ ისინი არიან წმინდა მსხვერ-
პლნი საკაცობრიო პროგრესის დიდი საქმისა.

მართალი არიან ისინი, ვინც ამბობენ, რომ: „ყოველი პროგ-
რესი მის წილ მსხვერპლს მოითხოვს.“ ციურ სამყაროში მოგ-
ზაურობა ისეთი არაჩვეულებრივი და დიდი რისკის საქმეა, რომ
აქ განსაკუთრებით სამართლიანია ეს ხალხური სიბრძნე, მა-
გრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც საკითხავია: იყო ეს მსხვერ-
პლი გარდაუვალი? თუ, შეიძლებოდა მისი თავიდან აცილება?
ანდა სხვანაირად რომ ვთქვათ: რა იყო მიზეზი ჩელენჯერის
აფეთქებისა? ამის დასადგენად საჭირო იყო მიუკერძოებელ დიდ
სპეციალისტთა კომისია და მართლაც პრეზ. რეიგანმა ავარიის
მეორე დღესვე დანიშნა ცამეტი სპეციალისტისაგან შემდგარი
ავარიის მიზეზების შემსწავლელი ჯგუფი, რომელსაც უთავა
ყოფილი სახელმწიფო მდივანი ვილიამ როჯერსი. როცა ეს სტრი-
ქონები იწერება სწორედ იმ დღეებში პრეზ. რეიგანს გადაე-
ცა და პრესაშიც გამოქვეყნდა ამ კომისიის ძიების დაწვრილე-
ბითი ანგარიში, საიდანაც გამომდინარეობს, რომ:

ნავეტის აფეთქების მიზეზი გახდა ორი დამხმარე რაკეტიდ-
ან ერთზე, მარჯვენაზე მყოფი ხრახნი. ეს ხრახნი რაკეტაში
მყოფ გახურებულ გაზს გარეთ გამოსავალს უკეტავს. ჩელენჯე-
რის წინა მოგზაურობის დროს ეს ხრახნი დაზიანებულა, რაც
გასინჯვის დროს ფრენის პასუხისმგებლებს ვერ შეუმჩნევიათ
და ახლა ამ ახალი გაფრენის დროს ატმოსფეროს ძლიერმა და-
წოლამ ეს ხრახნი სრულიად მოაძრო და დამხმარე რაკეტაში
ჩამწვედელუმა გავარვარებულმა გაზმა, რომლის ტემპერატურა
ათას გრადუსზე მეტია, გზა იშოვნა, სწრაფად გახვრიტა ნა-
ვეტის კედელი, რომლის საცავეებში დაგროვილია 600 ტონაზე

მეტი უაღრესად ფეთქებადი წყალბადისა და მჟავბადის სითხეები, რის აფეთქებამაც გამოიწვია ისეთი სწრაფი ვასტანსტროფია, რომ ეკიპაჟს არც კი უგრძვნია საფრთხის არსებობა. ამას აღსტურებს ეკიპაჟის უკანასკნელი საუბარი კაპ კანავერალის სადგურთან.

ანკეტა პიროვნულად ბრალს არავის დებს ავარიისათვის, მაგრამ ხაზგასმით აღნიშნავს NASA-ს ხელმძღვანელობის კოლექტიური კურადღების მოდუნებას, რაც გამოწვეული იყო, ერთი მხრით, წარსულში მიღწეულ დიდი წარმატებებით და, მეორე მხრით, კომერციული მოთხოვნილებით ფრენის დაჩქარება. სიფხიზლის მოდუნებამ კი გამოიწვია ის, რომ ჩელენჯერის ორბიტზე გაშვების წინ მხედველობაში არ იქნა მიღებული გაფრთხილებები საბედისწერო ხრახნის დაზიანების შესახებ. ამრიგად, ავარიის მიზეზი მოკლედ ასე შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ: ნავეტ ჩელენჯერის ერთი პატარა ნაწილაკის დეფექტიანობა, რაც მომავლისთვის უნდა გაუმჯობესდეს, და ფრენის პასუხისმგებლების არასაკმაო მომთხოვნელობა.

სანამ განახლდებოდეს კოსმოსური ფრენა, მანამ, ანკეტის მიხედვით, დამხმარე რაკეტების კონცეფცია ისე უნდა შეკეთდეს, რომ მათი ვარგისიანობის შემოწმება გაფრენის წინ შეიძლებოდეს ვერტიკალურ მდგომარეობაში. ვ. როჯერსის კომისიის დასკვნაში სხვა მერეხარისხოვანი წინადადებებიცაა, რომელთა რეალიზაცია საკმაოდ დაავგიანებს ამერიკის კოსმოსური ფრენის განახლებას. სპეციალისტების აზრით, ფრენის განახლებას ალბათ დაავგიანდება სულ ცოტა 18 თვე. მარტო 1986 წლისათვის დაგეგმილი იყო ნავეტის 16 ფრენის მისია, ხოლო მომავალი წლიდან — კვირეში თითო მოგზაურობა. ეს გეგმები ველარ შესრულდება და ვადები გადაიწევა ერთი, მეტი-მეტი ორი წლით, მაგრამ, ისეთი საქმისათვის, როგორც ციური სამყაროს ათვისებაა, ერთი და ორი წელიწადი რას წარმოადგენს? მაშინ, როცა იგი თაობებით გაგრძელდება და თანდათან სულ მეტად და მეტად განვითარდება. მაგრამ ისინი, ვინც ფიქრობენ, რომ ამ კატასტროფისა და ადამიანების მსხვერპლის შემდეგ ამერიკელებს გული გაუტყდებათ და კოსმოსში ადამიანების გაშვებაზე ხელს აიღებენ, ისინი სასტიკად ცდებიან. ციური სამყარო ახალი უსაზღვროდ დიდი ამერიკაა და ამერიკელები ისე გიჟები არ არიან, არც ისე მხდლები, რომ ასეთი მცირე მარცხის წინაშე შეშინდნენ, მის კოლონიზაციაზე ხელი აიღონ და ის რუსებს მიუტოვონ.

ავარიის შემთხვევებს მომავალშიაც დაურჩება ადგილი, არადა, ტრანსპორტის ისეთ კლასიკურ დარგებში, როგორც ავიაციის დარგი და ავიაციის, აქაც ავარიებს ხშირად აქვს ადგილი, მაგრამ ამის გამო ტრანსპორტის ამ საშუალებებზე ხელი არავის აუღია. პირიქით ავარიის შემთხვევები იძლევიან ტრანსპორტის საშუალებების შემდეგი სრულყოფის შესაძლებლობებს. ასევე მოხდება კოსმოსური ტრანსპორტის შემთხვევაშიაც.

შეჯიბრი სამყაროს დასაუფლებლად

საინტერესო ხანაში გვიხდება ცხოვრება: ერთი მხრით, დამოკლეს ხმალივითაა გადმოკიდებული მთელი კაცობრიობის თავზე ატომ-ბირთვული ბომბები და, მეორე მხრით, მოწმენი ვართ დიდი საკაცობრიო ავანტიურის დაწყების, რომელიც მდგომარეობს ჩვენი მზის სისტემის პლანეტების დაუფლება-ათვისებაში.

ასტრონომი მეცნიერები დიდი ხანია, რაც ოცნებობდნენ დედამიწიდან მოწყვეტაზე, დედამიწის ირგვლივ ატმოსფეროდან გაქრის შესაძლებლობაზე, მზის სისტემის პლანეტების მონახულებაზე, იქ შესაძლებელ სიცოცხლის აღმოჩენაზე და სხვა და სხვა... პრაქტიკულად ამ ოცნებათა განხორციელების შესაძლებლობა დადგა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. ორი დიდი გამარჯვებული სახელმწიფო: ამერიკის შეერთებული შტატები და საბჭოთა კავშირი მაშინვე ჩაებნენ დედამიწის მიღმა სამყაროს დაპყრობის გიგანტური ავანტიურის შეჯიბრებაში. ამ შეჯიბრებას მართო სპორტული მნიშვნელობა კი არ ჰქონდა, არამედ სამხედრო-სტრატეგიულიც. მომავალში: ის, ვინც იბატონებს კოსმოსში, იბატონებს დედამიწაზედაც.

ზედმეტი არ იქნება, აქ გავიხსენოთ ერთი დამახასიათებელი ანეკდოტი. სამოციანი წლების დასაწყისში, როცა გახშირდა დედამიწის ირგვლივ ორბიტებზე ხელოვნური საბჭოთა და ამერიკული თანამგზავრების გაშვება, გავრცელდა შემდეგი გონებათმანვილური ხუმრობა: „ამერიკისა და საბჭოების ხელოვნური თანამგზავრები ცაში ერთმანეთს რომ ხვდებიან, მათი ეკიპაჟები ერთმანეთს გერმანულად ესაუბრებიანო.“ მართლაც, არ უნდა დავივიწყოთ, რომ კოსმოსში მოგზაურობას საფუძვლად უდევს V2 ტიპის რაკეტა, რომელიც გერმანელებმა პირველად გამოცადეს შუაგულ ომის დროს—1942 წელში. ამერიკა თუმცა ჩამორჩებოდა, მაგრამ მაინც იმ წელსვე სივრცეში ისროლა 2 სართულიანი ფიუზე, რომელმაც 400 კილომეტრს მიაღწია. საბჭოთა კავშირი კი იმ დროს ალბათ ამაზე არც ფიქრობდა.

გერმანია რომ 1945 წელში არ დამარცხებულყო, თუ იქნებოდა პიონერი კოსმოსისათვის შეჯიბრებაში. შემდეგ თუ რა მოხდებოდა ამის ვარაუდი ძნელია, რადგანაც, ომის წინ თუ ამერიკის მეცნიერება ამ დარგში ჩამორჩებოდა გერმანიისას, სამაგიეროდ მას გერმანიაზე გაცილებით უფრო მოწინავე ტექნიკური ბაზა გააჩნდა.

ომის დამთავრებისთანავე ამერიკისა და საბჭოთა დაზვერვებმა დაუყოვნებლივ დაიწყეს გერმანულ ატომური ფიზიკის და რაკეტულ დარგის მეცნიერ-ტექნიკოსთა ძებნა-გადაბირება და მოტაცებაც კი. ამერიკელებს ეს არც დაუმაღავთ. ის კი არადა, დასაწყისში ამერიკულ ასტრონავტიკას გერმანელი მეცნიერი, V1-ისა და V2-ის შემოქმედი, პროფესორი ფონ ბრაუნი უთავა. ეს მაშინ, როცა საბჭოთა კავშირს არასოდეს საჯაროდ არ უღიარებია ის დიდი, შეიძლება ითქვას: გადამწყვეტი ამაგი, რომელიც გერმანულ მეცნიერებსა და ტექნიკოსებს მიუძღვით საბჭოთა კოსმონავტიკაში, და განა მარტო კოსმონავტიკაში?!

ასე იყო თუ ისე, კოსმონავტიკის პირველი სენსაციური ამბები საბჭოთა კავშირიდან მოვიდნენ:

1957 წლის 4 ოქტომბერს, პირველად ისტორიაში, საბჭოთა კავშირი დედამიწის ორბიტზე (228-945 კილომეტრის სიმაღლე) უშვებს „სპუტნიკ-1“ რომლის სიჩქარე საათში აღწევს 28.160 კილომეტრს და, რომელიც დედამიწის ირგვლივ წრეს შეკრავს 96,17 წუთის განმავლობაში.

– მეორე რეკორდი ისევ საბჭოებისაა: კოსმოსში პირველად იქნა გაგზავნილი ცოცხალი არსება, ძალი „ლაიკა“-ს სახით.

– 1959 წლის 7 იანვარს საბჭოთა კავშირი მთვარისაკენ აგზავნის ლუნა I, რომელიც 6.000 კილომეტრით გაუფლის მთვარეს და მეჩტა-ს სახელწოდებით იქცა მზის მიმართ პირველ ხელოვნურ თანამგზავრად. იმავე წლის 12 სექტემბერს საბჭოები მთვარეზე აგზავნიან პირველად საგანს (სონდი). იმავე წლის 4 ოქტომბერს საბჭოთა სპუტნიკი „ლუნა 3“ მთვარეს შემოუფლის გარშემო და მთვარის ჩვენთვის მუდმივად დაფარულ ზედაპირის ფოტოგრაფიებს აგზავნის დედამიწაზე.

– მაგრამ კიდევ უფრო სენსაციურია ადამიანის გაგზავნა უპაერო და უწონადო სამყაროში. 1961 წლის 12 აპრილს, საბჭოთა კოსმონავტი იური გაგარინი „ვოსტოკ I“-ის კაფსულში ერთხელ შემოუფლის დედამიწას ირგვლივ და ორბიტზე დარჩება 1 სა-

ათსა და 48 წუთს. ხოლო მეორე საბჭოთა კოსმონავტიკის აგვისტოს „ვოსტოკ II“-ის კაფსულში მყოფი, დედამიწას 17-ჯერ შემოუვლის გარშემო და დედამიწის ორბიტზე დაჰყოფს 25 საათსა და 25 წუთს.

— საბჭოთა ამ მიღწევების საპასუხოდ ამერიკა 1961 წლის 5 მაისს პირველად ახდენს „მერკურ“-ის, რომლის კაფსულშიც იმყოფებოდა კოსმონავტი ალენ შეპარ, გასროლას, რომელიც ალენს 190 კმ. -ის სიმაღლეს, 15 წუთის განმავლობაში რჩება დედამიწის ატმოსფეროს გარედ და უკან პარაშუტით ბრუნდება ოკეანეში, ხოლო ამერიკის კოსმოსური ხომალდის, რომელშიც ადამიანი იმყოფებოდა, ორბიტაზე გაშვებას ადგილი აქვს მხოლოდ 1962 წლის 20 თებერვალს. ამ დღეს ამერიკელი კოსმონავტი ჯონ გლენს „მერკურ II“-ის კაფსულში მყოფი გაშვებული იქნება დედამიწის ორბიტზე.

მაგრამ ამ დროს საბჭოთა ასტრონავტიკას ჯერ კიდევ გვარიანად ჩამორჩება ამერიკის, რაც, გასაგებია, მეცნიერულად და ტექნიკურად გაცილებით წინ მყოფ ამერიკისათვის დაუშვებელია და მართლაც პრეზიდენტად ახლად არჩეული ჯონ კენედი საჯაროდ აცხადებს სენატში: „ამ ათი წლის ბოლომდე იანკის ქუდი იფრიალებს მთვარეზეო.“ ამის შემდეგ ამერიკის ასტრონავტიკა მართლაც გიგანტურ ნაბიჯებით წავიდა წინ და საბჭოთა კავშირი მალე უკან ჩამოიჭრა.

მივკეთ მთავარ მიღწევათა ქრონოლოგიას:

— 1964 წელს პირველად მწკობრში დგება საბჭოთა პილოტირებული კოსმოსური ხომალდი „ვოსხოდ“, რომელზედაც შესაძლებელია, რომ ფრენის დროს კოსმონავტი თუ კოსმონავტები კაბინაში დარჩენ უსკაფანდროდ ვოსხოდები წინამორბედები არიან „სოიუზებისა“, რომლებიც ჯერ კიდევ ხმარებაშია საბჭოთა კოსმონავტიკაში.

— 1965 წლის 18 მარტს საბჭოთა კოსმონავტი ალექსი ლეონოვი, „ვოსხოდ 2“-ის ბორტიდან გარედ გამოდის სტრატოსფეროში და იღებს წოდებას: „სტრატოსფეროში პირველი ფეხითმოსიარულისას.“ ამით მთავრდება საბჭოთა კოსმონავტიკის უპირატესობა.

— 1966 წლის 18 ივნისს, „ემინი 10“-ის ორბიტული ხომალდით ამერიკელი ჯონ იუნგი და მიქაელ კოლინსი პირველად ახორციელებენ ორბიტზე მოძრავ ხელოვნურ თანამგზავრთან შეხვედრ-

ას, რაც დიდ პერსპექტივას უხსნის კოსმონავტიკის განვითარებას.

– 1968 წ. 21 დეკემბერს ამერიკელები მთვარის ირგვლივ ორბიტზე ათავსებენ „ქემინის“ კოსმოსურ ხომალდს, რომელზედაც იმყოფებოდნენ კოსმონავტები: ფრანკ ბორმანი, ჟიმ ლოველ და ვილიამ ანდერსი. მათ მთვარის ორბიტზე გაატარეს შობის დღესასწაული და პირველებმა საკუთარი თვალებით დააკვირდნენ მთვარის ნახევარ ზედაპირს, რომელიც მუდამ დამალულია დედამიწიდან.

– 1969 წლის 21 ივლისი 3 საათი და 56 წუთი კულიმინაციური წერტილია მთვარის დაპყრობის გზაზე. სწორედ ამ მომენტში დაადგამს ფეხს მთვარის ზედაპირზე ამერიკელი ასტრონავტი ნეილ ამსტრონგი, რომელმაც იმოგზაურა „აპოლონი II“ ხომალდით და ამით ვადამდე შესრულდა პრეზ. კენედის დანაქალი: მთვარეზე აფრიალდა იანკის ქუდიც და ვარსკვლავებიანი დროშაც. ამის შემდეგ „ნასა“-მ 1972 წლამდე მრავალი მოგზაურობა მოაწყო მთვარეზე, რომლებმაც ტელევიზორის თვალის წინ ჩაიარეს. იქ ხელსაწყოები და მანქანა-იარაღებიც ჩაზიდეს, უკან დედამიწაზეც მთვარის ნიადაგის საკმაოდ დიდი რაოდენობა ჩამოზიდეს საანალიზოდ. როდესაც ანგარიში გააკეთეს, ამერიკელებს ძვირი ეჩვენათ. მთვარის დაპყრობის პროექტი თურმე მათ დაუჯდათ 75 მილიონი დოლარი. სამოცდაათიან წლების დასაწყისში ნ.ა.ს.ა. -ს მოსამსახურეთა რაოდენობა 400.000 კაცამდე აღწევდა. ვინაიდან მთვარის კოლონიზაცია დროებით საინტერესო არ ჩანდა, ამერიკამ სრული რეფორმა მოახდინა მის კოსმონავტიკის პროექტში, ნასას შტატები და ბიუჯეტი მკვეთრად შეამცირეს და ახლა კოსმოსის კვლევისათვის მიზნად დაისახეს მრავალჯერადი გამოყენების კოსმოსური ხომალდის აგება, რომელსაც „ნავეტი“ უწოდეს. „ნავეტის“ მოდელებს დასაწყისი მიეცა რიჩარდ ნიქსონის პრეზიდენტობის დროს. 1971 წლის 5 იანვარს. მისი ღირებულება ნაანგარიშები იყო 10,5 მილიონი დოლარი და ოპერატიული უნდა ყოფილიყო 1979 წლისთვის. სინამდვილეში პროექტის განხორციელება დაჯდა გაცილებით უფრო ძვირი და პირველ გაშვებასაც თითქმის 2 წელიწადი დაავიანდა, მაგრამ, შემდეგ ნავეტის ფრენები (სულ 24 ჩელენჯერის ავარიამდე) მუდამ უზადოდ და დიდი

წარმატებით მიმდინარეობდენ, ნავეტ „ჩელენჯერის“ 28-იან უძრავ სივრცეში ავარიამდე.

ისტორიული პაემანი კოსმოსში

ამას ადგილი ჰქონდა 1975 წლის 17 ივლისს. ორმა საბჭოთა და სამმა ამერიკელმა კოსმონავტებმა, რომლებიც თავთავიანთი ქვეყნის რაკეტებით მოგზაურობდენ, ერთმანეთს ხელი ჩამოართვეს დედამიწიდან 220 კილომეტრის სიმაღლეზე. საბჭოთა ასტრონავტები: ალექსი ლეონოვი და ვალერი კურბასოვი რაკეტა „სოიუზ-19“-ით 15 ივლისს მოწვედნ დედამიწიდან და გაყვანილი იქნენ დედამიწის ორბიტზე, ხოლო ამერიკელი კოსმონავტები: დონალდ სლეიტონ, თომას სტაფორდ და ვანს ბრანდ, „აპოლონ-18“-ით, დედამიწიდან მათ შესახვედრად გაუშვეს 17 ივლისს. ეს ისტორიული შეხვედრა მოხდა ამერიკელების ინიციატივით და მათვე შეასრულეს ყველაზე რთული იღეთები: კოსმოსური ხომალდების შეპირაპირება-გადაბმა, ერთობლივი ფრენის შემდეგ, განცალკევება და სხვა. ეს სიმბოლური ჟესტი საბჭოთა-ამერიკის თანამშრომლობისა, სიცოცხლის უნარს მოკლებული გამოდგა. მას შემდეგ ასეთი ცდა აღარ განმეორებულა, არამედ ადრინდელი ურთიერთ შეჯიბრების გზა გააგრძელეს და თუ ვისი გამარჯვებით დასრულდება, ამას მარტო სპორტული მნიშვნელობა კი არა აქვს, არამედ დიდი სამხედრო-სტრატეგიულიც.

პროგრესის მსხვერპლი

ამერიკის ასტრონავტიკის მხრით, ჩელენჯერის კატასტროფამდე ცნობილია შემდეგი უბედური შემთხვევა:

1967 წლის 27 იანვარს, ადგილზე ვარჯიშობის დროს, კაფსულში ელ-დენის დაცლის შედეგად ცეცხლი გაჩნდა და დაიღუპა ხომალდ „აპოლოს“ მომავალი სამი კოსმონავტი: ვირჯილ გრისომ, ედუარდ უპიტ და ედგარ შაფე.

რაც შეეხება საბჭოთა ასტრონავტიკას, მის მიერ გადებული მსხვერპლის დადგენა ჯერჯერობით ნაადრებია და ცნობილია მხოლოდ ორი შემთხვევა: 1. იმავე 1967 წლის 23 აპრილს, კოსმონავტი ვლადიმირ კომაროვი, რომელიც „სოიუზ-1“-ზე იმყოფებოდა, უკან დაბრუნების დროს, პარაშუტის გაუშლელი-

ბის მიზეზით დაიღუბა. ეს ტრალედია დიდხანს საიდუმლოდ და-
 რჩა, სანამ ამერიკელებმა არ გაამჟღავნეს. მათ რადიოთი შეი-
 ტყვეს, რომ: „სოიუზის“ ზომალდი, რომელზედაც ვ. კომაროვი
 იმყოფებოდა, თავიდანვე, როგორც კი ორბიტზე იქნა გაშვებუ-
 ლი, თავისთავის ირგვლივ დაიწყო გიჟური ბრუნვა, რადგანაც
 მასტაბილირებელი მოწყობილების ამუშავება შეუძლებელი გახ-
 და. კომაროვი მიხვდა, რომ მას, სასწაულის გარდა, ვეღარაფ-
 ერი დააბრუნებდა ცოცხალს დედამიწაზე, ამიტომ მან გამოსა-
 მშვიდობებლად რადიოთი ელაპარაკა ცოლს.

2. მეორე გამომჟღავნებულ უბედურ შემთხვევას საბჭოთა კო-
 სმონავტიკაში ადგილი ჰქონდა 1971 წლის 29 ივნისს. საბჭოთა
 კოსმონავტები: გიორგი დობროვოლსკი, ვ. პაცაევი და ვლადი-
 სლავ ვოლკოვი, რომლებიც 23 დღე დარჩენ დედამიწის ორბიტზე
 მოძრავ „სალიუტ“-ის გემზანზე ალბათ ხანგრძლივი ფრენის რე-
 კორდის დასამყარებლად, აუხსნელი მიზეზის გამო ისინი აჩქა-
 რებულად უკან დედამიწაზე დააბრუნეს რაკეტა „სოიუზის“
 კაფსულით. როცა ეს უკანასკნელი გახსნეს დედამიწაზე, სამი-
 ვე კოსმონავტი მკვდრები დახვდათ, კაფსულში ჰაერის უკმარი-
 სობისაგანო. ამ შემთხვევაში მისტერიას ადგილი არ ჰქონებია,
 მათი სიკვდილი მაშინვე საჯაროდ გამოცხადდა

– ამათ გარდა, ვინც გულმოდგინეთ თვალყურს ადევნებს სსრკ
 ასტრონავტიკას, მათთვის სერიოზული ეჭვები არსებობენ და
 ვარაუდობენ, რომ ამ ცნობილ მსხვერპლთა გარდა საბჭოთა ას-
 ტრონავტიკას შეეწირა სულ ცოტა 6 კაცი, მანამ სანამ იური
 გაგარინი მის ცნობილ „ექსპლუს“ განახორციელებდა. ამ 6
 მსხვერპლთა შორის ანგარიშობენ ცნობილი თვითმფრინავის
 კონსტრუქტორ ილიუშინის ვაჟიშვილს, ვლადიმირ ილიუშინს,
 რომელიც 1960 წელში, საცდელ კოსმოსურ ფრენიდან დაბრუნე-
 ბული, მოულოდნელად გარდაიცვალა.

ასტრონავტიკის მომავალი

რა მდგომარეობაშია ამჟამად ამერიკა–სსრკ-ს შეჯიბრება დე-
 დამიწის მიღმა სამყაროს დასაუფლებლად? ჩელენჯერის აფეთქე-
 ბამდე ამერიკის უპირატესობა უდავო და მნიშვნელოვანი იყო.
 ჩვიდმეტი წლის წინად მათ შეძლეს მთვარეზე დასხდომა და
 უკან მშვიდობით დაბრუნება, რაც საბჭოებისათვის ჯერაც პრო-

ბლემატიულია. ამერიკის ასტრონავტიკის ნავეტური ექსპტემდი გაცილებიც მაღალი მეცნიერულ-ტექნიკური ღონისაა, ნიკოლოზისა ბჭოთა „სალიუტისა“ და „სოიუზის“ სისტემა. ამათ გარდა აღსანიშნავია ამერიკის ასტრონავტიკის დიდი დწინაუტრება მზის სისტემის პლანეტების შესწავლის საქმეში. 24 იანვარს, სულ ოთხი დღით ადრე ჩელენჯერის მარცხამდე, ამერიკულმა სონდმა „ვუაიაჟ-2“ (მოგზაური)-მა ახლოს გაუარა მზის სისტემის მეშვიდე პლანეტა ურანს, რომელიც დედამიწიდან სამი მილიარდი კილომეტრითაა დაშორებული, გადაილო და დედამიწას გადმოსცა 2.000-ზე მეტი ფოტო-გამოსახულება და გასწია წინ მერვე პლანეტა ნეპტუნის მოსანახულებლად. საბჭოთა ასტრონავტიკამ კი დღემდე შეძლო მთვარის, ვენერის და მარსის ფოტოგრაფიული შესწავლა.

სამაგიეროდ, არის დარგები, სადაც საბჭოეები რეკორდმანები არიან. ესაა დედამიწის ირგვლივ ორბიტზე ფრენის ხანგრძლივობა. 1984 წლის 7 თებერვალს საბჭოთა კოსმონავტებმა: ლეონიდ კიზიმ, ვლადიმირ სოლოვიევმა და ოლეგ ატკოვმა ხანგრძლივი ფრენის ახალი რეკორდი დაამყარეს. ისინი უწონადო სივრცეში დარჩენ დედამიწის ორბიტაზე 237 დღე-ღამე. — წელს 20 თებერვალს კიდევ ერთი დიდმნიშვნელოვანი დღე იყო საბჭოთა ასტრონავტიკაში. დედამიწის ორბიტზე გაუშვეს „სალიუტის“ ტიპის სადგური, რომელსაც თანდათანობით ექვსი სხვა მისი მსგავსი ბაქანი უნდა გადააბან და, ამრიგად, შეიქმნება დასახლება სულ ცოტა 12 კაცისა, რომლებიც ხანგრძლივად დარჩებიან ადგილზე და შეასრულებენ ლაბორატორიულ თუ სხვა ნებისმიერ ხასიათის სამუშაოებს. როგორც მკითხველიც ადვილად შენიშნავს, ასეთი ორბიტული სადგურების მუდმივად მოწყობას ძალიან დიდი სამხედრო სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს, რადგანაც მათზე შეიძლება განლაგდეს ბირთვული ბომბების საწინააღმდეგუ ლაზერული იარაღები. როგორც ამ საქმის სპეციალისტები ირწმუნებიან, ლაზერული იარაღის გახედნის საქმეშიდაც საბჭოთა კავშირი მნიშვნელოვნად წინ უფილა. ასე, რომ: თუ ამერიკის ასტრონავტიკა წინაა წმინდა მეცნიერული ხასიათის სამოქალაქო მნიშვნელობის დარგებში, საბჭოთა კავშირი წინაა სამხედრო მნიშვნელობის ასტრონავტიკაში. ხოლო თუ ამერიკელებს გაუჩნდათ, ისე როგორც ვიეტნამში დამარცხების შემდეგ, ჩელენჯერის სინდრომი, მაშინ მ. გორბა-

ეროვნული

საბჭოთაო

ჩოვის ტრიუმფს წინ ველარავინ გადაუდგება.

მინაწერი. რა თქმა უნდა, ეს ორი დიდი თუმცა საბჭოთაო წინ უსწრებენ სხვებს, მაგრამ ისინი მარტონი არ არიან ციური სამყაროს დაპყრობის საქმეში. ასტრონავტიკის სრულყოფილიანი წევრები არიან: **1962 წ. 26** აპრილიდან დიდი ბრიტანეთი, **1965 წ. 26** ნოემბრიდან საფრანგეთი, **1970 წ. 11** თებერვლიდან იაპონია და იმავე წლის **24** აპრილიდან ჩინეთი. **1976** წლის ივლისიდან კურსში ჩაება ევროპა მისი მსროლელი „არია“-ით, სადაც მთავარი აქციონერი საფრანგეთია. ევროპის კოსმოსური სადგური, რომელიც საფრანგეთის გიანშია მოთავსებული, სერიოზული კონკურენცია ამერიკისა და საბჭოების ორბიტებზე გამშვები სადგურების.

პაპუნა ლუბაშვილი

ჩ ე რ ნ ო ბ ი ლ ი ს კ ა ტ ა ს ტ რ ო ვ ა

ჩერნობილი უკრაინის ერთი პატარა დასახლებაა, რომლის არსებობაც **28** აპრილამდე ბევრმა არ იცოდა თვით საბჭოთა კავშირში, ხოლო მას შემდეგ ის ცნობილი გახდა დედამიწის ყველ კუთხეში. ამ დღეს საბჭოთა ახალი ამბების სააგენტომ გამოაცხადა: „ჩერნობილის ატომური ელექტრო-სადგურის ოთხი რეაქტორიდან ერთი დაზიანდა. მიღებულია სათანადო ღონისძიებანი შედეგების დასაძლევად. მსხვერპლთ აღმოეჩინათ სათანადო მკურნალობა.“ რაში მდგომარეობდა ეს „დაზიანება, ან რა ხასიათის და მნიშვნელობის იყო იგი, ამაზე ლაკონიური კომუნიკე არაფერს ამბობდა, რაც სამართლიანად აშფოთებდა პირველ რიგში ევროპის მეზობელ ხალხებს, რომლებიც უშუალო საფრთხის წინაშე იდგენ. მღელვარებას აძლიერებდა ის ფაქტი, რომ, სანამ საბჭოთა მთავრობა ინციდენტს გამოაცხადებდა, მანამ შვეიციაში ატმოსფეროში აღმოაჩინეს არაჩვეულებრივი რადიოაქტიურობა. ცხადი იყო, რომ თუ ამ სიშორეს ასეთ საშიშ რადიოაქტიურობას ჰქონდა ადგილი, რაღა უნდა ყოფილიყო ავარიის ადგილზე. საბჭოთა რეჟიმის კონსპირაციული ხასიათი კიდევ უფრო აძლიერებდა შიშიანობას, მითქმა მოთქმასა და პანიკასაც კი. მდგომარეობა ისე სერიოზული გახდა, რომ ტოკიოში შეკრებილმა შვიდმა დიდმა ყვლაზე უფრო განვი-

თარებული ქვეყნის უმაღლესი დონის თათბირმა შემოქმედებით მოთქვა საჯაროდ და უკეთეს თანამშრომლობისაკენ საბჭოთა ხელისუფლებას.

ქარმა, რომელმაც პირველ დღეებში რადიოაქტიურობით დამუხტული ღრუბლები ჩრდილოეთით სკანდინავიის ქვეყნებისაკენ გააქანა, ახლა მხარე იცვალა, დასავლეთ ევროპისაკენ დასძრა საშიში ღრუბლები, საშიშროების პირველ ხაზზე აღმოჩნდნენ პოლონეთი და გერმანია. ადვილი წარმოსადგენია, თუ რა მდგომარეობა იქნებოდა თვით უკრაინასა და ბალტიის ქვეყნებში. კიევი, რომელიც 133 კილომეტრითაა დაშორებული ჩერნობილიდან, ერთ თვეზე მეტ ხანს აკრძალული ქალაქი იყო უცხოეთის ჟურნალისტებისათვის. შემდეგმა დღეებმა გამოამჟღავნეს, რომ კატასტროფის ადგილზე ნამდვილი ქაოსი და ანარქია სუფევდა და თვით ხელისუფლებამ არ იცოდა თუ რა სახეს მიიღებდა ატომური რეაქტორის აფეთქებით გამოწვეული მატერიის ბირთვული დაშლის რეაქცია.

კატასტროფის ნამდვილ მიზეზსა და მოცულობას ალბათ არასოდეს არ გვეტყვიან, მაგრამ კატასტროფის დაწყებიდან ორ თვეზე მეტი გავიდა და ამ ხნის განმავლობაში საბჭოთა საინფორმაციო უწყებები იძულებული იყვნენ აღელვებულ საზოგადოების დასამშვიდებლად ზოგიერთი გასამხელი ფაქტი მიეგდოთ. პირველად 5 მაისს დაიბეჭდა „პრავდაში“ ცნობები ჩერნობილის „ავარიის“ (არასოდეს საბჭოთა პრესას სიტყვა „კატასტროფა“ არ უხმარია.) შესახებ და ისიც დასავლეთის ჟურნალისტებისათვის გამართული პრეს-კონფერენციის ოფიციალური ანგარიშის სახით. „პრავდას“ ეს ცნობა შემდეგ გადაბეჭდეს საბჭოთა სხვა გაზეთებში, მათ შორის ქართულმა „კომუნისტმაც“ გამოაქვეყნა რვა მაისის ნომერში მეორე გვერდზე, მაშინ, როცა პირველი გვერდი დათმობილი ჰქონდა ანგოლის კომუნისტ დიქტატორის ვიზიტს მიხაილ გორბაჩოვთან. „პრავდის“ ამ ოფიციალურ ცნობიდან, დასავლეთის პრესის „პანიკური“ კამპანიის კრიტიკასთან ერთად მკითხველი გაიგებს: პარასკევს 26 აპრილს დილის 1 საათ. და 23 წუთზე აფეთქებულა ჩერნობილის ატომური ელექტრო-სადგურის ოთხი რეაქტორიდან ერთი. აფეთქებას გამოუწვევია ხანძარი, რომელსაც შენობის ნაწილი უმსხვერპლია, ირგვლივ გავრცელებულა სიცოცხლისათვის საშიში

რადიოაქტიურობა, აფეთქების დროს დაღუპულა ორი კაცი და 30 კმ. რად. ტერიტორიიდან, როგორც საშიში ზონა, მოსახლეობა გადაუსახლებიათ, რომელსაც ასე ათას სულს ანგარიშობენ, ხოლო რადიოაქტიურობით მძიმედ დაავადებული ერთი ასეული კაცი ღებულობს სამედიცინო მოვლას მოსკოვის საავადმყოფოში.

კატასტროფის მომენტიდან მხოლოდ 18 დღის შემდეგ, გორბაჩოვმა საბჭოთა ტელევიზიით მიმართა საკუთარ და მსოფლიო საზოგადოებას. საბჭოთა სახელმწიფოს უადრესად ბიუროკრატიულ აპარატს საერთოდ დიდი დრო სჭირდება მოულოდნელ მოვლენებში გარკვევისათვის, მაგრამ ჩერნობილის შემთხვევაში ამას ისიც დაემატა, რომ ამაზე ადრე კატასტროფის ადგილზე არ არსებობდა ისეთი მდგომარეობა, რომ გორბაჩოვს შეძლებოდა ეთქვა: საშიშროება აღარ არსებობსო. გორბაჩოვს ბევრი რამ არ უთქვამს თვით კატასტროფის შესახებ. მან დაადასტურა აფეთქების დროს ორი კაცის დაღუპვა, 199 კაცი მეტ-ნაკლებადაა გამოსხივებით შეპყრობილი, რომელთაგან შვიდი გარდაიცვალაო. გორბაჩოვი განსაკუთრებით თავს დაესხა დასავლეთის პრესასა და პოლიტიკურ წრეებს „შემაშფოთებელი და ცილისმწამებლური ამბების გავრცელებისათვის, რომლის მიზანიცაა საბჭოთა კავშირისადმი უნდობლობის ჩამოგდებაო.“ ამ გამოსვლის დროს გორბაჩოვმა ისიც თქვა, რომ: „პირველადაა, რომ აღმოვჩნდით ასეთი საშიში ძალის პირისპირ, როგორცაა კონტროლს დაუქვემდებარებელი ატომური ენერჯიაო.“ აქ გენერალურ სეკრეტარს უეჭველად მახსოვრობა ღალატობს, თორემ როგორ შეიძლება, რომ მან არ იცოდეს შემდეგი ამბები:

1. 1957 წლის ბოლოს რადიოაქტიურ ნივთიერებათა საწყობი აფეთქდა ურალში ქალაქ ჩელიაბინსკის მახლობლად. სიცოცხლისათვის საშიში რადიოაქტიურობა გავრცელდა რამდენიმე ასეულ კვადრატულ კილომეტრის ტერიტორიაზე, რომელიც მოიცავდა სულ ცოტა ერთ ათეულ ქალაქს. მოსახლეობის ევაკუაცია საშიშ ზონიდან ძალიან გვიან გადაწყდა. დაიღუპა ათასობით ადამიანი. მთელ საშიშ ზონას ალყა შემოარტყეს ჯარისა და პოლიციის ნაწილებმა. მომხდარი უბედურების შესახებ არსად კრინტი არ დაძრულა. მხოლოდ ათი წლის შემდეგ, ცნობილმა დისიდენტმა ძმებმა: როი და ჟორეს მედვედევებმა გაამჟღავნეს ეს „სახელმწიფო საიდუმლო“ და აღნიშნეს, რომ იმ რა-

 საქართველოს
 ეროვნული ბიბლიოთეკა

დოკუმენტურ კატასტროფის დროს დაიღუპა მრავალი ადამიანი ვეფხე, ქალი და კაციო.

2. მეორე ცნობილ კატასტროფას ადგილი ჰქონდა ისევ ურალში ქ. სვერდლოვსკის მახლობლად 1979 წლის აპრილში. აფეთქდა ქიმიურ-ბაქტერიოლოგიური ქარხანა, რომელმაც შეიწირა სულ ცოტა ათასი ადამიანის სიცოცხლე. ეს ტრადიკული შემთხვევაც საბჭოთა ხელისუფლებამ დაუმალა საზოგადოებას.

1980 წლის 18 მარტს შეერთებული შტატების სახელმწიფო დეპარტამენტი შეეკითხა საბჭოთა ხელისუფლებას ამ კატასტროფის შესახებ, მაგრამ ამოდ დაშვრა, პასუხი ვერ მიიღო. მას შემდეგ ამერიკაში თავი შეაფარა პროფესორმა პოპოვმა, რომელიც სწორედ იმ ბაქტერიოლოგიურ ქარხანაში მსახურობდა. პროფ. პოპოვის განცხადებით, ქარხანა, რომლის დირექტორიც გენერალი სმირნოვი იყო, ამზადებდა საომარ ბაქტერიებს, ე.წ. „ნახშირის ბაქტერიებს“ რაც მომავლენიებულია ადამიანისათვის მას შემდეგ, როცა განსხვავებული ჯიშის ბაქტერიები ერთმანეთში აირევიან. ომის ველზე გამოყენების დროს ხელოვნურად ახდენენ ამ არევას, იქ კი საბედისწერო აფეთქებამ გამოიწვია შერევა და იმსხვერპლა დიდძალი მშვიდობიანი მოქალაქე.

ამათ გარდა კიდევ ბევრი უბედური შემთხვევა შეგვიძლია დავასახელოთ, რომლებსაც ადგილი ჰქონდათ ამ უკანასკნელ ათი წლის განმავლობაში და, რომლებიც ხელისუფლებას არ გაუმჟღავნებია. ჩვენ დარწმუნებული ვართ: ქარს რომ სკანდინავიის ქვეყნებისკენ არ წაედო რადიოაქტიურობა და შვეციის მთავრობა რომ არ შეშფოთებულყო, საბჭოთა ხელისუფლება ჩერნობილის ატომურ აფეთქებასაც საჯაროდ არ გაამხელდა. გორბაჩოვი იძულებული იყო ელიარებია ის, რის დამალვაც აღარ შეიძლებოდა, სამაგიეროდ მან დამალა მთავარი: მიზეზი, რადგანაც, უმიზეზოდ ამ ქვეყნად არაფერი არ ხდება.

—26 მაისს, მოსკოვში პრეს-კონფერენცია მოაწვეს, რომლის დროსაც სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტმა აკადემიკოსმა ევგენი ვოლხოვმა ჟურნალისტებს სხვათა შორის განუცხადა, რომ რადიაციის მსხვერპლთა რაოდენობა უკვე 19 უღრიდა. იმავე დროს ამერიკელმა გამოსხივებით დაავადებულთა მკურნალობის სპეციალისტმა ექიმმა გალმა განაცხადა:

საშიშ ზონიდან ევაკუირებული იქნა 90-100 ათასი მცხოვრები, რომლებიც მუდმივ სამედიცინო მეთვალყურეობის ქვეშ უნდა

იყენ, რადგანაც მათ შეიძლება გამოაჩნდეთ კიბოს **ფაიფელები**.
მკურნალობაში მყოფ სამ ასეული კაციდან **35** მძიმე **გინეკოლოგია**
ობაშიაო.

– **3** ივლისს, მოსკოვის №6 საავადმყოფოს(სადაც მკურნალობენ
ჩერნობილის კატასტროფის შედეგად დაავადებულებს) დირექტო-
რმა ლეონიდ ილინმა ჟურნალისტებს განუცხადა: ავარიის პირ-
ველ დღეებში **18** ათასი კაცი იქნა რამდენიმე დღით მოთავსე-
ბული საავადმყოფოში და შემოწმებულიო, აქედან სამასამდე
იქნენ მუდმივ სამკურნალოდ დატოვებულნი, დღეისათვის **25**
გარდაიცვალა, ოცდაათი ავადმყოფი მძიმე მდგომარეობაშიაო.

– **5** ივნისის ს.კ.კ.პ. ცენტ. კომიტეტის პოლიტბიუროს სხდომის
ოფიციალური ანგარიში, რომელიც პრესაში გამოქვეყნდა, სხვა-
თა შორის გვაუწყებს, რომ: „მოისმინა მთავრობის კომისიის
ცნობა ჩერნობილის ატომურ ელექტრო-სადგურში მომხდარი ავ-
არიის შედეგების ლიკვიდაციასთან დაკავშირებულ სამუშაოთა
მიმდინარეობისა და ამ სამუშაოთა გაძლიერების შემდგომ ლო-
ნისძიებათა შესახებ. აღინიშნა: „ელექტრო-სადგურის მოედანზე
და მის გარშემო ტერიტორიაზე ინტენსიურად მიმდინარეობს
ტერიტორიის, შენობებისა და ნაგებობების დეზაქტივაცია, გა-
ჭუჭყიანებისაგან წყალსატევების დაცვის სამუშაოები. რადიაციის
დონე სტაბილურად ქვეითდება.“

ამ ცნობიდან ცხადია, რომ კატასტროფის მომენტიდან ორმო-
ცი დღის გასვლის შემდეგ ელ.-სადგური და მისი მიმდებარე
30 კვ. კმ. რადიუსის ტერიტორია კვლავ აკრძალული ზონაა,
სადაც მცხოვრებთა დაბრუნების საკითხი ჯერ-ჯერობით არ დგას,
„რადიაციის დონე სტაბილურად ქვეითდება“ ნიშნავს, რომ რა-
დიაცია კვლავ გრძელდება.

– **15** ივნისის გაზ. „პრავდა“ გვაუწყებს: „ყოფილი დირექტორი
და მთავარი ინჟინერი(ჩერნობილის ელ. სადგურის) **ბრიუხანოვი**
და **ფომინი** განთავისუფლებული არიან თანამდებობებიდან. რთ-
ულ სიტუაციაში მათ ვერ შეძლეს ვერც სათანადო ხელმძღვა-
ნელობა და ვერც საჭირო დისციპლინის გამოჩენა და გამოავლი-
ნეს უპასუხისმგებლობა და არაკომპეტენტურობა. მათ ვერ შე-
ძლეს ვერც იმის შეფასება თუ რა ხდებოდა და ვერც იმ ლო-
ნისძიებების მიღება, რომლებიც საჭირონი იყვნენ მაშველ ჯგუ-
ფების დასარაზმავად.“ ბრიუხანოვის მაგივრად დაინიშნა ამხ.

პოზდიშევიო. ამავე სტატიიდან ირკვევა, რომ რეაქტორის ადგი-
თქების შემდეგ ადგილი ჰქონებია ელსადგურის მუშაობის დასაწყის-
ურთა პანიკას. ბევრი მათგანი გაქცეულა სადგურიდან და ბე-
ვრი მათგანი ჯერაც არ დაბრუნებულა უკან.

— ამასვე უნდა დაეუკავშიროთ რვა იენისის გაზეთ „ტრუდ“-ში
გამოქვეყნებული ცნობა: ჩერნობილის ელექტრო-სადგურის მშე-
ნებლობის სექტორის დირექტორად დაინიშნა ამხ. ვლადიმირ
გორა. გაზეთში არაფერია ნათქვამი ყოფილ დირექტორზე. გაზ.
„ლე მონდ“-ის გამოკვლევით, 15 მაისამდე ჩერნობილის მშენე-
ბლობის სექტორის დირექტორად იხსენებოდა ვასილი კიზიმა,
რომელიც ჩერნობილის პარტიული ბოზოლაც ყოფილა და უკრაი-
ნის ს.ს. რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატიც. თქმა
არ უნდა, რომ ვასილი კიზიმას ბრალი დასდეს რეაქტორის ნა-
კლიანად აგებაში და, როგორც პარტიული ბოზოლა, ჩუმად მო-
აშორეს საქმეს.

დასკვნა

ჩერნობილის კატასტროფით გამოწვეული ზარალი, თვით ისეთ
უზარმაზარ სახელმწიფოსათვის როგორც საბჭოთა კავშირია,
განუზომლად დიდია. წინასწარ შეუძლებელია თქმა იმისა, თუ
რა მანძილზე და რამდენ ხანს გაგრძელდება დედამიწის ნიადა-
გის საშიში რადიოაქტიურობა ამ კატასტროფის შემდეგ.

—ჯერჯერობით 30 კილომეტრის რადიუსის მქონე ტერიტორია
სრულიად გაუდაბნოებულია, იქიდან აყრილი რადიაციით მეტ-ნაკ-
ლებად შეპჭობილი 90-100 ათასი ადამიანი არავენ იცის რა
პირობებში ცხოვრობს, თუ მათ ყოფას შეიძლება ცხოვრება ეწ-
ოლოს.

—კატასტროფამ, საბჭოთა მესვეურების განცხადებებით, უკვე
იმსხვერპლა სამი ათეული ადამიანი, სამი ასეული პირველ რი-
გში დგას, ასი ათასი კი მუდმივ საშიშროებაში. ამ საშიში
ზონის გარედაც მოსახლეობის ჯანმრთელობა დაზღვეული არ
არის. უკრაინის დედაქალაქი, რომელიც 133 კილომეტრითაა და-
შორებული ჩერნობილიდან, ორი თვე აკრძალული იყო დასავლე-
თის ჟურნალისტებისათვის და სადაც ჯერ კიდევ გრძელდება
ქუჩებისა და შენობების დეზაქტივაცია, თავისი ორი მილიონი
მოსახლეობით შეიძლება აღმოჩნდეს მეტად სავალალო ბიოლო-

გიურ გართულებათა წინაშე-

— ჩერნობილის კატასტროფით მიძიმედ დაზარალდა არა მხოლოდ საბჭოთა კავშირის ევროპული ნაწილი, არამედ მეზობელი სკანდინავიისა, და ცენტრალური და დასავლეთი ევროპის ქვეყნებიც.

— საბჭოთა კავშირის ადამიანებისა და ცხოველების კვების საკითხში მოსალოდნელია კიდევ უარესი გართულებები.

კატასტროფაა ეს, მა რა ჯანაბაა, იტყოდა წვივმაგარი ქართლელი კაცი, მაგრამ გორბაჩოვებისათვის ეს უბრალო ავარიაა და საწყალ ჩერნობილს ცილს სწამებენ დასავლეთის მტრული პოლიტიკური წრეები.

— ყველაფრიდან ჩანს, რომ საბჭოთა ატომურ ელსადგურების უწყებას გათვალისწინებული არ ჰქონებია ჩერნობილის მსგავსი ინციდენტი, ამიტომ ჩერნობილში მომხდარ რეაქტორის აფეთქებას მოჰყვა დაბნეულობა და პანიკა, რამაც კიდევ უფრო დაზარადა უბედურების სივრცე და დრო.

— კატასტროფა გამოიწვია რეაქტორის დეფექტიურობამ. იგი არ აკმაყოფილებდა დასავლეთის ქვეყნებში მიღებულ უშიშროების ნორმებს.

— საბჭოთა წესის თანახმად, ჩერნობილის ატომურ ელ-სადგურს განაგებდნენ არაკომპეტენტური და უნებისყოფო კომპარტიის წევრები. მათმა უთავბოლობამ საბედისწეროდ დაავიანა მშველი ღონისძიებები.

— ჩერნობილის კატასტროფამ გამოააშკარავა საბჭოთა ეკონომიკის და ტექნიკის ჩამორჩენილობა. გაამართლა ფრანგი არაგონის ერთი გამოთქმა: „ს.ს.რ.კ., ეს კონგოა, პლუს თერმო-ბირთვული რაკეტებიო.“ საბჭოთა კავშირში არ აღმოჩნდა ერთი „რობოტი“ რადიოაქტიურ გარემოში გამოსაყენებლად. კატასტროფის შემდეგ დაიწეს მათი შესყიდვა დასავლეთში. საშიშ რადიოაქტიურობის პირობებში მეხანძრეები მომარაგებული არ ყფილან სპეციალური კომბინეზონებით და ნიღბებით. ალბათ ეს უბედურები არიან ყველაზე მეტად პირველ რიგში რომ დაზიანდნ.

— ვინ არის მაინც მთავარი დამნაშავე და პასუხისმგებელი ჩერნობილის კატასტროფისა? არა პირადად მიხილ გორბაჩოვი, არამედ ის სახელმწიფო სისტემა, რომლის წარმომადგენელიც იგია. საბჭოთა ტიპის სახელმწიფოსთვის, სადაც არ არსებობს

საზოგადოების თავისუფალი ზედამხედველობა და ჩერნობილის მსგავსი უბედური შემთხვევები მოსალოდნელი არა გარდაუვალიცაა.

— ჩერნობილის კატასტროფამ კითხვის ქვეშ დააყენა საზოგადოდ მსოფლიოში ატომური ელექტრო-სადგურების მშენებლობა. მან საბაზი მისცა ბუნების დამცველთა და უპირობო პაციფისტთა პოლიტიკურ დაჯგუფებებს გააძლიერონ ბრძოლა ბირთვული ენერჯის, როგორც სამოქალაქო, ისე სამხედრო გამოყენების წინააღმდეგ. ჩერნობილის კატასტროფა კიდევ უფრო ცხადყოფს თერმო-ბირთვული ომის აკრძალვის აუცილებლობას.

— 15 ივნისის გაზეთ „კომუნისტში“ დაბეჭდილია ირაკლი აბაშიძის ლექსი „ფიზიკოსები და ლირიკოსები“, რომელიც ჩერნობილის კატასტროფის შთაბეჭდილებითაა დაწერილი. ლექსი ფიზიკოსებისადმი შემდეგი მიმართებით თავდება:

„...თქვენი ზეიმი გულს უხარებს პოეტს ყოველთვის,
როგორც სულ დღემდე უხარებდა გულს ჩერნობილიც.
არა, ჩვენ არა. ჩვენ არ ვმართავთ ამ ქვეყნის ბორბალს;
დღეს მხოლოდ თქვენკენ, მხოლოდ თქვენკენ სმენაც და
მზერაც...“

ფიზიკოსებო, მოუარეთ ატომის ერას.“

ბატონო პოეტო-აკადემიკოსო, თქვენი ქვეყნის ბორბალს არც ფიზიკოსები მართავენ, არამედ მცირე კულტურის მქონე ხელისუფლების წყურვილით შეპყრობილი თქვენი ამხანაგი კომუნისტები. თქვენ მისამართი გეშლებათ და მით შეცდომაში შეგყავთ სხვებიც. მაგ თქვენი გაფრთხილებით კომუნისტ ხელისუფალთათვის უნდა მიგემართათ, რომლებიც განაგებენ ჩერნობილებსაცა და ატომ-ბომბებსაც.

ეკოლოგია და საბჭოთა კავშირი

1978 წელს რუსულ „თვითგამოცემა“-ში დაიბეჭდა ანონიმური სტატია: „ბუნების განადგურება“-ს სათაურით, რომელიც ეხებოდა ბუნების მდგომარეობას საბჭოთა კავშირში. სტატიის ავტორი იყო ზეევ ვოლფსონი, რომელიც აზერბაიჯანისა და მოსკოვის ბუნებრივ რეზერვებში მსახურობდა და, ამრიგად, ეკოლოგია მისი ხელობა იყო. ბატონი ზ. ვოლფსონი მის შემდეგ ის-

რაელში გადმოიხვეწა. ზემოდ აღნიშნული მისი ნარკვევები დიდი განგაშია, ხელისუფლების მიერ საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგობის განადგურების შესაწყვეტად. მასში მრავალი უდავო ფაქტებია დასახელებული, რომელთა კითხვის შემდეგ ჩერნობილის კატასტროფა აღარ გვაკვირვებს. მოვიხმოთ ზოგიერთი:

I. 1975 წლიდან დასავლეთის მეგალოპოლისებმა, მათ შორის ტოკიომ, მომწამლავი გაზების კონცეტრაცია შეამცირეს, მაშინ, როცა მოსკოვში ის სულ უფრო იზრდებოდა. ევროპის ქვეყნებმა და კანადამ ვალდებულება აიღეს, რომ 30% შეემცირებიათ სულფიურ დიოქსიდების გამოყოფა ჰაერში 1980-1993 წლების პერიოდში. საბჭოთა კავშირმა და აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოებმა უარი თქვეს ამ კლუბის წევრად გახდომაზე. საბჭოთა ბუნების დაცვის თავმჯდომარემ იური ისრაელმა განაცხადა, რომ 1984 წელს საბჭოთა კავშირმა ატმოსფეროში გაავრცელა 23 მილიონი ტონა სულფიური დიოქსიდები, აღმოსავლეთ ევროპის სხვა ქვეყნებმა 12 მილიონი ტონა, მაშინ, როცა საფრანგეთმა, გერმანიამ და ინგლისმა ერთად აღებულმა - 11 მილიონი ტონა. ბელორუსიაში მყავვე წვიმებმა გააჩანაგეს მუხის ტყეები, უკრაინაში კი მოიწამლა მდინარეები და წყლის საცაეები.

II. 1974 წელს შევდებმა ბალტიის ზღვაში აღმოაჩინეს საშიში რაოდენობა პოლიქლოროიული ბიფენილის, რომლის სულ მცირე რაოდენობა საკმარისია ცხოველთა ჯიშების რეპროდუქციის მოსაშლელად. საკმარისია ერთ ლიტრში გრამის მეათმილიონედი, რომ მთელი ოკეანე გადაიქცეს უდაბნოდ. ბალტიკაში აღმოჩენილი **PB** მოდიოდა მდინარე ნიემენის შესართავიდან. როცა საბჭოთა კავშირს შეეკითხენ, მთავრობამ უპასუხა, რომ ამ ნივთიერებას არ იმუშავებდენ. სინამდვილეში კი ის სსრკ ყველა მდინარეში იპოვებოდა. საქმე იმაშია, რომ სამხედრო სამინისტრო ჯერ ქ. ძერჟინსკში და შემდეგ ბევრ სხვა ადგილებშიც აწარმოებდა სამხედრო მიზნებისათვის ამ ნივთიერების წარმოებას და ჰიგიენის სამინისტროს ამის შესახებ არას ეუბნებოდა, როგორც სახელმწიფო საიდუმლოებას. სამხედრო ინდუსტრია, რომელიც დაზღვეულია საიდუმლოების დაცვით, მდინარეებს იყენებს, როგორც კანალიზაციის საშუალებას და ის წელიწადში ჩრდილოეთის ზღვაში ყრის 3 მილ.

ტონას, ბალტიის ზღვაში—ათ მილიონ ტონას და აზოვის ზღვაში—ათ მილიონ ტონა მინერალურ მარილებს. აზოვის ზღვაში, სადაც ჯერ კიდევ 1945 წლამდე 270.000 ტონა თევზს იჭერდენ, აქამად ძლივს სამი ათასს. აზოვის ზღვაში მყავდადის რაოდენობა სულ კლებულობს. დონისა და ყუბანის წყლების უსაშველო გამოყენებით საირიგაციოდ, აზოვის ზღვის დონემ ორი მეტრით დაიწია. ერთი მაღალი თანამდებობის მოხელის განცხადებით: „ჩვენ(საბჭოთა კავშირმა) პრაქტიკულად უკვე დავკარგეთ აზოვის ზღვა, არალის ზღვა, პრობლემატიური კასპიის ზღვა და, თუ ასე გავაგრძელებთ, ჩვენ დავკარგავთ ბაიკალის ტბასაცაო.“ ეს ტბა, რომელიც შეიცავს მტკნარი წყლის მსოფლიო რეზერვის 8%-ს, ცნობილია მისი წყლის განსაკუთრებული სისუფთავით. სამოციან წლებში მის ნაპირზე ააშენეს სინთეტიურ ცელულოზის ფაბრიკის დამამზადებელი ქიმიური ქარხანა, რომლიდანაც განსაკუთრებით აკეთებენ მძიმე ბომბდამშენ თვითმფრინავების საბურავებს. ეს ქარხანა ტბაში ყრის ნარჩენ მინერალურ მარილებს, რომელიც უწყლოდ ანადგურებს ტბის ფლორასა და ფაუნას.

III. საბჭოთა ეკონომიური სისტემაც დამლუბველია გარემო-ბუნებისათვის. რადგან წყალი უფასოა საბჭ. კავშირში, მას ხარჯავენ უთავბოლოდ. საბჭ. კავშირში ერთი ტონა ფოლადის დასამზადებლად ხარჯავენ 25-დან 75 ტონამდე წყალს, მაშინ, როცა ერთი ტონა საკმარისია საფრანგეთში.

საირიგაციოდ მდინარეების წყლის პომპაჟი ისეთია, რომ რიგი მდინარეებისა ამოშრენ, სხვებში კი დონემ ძლიერ დაიწია. წყლის დონემ დაიწია აგრეთვე ბარაჟებსა და ტბებში. მეგალომანური გეგმები, რომელთა მიზანია „ბუნების დამორჩილება“, უნაყოფოდ აქციეს 1.450 მილიონი კვადრატული ნაყოფიერი მიწები. მარტო დიდმა ბარაჟებმა დაფარეს 120- ათასი კვ. კმ. მიწებისა და ყოველწლიურად ისინი ნთქავენ 100.000 ჰექტარ ნაყოფიერ მიწებს. (ამ მხრივ სრული განუკითხაობა სუფევს ჩვენს სამშობლოში, სადაც ჰიდრო-ელსადგურების უზარმაზარმა წყლსატევებმა შთანთქმეს ისტორიით დატვირთული რიგი სოფლებისა. ავტორის შემჩნევა.)

დასავლეთის დემოკრატიულ ქვეყნებში, სადაც კანონი ძალაშია, თითოეულის თავისუფლება შეზღუდულია იქ, სადაც იწყება სხვა-

თა უფლებები. საბჭოთა კავშირში კი, სადაც პარტიის უფლებებს საზღვარი არა აქვს, ადამიანების უფლება ნულშია დაკარგული. საბჭოთა ქვეყნის ესაჭიროება ხელისუფლების მაწონა-სწორებელი ორგანიზმები, ისეთები როგორებიც არსებობენ დასავლეთში. აბსოლუტურ ხელისუფლებას, განუსაზღვრელ ძალაუფლებას, შეცდომაც განუსაზღვრელად დიდი შეიძლება დაემართოს და ამის ერთ-ერთი გამოვლინებაა ჩერნობილის კატასტროფა. იგი არ ჩაითვლება უცნაურ შემთხვევად, არამედ რეჟიმის ბუნებრივ პირმოად.

გულბათ გულბათიშვილი

კომკავშირი და ახალგაზრდობა

საბჭოთა რეჟიმის დამყარების პირველ წლებშივე კომუნისტურმა პარტიამ შექმნა მისდამი ყოველმხრივ დამორჩილებული და კომუნისტური იდეების გამტარებელი ახალგაზრდობის ორგანიზაცია—კომკავშირი. მისი მოღვაწეობის მთავარ მიზანს ახალგაზრდობაში სოციალიზმისა და კომუნიზმის იდეების გავრცელება წარმოადგენს და ამავდროს, იგი რაზმავს ახალგაზრდობას საბჭოთა ხელისუფლების გადაწყვეტილებათა შესასრულებლად. კომკავშირი, რომელიც, თავისი კომპარტიისადმი მონური დამოკიდებულების გამო, არავითარი ავტორიტეტით არ სარგებლობს ახალგაზრდობაში, თავისი ფართო ქსელით ეწევა ახალგაზრდობის მორალურ-ფსიქოლოგიურ დამუშავებას პარტიისადმი სიყვარულისა და პატივისცემის სულისკვეთებით. იგი ყოველმხრივ ცდილობს ჩააბას ახალგაზრდობა, ეგრეთ წოდებულ პატრიოტულ, უფასო შრომაში, მოგონილი „ნათელი კომუნისტური მომავლის“ შექმნისათვის.

როდესაც ვაკვირდებით კომკავშირის მოქმედებას, პირდაპირ გული კვდება, ვინაიდან არაადამიანური კომუნისტური ზეგავლენით იგი სრულიად ასახიჩრებს ახალგაზრდობას. საქართველოს ახალგაზრდობა დღეს ძალიან რთულ მორალურ-ფსიქოლოგიურ პირობებში იმყოფება. ერთი მხრივ, იგი მავნე კომუნისტური პროპაგანდის მსხვერპლია, ხოლო, მეორე მხრივ, დღეს მას საკმარისად დიდი ინფორმაცია გააჩნია დასავლეთის სამყაროს ცხოვრების შესახებ და ის ცდილობს როგორმე თავი დააღწიოს კომ-

კავშირის ზედამხედველობას, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში, სამწუხაროდ, ამას ის ვერ ახერხებს. ამის შედეგია, რომ საჯაროებლოს დღევანდელი ახალგაზრდობა, ისევე როგორც მთელი საბჭოთა კავშირისა, გულჩათხრობილია და საზოგადოებრივი შრომისადმი პასიურობას იჩენს. დღეს, როგორც არასდროს, ახალგაზრდობაში გავრცელებულია ლოთობა, ნაკომანია, დანაშაულობრივი ქმედებანი. ახალგაზრდობა ყველდღიური ცხოვრებით რწმუნდება, რომ მას შავ-ბნელი მომავალი აქვს და იმის გამო, რომ იგი წინააღმდეგობას ვერ უწევს რეჟიმს, ვარდება ღრმა პესიმიზმში.

როდესაც საბჭოთა მმართველნი ახალგაზრდობას სულიერად და მორალურად ჩაგრავენ, ისინი არ ითვალისწინებენ იმ მდგომარეობას, რომ ამით მას უნებისყოფოსა და უპრინციუბოს ხდიან, რაც მასში ეგოიზმსა და ადამიანების მიმართ სიძულვილს აღვივებს. სწორედ ეს არის ყველაზე საზარელი. კომუნისტ მმართველთათვის მთავარი ძალაუფლების შენარჩუნებაა და ამ მიზნისათვის ისინი ახალგაზრდობის სულიერ და მორალურ განადგურებაზეც კი მიდიან.

ახალგაზრდობის მტერს—კომკავშირს ფესვები ღრმად აქვს გადგმული საზოგადოებრივი საქმიანობის ყველა სფეროში და წამლავს ახალგაზრდობას. ის განსაკუთრებით აქტიურობს სასწავლებლებსა და ფაბრიკა-ქარხნებში, სადაც ყველაზე მეტადაა თავმოყრილი ახალგაზრდობა.

გარდა იმისა, რომ კომკავშირი მავნე კომუნისტურ იდეებს ავრცელებს ახალგაზრდობებში, იგი ამასთან ერთად, თავისი განუწყვეტელი შეკრებებითა და კრებებით, სხვადასხვა დავალებებით, სწავლისაგან აცდენს სტუდენტსა და მოსწავლე ახალგაზრდებს.

საშუალო და უმაღლეს სასწავლებლებში, ისევე როგორც წარმოება-დაწესებულებებში, კომკავშირის ორგანიზაციები ცდილობენ ჩაუნერგონ ახალგაზრდობას სიყვარული კომუნისტურ პარტიისადმი, მიუხედავად იმისა, რომ როგორც მთელ ხალხს, ისე ახალგაზრდობას და თვით კომკავშირის მუშაკებსაც კი, უკვე დიდიხანია აღარ სჯერათ პარტიის არც საშინაო და არც საგარეო პოლიტიკისა. კომპარტიის ძალდატანებით კომკავშირის ორგანიზაციების მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებანი ყველთვის ფორმალური და ფიქტიურია. მათში ყველთვის

ხაზგასმულია პარტიის პოლიტიკისადმი მხარდაჭერა. ემხრობა უმაღლეს ორგანოთა პარტიულმა და კომკავშირულმა მსოფლიო ბმა კარგად იციან ასეთი გადაწყვეტილებების სიყალბის შესახებ, მაგრამ უარყოფით რეაქციას არ ახდენენ, ვინაიდან სიყალბე და სიცრუე კომუნისტ ხელმძღვანელთა მოღვაწეობის მთავარ დედაარსს წარმოადგენს.

პარტია და მთავრობა მაღალ თანამდებობებზე აწინაურებს იმ კომკავშირულ აქტივისტებს, რომლებიც განსაკუთრებით გამოირჩევიან ფორმალიზმის, სიყალბისა და სიცრუის თვისებებით. კომპარტიის დღევანდელ ხელმძღვანელებში ხომ თითქმის ყველა ყოფილი კომკავშირელი აქტივისტები არიან, რომლებსაც სისხლში აქვთ გამჯდარი სიცრუე და სიყალბე. მათ ცხოვრებაში 2 სახე აქვთ: ერთი ოფიციალური, როდესაც კომპარტიისათვის დამახასიათებელ თვალის ამხვევ პოლიტიკას ეწევიან და მეორე, მათი რეალური სახე, რომელიც მომხვეჭელობასა და მექრთამეობაში გამოიხატება. რამდენი ხელმძღვანელი პარტიული და კომკავშირული მუშაკი ვიცით, რომლებიც მაღალ ტრიბუნიდან ცინიკურად ქადაგებენ პარტიული და კომკავშირული რიგების სიწმინდეზე, ხოლო ცხოვრებაში აბსოლუტურად საწინააღმდეგო მოქმედებებს ეწევიან. ბევრი ვიცით ხელმძღვანელები, რომლებიც ოფიციალურ თათბირებზე და მიტინგებზე ხალხს მოუწოდებენ პარტიის გადაწყვეტილებათა შესრულებისაკენ, ხოლო კერძო საუბრებში კი აკრიტიკებენ, როგორც კომპარტიას, ისე მის ხელმძღვანელობას. ეს ბუნებრივია, ვინაიდან პარტიულ და კომკავშირულ მუშაკებს შორისაც კომუნისტურ იდეებისადმი რწმენა დიდი ხანია დაკარგულია და მათ მთავარ მიზანს წარმოადგენს, პარტიასა და კომკავშირს ამოფარებით თანამდებობის ბოროტად გამოყენებით, პირადი ცხოვრების უკეთესი პირობების შექმნა.

მაგრამ, ასეთ პირობებში, რა ქნას პარტიოსანმა ახალგაზრდობამ? ხომ არ შეიძლება რომ ყველამ დაკარგოს სინდისი და პარტიის რიგებში შევიდეს ან კომკავშირის მონა-მორჩილი გახდეს?! აი, სწორედ ასეთი ახალგაზრდობა იჩაგრება, რომელსაც დღეს საქართველოში თავისუფალი, შემოქმედებითი, შედეგიანი შრომის საშუალება არ აქვს. ასეთები კი უმრავლესობას წარმოადგენენ.

მიუხედავად პარტიისა, კომკავშირისა და სახელმწიფო უწყებების ორგანოთა უსაშველო ზემოქმედებისა, ამ ბოლო წლებში ში მაინც იგრძნობა პროგრესიულ ახალგაზრდობის გააქტიურება. ეს ახალგაზრდობა იმედს არ კარგავს და იცის, რომ მხოლოდ მაქსიმალური გააქტიურებით შეიძლება ბოლოს და ბოლოს სიკეთემ გაიმარჯვოს სიბოროტეზე.

გურამ გელოვანი

შ ე ც დ ო მ ი ს გ ა ს წ ო რ ე ბ ა. „გუშავი“-ს წინა ნომერში, ბატონ გ. გელოვანის სტატიაში (გვერდი 25, პৃცარი 12) შეცდომით დაბეჭდილია: დადასტურებული მონაცემების საფუძველზე, სსრკ-ს კ.პ.ც.კ.-ს ყოფილ პირველ მდივანს ნ. ხრუშჩოვს თურმე განზრახული ჰქონებია...“ უნდა იყოს კი პირიქით: დაუდასტურებელი მონაცემების საფუძველზე...“(„რუსულ-კომუნისტური შოვინიზმი“ გურამ გელოვანისა)

ბ ო ე ზ ი ი ს გ ა ნ ყ ო ფ ი ლ ე ბ ა

ლტოლვილის სიტყვა პარიზს

მიყვარს პარიზი, მე, ქალაქი თავის ხმაურით, მონმარტის მთიდან გადაშლილი, მართლაც დიადი; მოსავეს მის სახეს სილამაზე მთლად უცნაური, ქალურ სინაზის საოცნებო ერთობ ზვიადი.

ოიპ, პარიზო, შენს წინაშე ჩემი ვედრება, მინდა ლოცვებით მოვიყარო აქვე მუხლები; ამ შენს მშვენებას ამაღლებულს ვერვინ ედრება, ასე შემკული, მომხიბლავი, წინ რომ იშლები.

მძულს მე უგულო კაცის სიტყვა, ცრუ და ოხერი; ოიპ, პარიზო, რომ იცოდე ვღვარე რამდენი მწარე ცრემლები სამშობლოსათვის, მან კი, თავს მტკვარი მე დამაყარა, თითქოს ვიყვე ცუდის ჩამდენი.

განა ღირსია წრფელი გულის მამულიშვილი

იყოს დევნილი, დაჩაგრული და ან დასჯილი? ეპრონული
სამშობლოსათვის არ იწამოს მტრისა წადილი, მინჯლითა
ატაროს გულში სასოებით მისი მანდილი.

მწარე ფიქრებით უცხო მხარეს ლტოლვილი ვლიდეს,
მტერი ხარობდეს და ლესავდეს რისხვით მახვილებს,
აღრჩობს სამშობლოს მტრის ვაება, და დღესაც კიდევ
სიკვდილი ცელავს ქართველ გმირებს, მამულიშვილებს.

რა საშიშია და მტარვალი ორგულის ზრახვა,
ოიპ, პარიზო, მშვენიერო, შენ ეს არ იცი;
ვხედავ შენს გმირულ-თავდადებულ ცხოვრების სახვას
ავსებს სამშობლოს სიყვარულის გრძნობა და ფიცი.

იქ, სადაც ერთხელ შენს კარებთან მოდგა ატილლა
და, სადაც თრთოდა ქალწულ გრძნობით გმირი ჟან დ'არკი,
თავისუფლების შენ აღმართე დროშა ახდილად
და ბატონობის დაამსხვრეე მძიმე ბანაკი.

იქ, სადაც ძველად იდგა სიტე პარისელების
და სავსე სენა თან ეკვროდა ნაპირებს მწვანეს,
მორის დე სულის აღმართული მლოცველ ხელებით
დგას ღვთისმშობლისა სამლოცველო წმინდა სავანე.

იქ, სადაც ბუკის საყვირებით ლუტეცის კარზე
გლადიატორთა მოდიოდა მებრძოლი ჯარი,
დღეს, აღმართული რკინის თვალით კოშკების ცაზე,
შუქი დაგნათებს, ვით ფერია და, ვით სიზმარი.

შენს სასახლებს ამშვენებენ კოცნა მზიური,
ვით პაგანინის მთრთოლავ თითებს სიმზე მიზრაფი,
კარიბჭეებთან კალიოპა გეკვრის ღვთიური,
კრიალა თვალით ცა დაგცქერის, როგორც სადაფი.

ღამის წყდიადი დაილევა მზეზე ნაჟური,
სენას აყება შაიოდან სევდა მანსინის;
ზოგჯერ მხურვალე ამორძალი, ვით პომპადური,

საქართველოს
წიგლმწერთა
კავშირები

შენ მოგაწყდება ავარდნილი როგორც ხიზანი.

გულში ინახავს პანთეონი შენს რჩეულ შვილებს;
მესმის მე კვნესა ვერდის ხმებით ალფონსინ პლესის;
შენ სიყვარულის გრძნობის ალით გაუმახვილე
გული ლამარტინს, მძიმე რუდეს, ცეცხლზე ნაკვესი.

ლოცვამ და ბრძოლამ შენი ძალა ბევრჯერ ადიდა,
მოგაქვს ლირიკა და გულს უვსებ ვარდით დანტეს,
მძიმე ტაძრების შენ გახდები კარიატიდა
და პოეტებსაც, ვით მებრძოლებს, ისე აღანთებ.

ბევრჯერ ყოფილა შენი მიწა სისხლით ნათოში
და ცხელ ცრემლებით სენის გული შავად ნაღები,
ბრძოლის ქარ-ცეცხლში გამოზრდილი ბავშვი გავროში
მღერას მოგიძღვნის, ვით მაისის ვარდის ბაღები.

იქ, სადაც იდგა მრისხანებით ციხე ბასტილი,
ძმობა-ერთობის შენ აღმართე ცხოვრების კერა;
ბატონიშვილის გარდმეშლება მეც აქ შატილი,
თავისუფლების და სამშობლოს იგი სიმღერა.

ბევრი უნახავს ჩემს სამშობლოს ძველად წამება
და შენს სენასაც კარგად ახსოვს საბა მოსული;
სადაც იარა ვერსად ჰპოვა სულის მან შვება,
თანვე წაიღო უცხო მხარეს ბედი მზაკვრული.

მინდა ვიწამო მაგ დიდების მე ქარავანი,
მღერის პოეტი შენს უბნებში და, ბევრი ლოთიც,
ვარ მე ლტოლვილი უსამშობლო, სხვათ კარ-ნავალი,
სერავს ჩემს გულმკერდს უმიზეზოდ დანა შარლოტის.

მარტივი არის ჩემი ლოცვა, ჩემო უფალო,
ვარ მე ნაცარი, მიწის მტვერი, ერთი აჭრილი;
იქნებ, პარიზო, ჩემი სიტყვა არის უბრალო,
ვარ მე ვედრებით შენს წინაშე მუხლებმოჭრილი.

გიორგი ტოგონიძე (პარიზი 1950.)

ს ა ფ რ ა ნ გ ე თ ს

დიდი ხნიდან შეთვის დამაქვს ტრფობა გულს დათქმული
და, ამისთვის შემოგფიცე ძმური სიყვარული.

დღეს სხვა გრძნობა მე არ მათბობს, არც სხვა სიხარული,
შენ ცისკარის ხატება ხარ, ქვეყნად ფერასხმული.

შენ ედემის წალკოტი ხარ, და შვენების კერა,
ციურ ხმათა ტკბილ ჰანგების საიდუმლო მღერა.

ო, სულმნათო, ქვეყნის ვარდო, ზღვა სიამით შლილო,
სათნოების ლურჯ ფერებით ღვთისგან გამოზრდილო.

შენ კრძალვა ხარ გრძნეულების მიწყვ მლოცველ გულთა
და, ცისკრული ეშხის სხივით განთიადი სულთა.

შენ მშვიდობის გზის კერა ხარ, მისი გზა და ფონი,
ქვეყნის სივრცეთ გატყორცნილი, ღვთაებრივი ღონით.

მთას ეკვრება თუ ბარს ხარობს შენი კერის სიბრძნე;
შენ შუქი ხარ მარადობის და უქრობი ცის მზე

ო, მეოხვე, ეხლა, როცა ხელაპყრობით ცისკენ
შენ წინაშე მე ვლოცულობ და გული მით მიძგერს,
მსურს მე ამ დროს, რომ ვემთხვიო შენს მიწას და ზეცას
და ვადიდო, ვინც შენს ცაზე უკვდავება თესა.

მსურს შენს ველებს, ზურმუხტ ქალებს, ზვრებს და წარბა
კონცხებს
ყველას ერთად ველივლივო, როგორც ძველად ოცხეს.

მსურს შენს ტაძრებს, მისნურ კერებს, ცისკენ აზიდულებს,
შენი სულის, შენი გულის განუხრელ ერთგულებს,
მე მიუძღვნა ჩემი სულის საიდუმლო ტრფობა,
როგორც გულში ანთებული ციურ გრძნობის ხმობა.

მსურს შენს ერთგულ გრძნეულ შვილებს, ზეცით გამოიწვიო, მოწიწებით თაყვანი ვცე, ვით შევენების გზირებს.

ო, ნუ მკითხავთ თუ ვინა ვარ ან რომელი მხრისა, გეტყვით მხოლოდ, რომ მე ვეტრფი ღვთიურ გრძნობის მიზანს, ის ამაღლებს კაცთა შორის სამშვიდობო ზრახვებს, და გზას უხსნის ერთობისკენ ყველა კეთილ გრძნობებს.

ანკი, რად ღირს ეს ცხოვრება, თუ რომ მართლაც იგი, სულ იქნება ბოროტების და მზაკვრობის მზიდი.

ჯერ კიდევ ყრვამ უარყავი, რაც სიავის არი, დავგმე ომი, მძულვარება, სისხლის ნიაღვარი, მე მას ვეტრფი და მას ვლოცავ, ვინც რომ ხალხთა შორის სიყვარულის სითბოს თესავს დაძმური ამბორით.

და, რომ გითხრათ წრფელი გულით ჩემი რწმენა ყველა, შენ ამ გრძნობის შევენება ხარ, მისი ცისარტყლა, და მეც მსურს, რომ შენს ამ სათნო კაცთაძმობის გრძნობებს, მუდამ თან ვყვე ერთგულებით, ვით ციურ მნათობებს, რომ დევნილმა, უსამშობლომ შენგნით ვბოვო შეგება: კირთა ძლევა, ხალხთა ძმობა, ქვეყნის დაზავება.

გიორგი ტოგონიძე (პარიზი, 1954.)

რუსთველი 800 წლის

შენ რუსთველო გამოგიტყდი,
სიტყვა გადარო მხოლოდ ერთი:
უზადო ხარ, მშვენიერი,
ერთადერთი, როგორც ღმერთი.

მგოსანთ ტაიქს მიაშურებ,
გამოვიდეს დიდი დრონი;
ყველა ერთად გააკვირვე
სწავლული და კაცი მგონი.

წავიკითხე, გამიტაცა,
დავეწაფე, როგორც ვეფხი;
ჩვენი ქვეყნის სიმდიდრე ხარ,
წაუშლელი სიბრძნის მერხი

შენ დარეჯან და თინათინ,
ავთანდილი და ტარიელ,
გაავსე სული მშვენებით,
არ დავრჩეთ გრძნობა-ცარიელ.

ამბავი მათი გვიამბე,
მოკრძალებით და რიდითა,
გაგვაკვირვე და დაგვატკბე,
შეგვიპყრ კიდეთ-კილითა.

მსახური ხარ შენ გმირების,
ვით ერთგული თვისის თვისი,
საარაკოდ მოთხრობილი,
გაგვიტაცებს თქმანი მისი.

მაგ ნაწერის მორჩილი ვართ,
ამ შაირის მაქებარი,

სიტყვაკაზმულ მწერლობაში
არსად არის შენი

შენ მესხეთის გვირგვინი ხარ,
საქართველოს ჩირაღდანი;
სადაური სად მოხვედი,
შეიქმენი ძეგლი მძლავრი.

ამაღლებულ ზეცად ფრენით
მკითხველი გჟავს მადლიერი;
ყველამ გულით შეგითვისა,
თაყვანსა გცემს მთელი ერი.

ირაკლი ოთხმეწური

მ ა რ ტ ო ო ბ ა

დავრჩი კვლავ მარტო, მწუხარებამ მკერდს მიმიხუტა,
საღლაც წავიდნენ მეგობრები: ილო და ხუტა;
აღარვინ დამრჩა, რომ მიუბნოს სიტყვა ქართული;
აქ ძლიერ ცივა, ველარ მათბობს თხელი ფარდული...

რატომ დამტოვეთ, მეგობრებო, ეული ასე,
გამექცნენ საღლაც ფიქრები და ლექსთა სინაზე,
ჩემს ახლოს ვიღაც კვდება ტიფით, სიცხით დამწვარი,
გარეთ კი ჰყნავს, დათარეშობს სტეპების ქარი...

მოდით ბიჭებო, უქართველოდ ველარ ვძლებ, ვერა,
მიკვირს უცოდველთ ღმერთი რატომ გადაგვემტერა;
ჩვენ ვერ გვიშველის პაწაწინა პურის ნატეხი
და ვერც სიზმარი, ბაიბურში ძილის გამტეხი...

ზუზუნებს ქარი, უკრაინის ზამთარი ჰყნავს,
ნეტავ ქართული მზის სხივები აქ რად არ ბრწყინავს;
დაბრუნდით ძმებო, ღამე არის უკვე გვიანი,
მე გეტყვით ზღაპარს, გეამებათ აზრი ფხიანი.

და თუ თქვენ არ გსურთ მოისმინოთ კარგი ზღაპარი,
 მაშინ ალვანთოთ ისტორიის დღეთა ლამპარი,
 მოგითხოვთ ამბებს, რას გვაუწყებს „ქართლის ცხოვრება“,
 სიცხე მაქვს, მაგრამ ბევრი რამე მემახსოვრება.

ჩვენი ძველები დადიოდნენ ლაშქრად სპარსეთში,
 გამოუვლიათ მწარე დღენი სასტიკ ქარცეცხლში,
 იქ სიცხე იყო აუტანი, არ ჰქონდათ წყალი,
 ჩვენ კი ამ ყნვას გადურჩებით ნეტავ ცოცხალი!?

დაბრუნდით ძმებო, უთქვენობით ვეღარ ვძლებ, ვერა,
 მწარე გამოდგა ჩვენი ჯოფა და ბელისწერა!
 ვილაც ჩემს ახლოს მოკვდა ტიფით...სიცხით დამწვარი,
 გარეთ კი ჰყნავს, დანავარდობს სტეპების ქარი...

გივი შაორელი

(ქ. როვნო. სამხედრო ტყვეთა ბანაკი,
 7 დეკემბერი 1941 წელი)

ს ა მ შ ო ბ ლ ო

არ იფიქრონ ობოლი ვარ,
 ან ღარიბი, მე საწყალი,
 სამშობლო მყავს სასახელო,
 საყვარელი მიწა-წყალი.

დაგიპყრეს და დაგიმონეს,
 გაგიჩინეს სამართალი.

თავს დაგესხენ, რას გერჩოდნენ?
 ვინ რუსია, რისი ვალი!

დროს მოტანილს დრო წაიღებს,
 გაირჩევა მტკვან-მართალი,
 გაიმარჯვებს საქართველო,
 გაიხარებს მომავალი...

✦ ვალოდია კვაჭანტირაძე

ძვირფასო მკითხველო, ვალოდია კვაჭანტირაძის ეს ლექსი 1974 წლის 16 აპრილით დათარიღებული შემდეგ წერილთან ერთად მივიღე: „ძმავო გოგი! გამარჯობა. არ იფიქრო ოდნავად, ლექსის წერის პრეტენზია მქონდეს. გამოვთქვი გრძნობა სამშობლოს სიყვარული უბრალო ენით და ისიც ძველი სტილით. სხვებს ამას ვერ შევეკითხები, სიცოცხლე დაიწყებენ. არაფერზე არ შეწუხდეთ, როდესაც ერთ წერილს მომწერთ, მიუდგომლად

მაცნობე თუ რამდენად და შესაფერისად მოყვანილი აქვს მთელი არის გამოთქმული. შენი აზრი მკირდება და გამომდგომად დიდი ხნის უღვთო ტკივილების შემდეგ, შორს თანამემამულეთაგან, გარდაიცვალა ეს თავდაბალი, სათნო და უებრო მამული-შვილი, და თან წარიტანა დიდი სიყვარულით გამთბარი გული. ამაყ იყო იგი სამშობლოთი და სამშობლოსთვის ტანჯვა-წამებაც მას ეამაყებოდა.

მკითხველო, შესანდობარი გაუგზავნე ვალოდია კვაქანტირადეს, ნუ დაიზარებ. „გუშაგი“

ჯ ვ ა რ ს ა ც ვ, ჯ ვ ა რ ს ა ც ვ ე გ ე !

დადლილი და მოთენთილი სული საკრებულო ტაძარში შევასვენე. შევცქერი ამ ხელთუქმნელ ძეგლს და გული მისკენ მიილტვის. შესავალ კარებთან გაუმეორებელმა სიტყვამ შემაჩერა. გულზე ხელდაკრეფილი უხმობს იგი მოყვასთა:

„მოვედით ჩემდა მაშვრალნო და ტვირთმძიმენო!“

ორი ათასი წლის წინად იყო იგი თქმული, და ეს სიტყვა მარადიულია. „მოვედით ჩემდა მაშვრალნო და ტვირთმძიმენო, რამეთუ მე გასწავლოთ თქვენ სიყვარული და კაცთმოყვარება,

გასწავლოთ ერთობა და თავისუფლება.“

უხმობს მოყვასთ სათნო თვალები და მეც აქა ვარ მასთან, ღვთის ტაძარში. „შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“ კვლავ უხმობს იგი მოყვასთ...

აგერ საიდუმლო სერობა... „ამინ გეტყვ თქვენ, ვითარმედ ერთმან თქვენთაგანმან მიმცეს მე, რომელ სჯამს ჩემთან.“

აგერ სურათი გრძნობათა უფრო ამშლელი. მრისხანე, მაგრამ ცბიერი პონტოელი პილატეს წინ წარსდგა იგი.

– მითხარ: ხარ შენ მეუფე ურიათა?

– შენ იტყვ, – მიუფო ნაზარეველმა.

გარინდებული სახით დგას ნაზარეველი. მისი ბაგენი ღუმან. მაშინ, პონტოელმა მსჯავრის გამოსატანად ბრბოს წარუდგინა იგი. – მე ცოდოში არ ვერევი, ხელი დამიბანია მისგან. დეე, ხალხმა მიუსაჯოს კუთვნილი, თქვა პილატემ.

ნაზარეველი წარსდა ბრბოს წინაშე. „ჯვარს აცვ ეგე!“ – ყირის

ხელების ქნევით ბრბო.

„ჯვარს აცვ ეგე!“ ყვირის ბრბო, რომელიც გუშინ რგვინით ეგებებოდა მას.

„ოსანა მაღალთა შინა, დიდება შენ! – კურთხეულ არს მომავალი სახელითა უფლისათა!“ – ხმის ჩახლეჩამდე გაჰყვიროდა მაშინ ბრბო, „ჯვარს აცვ ეგე!“; ყვირის ეხლა ბრბო.

**

აგერ სურათი გულის ამშლელი. როგორ დასცინიან მას ფარისეველები. „იესო ნაზარეველო, მეუფე ურიათა.“ და შეჰმოსეს მას ძოწეული, და დაადგეს შეთხზული ეკალთაგან გვირგვინი. დასცინოდნენ მას, სცემდნენ და ლანძღავდნენ. მძიმე ჯვარი თავისი ხელით უნდა აიტანოს მან გოლგოთაზე. ოჰ, რა მძიმეა ჯვარი. ლაზღანდარა ბრბო სიცილ-ხარხარით აცილებს მას. „გიხაროდენ, მეუფე ურიათა!“ – „საბრალონი, შეგინდოთ უფალმან, რამეთუ არა იცით თქვენ რას სჩადიხართ.“ ავედრებდა იგი ცოდვილთა სულებს.

მესამეჯერ წაიქცა იგი მძიმე ჯვართან ერთად! საშინელია ეგ სურათი ჩემთვის. სიმონ კანანელი მიეშველა მას. ერთად მიაქვთ მძიმე ჯვარი. იესო ნაზარეველმა უკანასკნელი ძალა მოიკრიფა და აღმართა იგი გოლგოთაზე.

„მესამეჯერ წაიქცა იგი“, დამდევს მძიმე ვარამი ყველგან.

„მესამეჯერ წაიქცა იგი“, – მელანდება ყველგან.

„მესამეჯერ წაიქცა იგი“, – არ მშორდება მე და ალბათ არაოდეს მომშორდება.

„მესამეჯერ წაიქცა იგი“, – აღმომხდა გულიდან და საკრებულო ტაძრის კედელს მივეჭრდენი.

„მესამეჯერ წაიქცა იგი“, გამომედევნა ეს მოუშორებელი სიტყვა სულის მოსაშხამავად. უნდა მოვშორდე ამ მძიმე სურათს, მინდა გავიდე აქედან. „ჯვარს აცვ ეგე!“, ჩამესმის ხმა... უცბად თვალთ დამიბნელდა...სადღაც გრიალი მოისმა...საკრებულო ტაძარიც სადღაც გამქრალიყო. გულშემზარავი ხმა კი კვლავ გაისმოდა: „ჯვარს აცვ ეგე!“

მინდია ლაშაური (მიუნხენი. 1959.)

კულტურის საკითხები

ეროვნული
ბიბლიოთეკარაც ყველა ქართველმა უნდა იცოდეს
(დასასრული. იხ. №8 და 9)

თუ დანტე „ღვთაებრივ კომედიაში“ ღმერთს ყველი სიკეთის დასაწესად—პრიმატად სახავს, რუსთაველის პოემაში სიკეთე ბრძოლით უნდა მოვიზოვოთ, მოვიგოთ, მოვიხვეჭოთ, დავიპყროთ ბოროტების დამარცხებით. სიკეთე რუსთაველისათვის ნიადაგი კი არ არის, მზამზარეულად ბოძებული, არამედ ბოლო მიზანი, შედეგი გრძელი და ძნელი ბრძოლის. დიონისიეს ციტატას სიკეთის მოძღვრების შესახებ შემთხვევით კი არ იხსენებს ჩვენი მგოსანი. რუსთაველი ამდიდრებს ამ ეთიკას და ცხოვრების რეალისტური გაგებით თავისუფლდება მისტიკურ-იდეალისტური აზროვნებიდან. აქ იგივე უნდა გავიმეორო, რაც „კავკასიონის“ XI ნომერში: „რუსთაველის პოემა არც მოჩვენებითი შეუღლებაა გაღაფწვნილი ფილოსოფიური საკითხების, როგორც ეს ნიჟამს ახასიათებს, და არც ღმერთისაკენ მისტიკური გზის მაჩვენებელი, როგორც დანტეა. ქართველი გენიოსი ორივე ფეხით მაგრად დგას მიწაზე და არ მიჰყვება ფილოსოფიურ მოლექსე ხელოვნებას აღმოსავლეთისას; მაგრამ, მისთვის ისევე უცხოა იმ სახის კავშირი ხორცსა და გონებას შორის, მიწისა და ცის შორის, რომელსაც ასე ბეჯითად ემსახურება იტალიური რენესანსი. რუსთაველი წინააღმდეგობათა გაერთიანებას კი არ ეძებს, არამედ წინააღმდეგობათა ერთიანობაში მოურიგებლობის მიზეზების გაქარწყლებას, მსოფლიოში ჰარმონიას, კეთილგანწყობილებას და სიმშვენეიერეს.“

დანტეს მიერ, იმ დროის იტალიის პოლიტიკურ აფორიაქებულ ხანაში, შექმნილი ნაწარმოები, დღეს მხოლოდ პოეზიაა, და ნიჟამი თავის „ლეილამეჯნუნიანში“ თუ საიმპეექტიო ბედნიერებად თვის და სიკვდილი უკვდავყოფს სიყვარულს, რუსთაველი პირიქით, სიყვარულის უკვდავებას სიცოცხლით აგვირგვინებს, ამქვეყნიური ბედნიერებით აღამაზებს და სრულყოფს.

რუსთაველისაგან უხვად გამოჰყვებას მზისა და მთვარე-პლანეტებისას საფუძვლად უდევს მგოსნის ეს ესთეტიკური გემოვნება. ის სილამაზეს და მშვენიერებას ეტრფის და თვით პოემას „ვეფხისტყაოსანი“-ს სახელწოდებას იმიტომ აძლევს, რომ

ვეფხი მას მშვენიერ ნადირად მიაჩნია ისე, რომ მისი მისწრაფება-დარეჯანის სახედაც კი დაუსახავს და მისი ტყავი კაბად ეკაბდა. ცვამს ტარიელისთვის, აკი ტარიელი ავთანდილს ეუბნება: „რომე ვეფხი მშვენიერი სახედ მისად დამისახავს, ამაღ მიყვარს ტყავი მისი კაბად ჩემად მომინახავს.“

რუსთაველი ცხოვრების არცერთ სამართლიან, მაგრამ იმ დრო-ისათვის საშიშ პრობლემის წამოყენებას არ გაუტრბის. მისი ცნობილი აფორიზმი: „ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს თუნდა ხვადია“ მარტო საზოგადოების პრივილეგიური ნაწილის-მამაკაცისა და დედაკაცის თანასწორუფლებიანობას კი არ გულისხმობს, როგორც ეს ზოგიერთ მკვლევარს ჰგონია, არამედ ეს აზრი პლატონისა რუსთაველმა საყოველთაოდ, ფართოდ დააყენა, ღრმა ადამიანური საფუძველი მისცა და ყოვლად შეეძლე ღმერთიც საბუთად გამოიყენა, როგორც შემქმნელი ორივე სქესისა. უამისოდ ხომ გაუტეგბარი დარჩებოდა იმ დრისათვის ასეთი გაბედული ეთიკური და პოლიტიკური თავისუფლების იდეა დედაკაცისა და მამაკაცის, რომელსაც გააფთრებით ეწინააღმდეგებოდა საშუალო საუკუნეების, როგორც ქრისტიანული, ისე ისლამური სარწმუნოებები. მარტო ამ მოქალაქეობრივი მოთხოვნილები-სათვის უნდა მიენიჭოს რუსთაველს მსოფლიო ჰუმანისტის გვირგვინი.

მეგობრულ-მეზობლური დამოკიდებულებაც ხალხთა შორის და მათი საერთო, თანხმოვანი ბრძოლა სიმართლისა და სამართლიანობისათვის აშკარადება პოემის სამ გმირში, რომელთა მეგობრობა-ერთგულებაზე დამყარებულია შოთას ლიტერატურული შედეგრი. ტარიელი, ავთანდილი და ფრიდონი ეკუთვნიან სამ სხვადასხვა ხალხს, ლაპარაკობენ სხვადასხვა ენაზე, რაც მათ ხელს არ უშლის გონებრივი და გრძნობიერი ძალები ძმურად გააერთიანონ და საერთო ძალით უსამართლობის წინააღმდეგ იბრძოლონ. რუსთაველმა შეიგნო რა სიყვარულის ძალა, მასზე აღმოცენებული მეგობრობაც ადამიანის საუკეთესო გრძნობათ განავითარა. და მართლაც, განა არსებობს მეგობრობაზე ულამაზესი და უმშვენიერესი გრძნობა?! მეგობრისადმი სიყვარული, გამტანლობა, ძმადფიცობა-ეს თვისებები მუდამ ასპეტაკებდა ქართველ კაცს და ის სიკეთისა და ბოროტის ბრძოლაში კეთილშობილ, ადამიანურ გზას ადგა, მორალურ განსახიერებას წარმოადგენდა, ხორცს ასხამდა ფაქიზ ზნეობას, გამობდა ბოროტე-

ბის ყველნაირი სახის გამოვლინებას. ეს, რომ ასე იქნებოდა გასაგები ქართველის ჰუმანიტობა? მუდმივად, სისხლისღვრას, ოჯახისა და მამულის დარბევა-გაპარტახებას ნუთუ არ უნდა განევითარებია მათში ზიზღი და მტრობა მათ მიმართ, რომელთაგანაც საქართველოს მოსვენება არ უნახავს?! მაგრამ ქართველი მაინც რჩება ბუნებით მდიდარი, სიკეთის, ძმობის, ერთობის, კაცთმოყვარეობის, სამართლიანობის, რაინდობის და ზღაპრული სტუმართმოყვარეობის განსახიერება; და, თუ ქართველ ადამიანში თითქმის ყველა საუკეთესო თვისებებს თავი მოუყრია, ეს ვეფხისტყაოსნის სასწაულს მიეწერება, რომელიც მთავარ, უნივერსალურ და უკვდავ იდეას სიყვარულისას ასე მომჯადოებლად უმღერდა და საკაცობრიო მიზანს ეროვნულ სამოსელში გენიალურად ხატავდა.

არწივი ფრინველთა შორის, ქართულ პოეტურ ნაწარმოებებში მიჩნეულია ლამაზ და ძლიერ ფრინველად და როგორ შეიძლება, მის ლამაზ სხეულში მახინჯ ავსულს დაესადგურებოთ?! ესეც ხომ ქართული გემოვნების, ესთეტიკური შემეცნების გამოშვებებაა, როცა ფრინველთა და ცხოველთა მეფეებისაგან ქართული თქმულებები იმასვე თხოულობენ, რასაც ხალხის მეთაურებისაგან. ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ, როცა ბერძნულ მითოლოგიაში არწივი ავსულადაა წარმოდგენილი, ქართულში, პირიქით, სიკეთეს ანსახიერებს.

რუსთაველი თავის პოემას მეფის განდიდებით იწყებს: „იყო არბეთს როსტევან, მეფე ღმრთისაგან სვიანი, მაღალი, უხვი, მდაბალი, ლაშქარ-მრავალი, ყიანი, მოსამართლე და მოწყალე, მორჩმული, განგებანი, თვით მეომარი უებრო, კვლავ მოუბარი წყლიანი.“ სიტყვებში: „მეფე“ და „ხელმწიფე“ მწიფე ხელი ჩანს, ყელგან რომ უნდა წვდებოდეს და მის გადაწყვეტილებებშიც საყველთაო ჰუმანიზმის ნიშნებს ვხედავთ: „მეც გლახაკთა საქურქლე, ათავისუფლე მონები, შენ დაამდიდრე ყველი ობოლი, არას მქონები.“ განა ასეთი მეფისათვის, რომელიც მზრუნველია ქართველთა საერთო კეთილდღეობის, დასაშურია პირადი სიცოცხლის მსხვერპლად მიტანაც კი? და მართლაც: „ვინცა მოკვდეს მეფეთათვის, სულნი მათნი ცათა რბიანო“, ამბობს პოეტი. ამ აფორიზმით, რუსთაველი სიკვდილზედაც იმარჯვებს. სიცოცხლისა და სიკვდილის პრობლემა გამოუტყობელი

სინქსია ადამიანის გონებისათვის და შიშით შეპყრობილს, სიკვდილის მოახლოების მოლოდინში მთრთოლავს, ვერც თვითონ ნების მიერ დაწესებული სიბერე და თვით განუკურნებელი სენით ავადმყოფობაც, სიკვდილთან შესარიგებლად ვერ ამშვიდებს. რით შეიძლება სიკვდილის დათრგუნვა, მოგერიება, სიკვდილის, რომელიც: „ვერც გზის სივიწროვე და ვერც მაღალი მთები ვერ იჭირავს და, რომლისგანაც ყველი სწორდება, სუსტი და ძალგულოვანი, მდიდარი და ღარიბი, ხარბი და გულმოწყალე? სიკვდილს, ამ ბუნების კანონს, ვერ მოიგერიებთ უსარგებლო ცრემლთა დენით, არამედ მხოლოდ მაღალი იდეალებით, სიყვარულის უღრმესი ძალით, სიცოცხლის ნამდვილი ღირსეული შემეცნებით: „რადღა იგი სინათლე (სიცოცხლე), რასაცა ახლავს ბნელია“, ანდა: „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა, სიკვდილი სახელოვანი.“ განა ამ ადამიანური, ღირსეული სიცოცხლის მოპოვებას სიხარულით და გმირულად არ ეწირებიან დღესაც კაცობრიობის საუკეთესო შვილები?! განა თავისუფლებისა და სამართლიანობის იდეისათვის ბევრს არ მიუტანია პირადი სიცოცხლე მსხვერპლად? ტკბილია სიცოცხლე, მაგრამ რას ნიშნავს მასზე ხელის აღება, სამშობლოსათვის თავგანწირვასთან შედარებით, რომლისადმი სიყვარული გაცილებით ძლიერია, ვიდრე სიცოცხლის წყურვილი და უღირს სიყვარულის მორევში ჩახრჩობას ჩვენი გენიოსი პოეტი მკაცრად სჯის: „ბნედითი ბნედა, სიკვდილი რა მიჯნურობა გგონია, სჯობს სიყვარულსა უჩვენე საქმენი საგმირონია.“

დღეს ქართველებზე გავრცელებულია აზრი და მათში ხედავენ: კეთილშობილს, პატიოსანს, მამაცს, გულუხვს, გამტანს და ამას, ჩვენ უგვირგვინო მეფეს-რუსთაველს უნდა უმაღლოდეთ. ვ. ტუოსანი ქართული სულისა და ფიქრის მუსიკაა, უკიდურესად მელოდიური და მარადიული. ეს მას უნდა უმაღლოდეთ, თუ ჩვენ დღემდე მოვალწიეთ როგორც ერმა და მომავალი ხომ თანამედროვეობის დაძლევაში არის მხოლოდ შესაძლებელი. ამასაც შეეძლებთ, თუ არ დავივიწყებთ, რომ: „ბედის მორჩილი, მონობაში მოკვდებაო.“, როგორც ამას კლასიკური ქართული ანდაზა ამბობს.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა: ეს პატარა მონოგრაფია გულის სიღრმიდან ამოკენილი ვეფხისტყაოსნის თავჯანის შედეგად იწერება. იცოდენ საქართველოში, რომ 63 წლის სამშობლოს უნახაობამ ვერ შეაუსტა ქართველ გადმოხვეწილთა გულში ზღვადქცეული

გრძნობა სამშობლოს სიყვარულისა და ეს იმიტომ, რომ ვეფხისტყაოსანზე აღზრდილა და დავაუკაცებულა

ქართული ემიგრაცია მსხვერპლია სამშობლოში გამეფებული უსამართლობის, რომელიც წითელ ქაჯებს ტყვედ ჰყავთ, მაგრამ ჩვენ გვწამს რუსთაველის სიბრძნე: „ღმერთი არ გასწირავს კაცსა შენგან განაწირსა“ და „ბოროტსა სძლია კეთილმან,— არსება მისი გრძელია.“

დავით ვაშაძე
1984 წელი

*** **

დი დ ქ ა რ თ ვ ე ლ თ ა გ ა ხ ს ე ნ ე ბ ა

კ ა თ ა ლ ი კ ო ს ი ა მ ბ რ ო ს ი

7 სექტემბერს 125 წელი შესრულდება ივერიის მართლმადიდებელი ეკლესიის კათალიკოს-პატრიარქის, წმინდა მოწამე მამების სწორის ამბროსის დაბადებიდან. მართლაც ის დაიბადა 1861 წ. 7 სექტემბერს, სამეგრელოს ისტორიულ დაბა მარტვილში ზოსიმე ხელაიას ოჯახში და სახელად უწოდეს ბესარიონი.

მომავალი კათალიკოსი განეკუთვნებოდა ილიასა და აკაკის მომდევნო თაობას და აღიზარდა სამოციანელთა იდეებზე. ბავშვობა და ჯრმობა გაატარა სამეგრელოს ერთ-ერთ უმშვენიერეს მხარეში, მდინარე აბაშის ნაპირებზე, სადაც მისი მშობლიური დაბა მარტვილია გაშლილი. შორს არაა ტეხურის თვალწარმტაცი ხეობა, ლებარდეს ენით აღუწერელი მთიანეთის მშვენიერი კალთები, წაჩხურის მთავარანგელოზთა მეჩვიდმეტე საუკუნის ეკლესია, თამაკონის მეთექვსმეტე საუკუნის ციხე, აბედათის ციხე-დარბაზი მეთექვსმეტე საუკუნისა, ნოლის ციხე მეთექვსმეტე საუკუნისა და სხვა ისტორიული ძეგლები და ადგილები. მაგრამ, მარტვილის სიამაყა მისი უძველესი ჭყონდიდის სამონასტრო ანსამბლი, დაარსებული ჯერ კიდევ მეშვიდე საუკუნეში და მარტვილის დიდებული არქიტექტურული, მეათე საუკუნის ძეგლი-ეკლესია.

ჭყონდიდში იყო კათედრა ჭყონდიდელთა სრულიად საქართველოს მწიგნობართუხუცესის სახელისუფლო, რომელიც დიდ როლს თამაშობდა გერთიანებულ საქართველოს სამეფოს საქმეებში. ამრიგად, არ შეიძლებოდა, რომ ამ დიდებულ მხარეს გავლენა არ მოეხდინა მოზარდზე, მისი სული არ გამსჭვალულიყო წმინდა ნათლით და მის გონებაზე არ აღბეჭდილიყო წინაპართა სახელი და დიდება და იქნებ ამიტომაც დაადგა იგი ჭყონდიდელთა სახელოვან სასულიერო გზას.

ბესარიონ ხელაიამ დაამთავრა თბილისის სასულიერო სემინარია 1885 წელს და შეუდგა სამღვდლო მოღვაწეობას. 1887-96 წლებში იგი მღვდლობდა სოქასა და შემდეგ სოხუმში. იმავე დროს, ის იყო სოხუმის, ახალი ათონისა და ლიხნის სამრევლო სკოლების ზედამხედველი და ქართული ენის მასწავლებელი. სწორედ ამ დროს აღიმალა მან ხმა ცარიზმის რუსიფიკატორულ-შოვინისტურ პოლიტიკის წინააღმდეგ აფხაზეთში. იგი გაბედულად გამოდიოდა პრესაში გონებამახვილური და მამხილებელი წერილებით შავრაზმელი გოლუმბოვისა და ეპისკოპოს არსენი იზოტოვის წინააღმდეგ, რომლებიც აფხაზებს ქართველების სიძულვილს უნერგავდნენ და დევნიდნენ ქართულ ენას.

თუ თვალს გადავაგვლებთ ქართულ თვითგამოცემის მასალებს თანამედროვე აფხაზეთის შესახებ, გავითვალისწინებთ იქ მიმდინარე ვითარებებს ქართველთა და აფხაზთა ურთიერთობასთან დაკავშირებით, ქართული ენის დევნას, დაუძინებელი მტრის ბინძურ ცდებს ერთმანეთს გადაჰკიდონ ორიათასწლოვანი სისხლხორცეული აფხაზი და ქართველი ხალხები და სხვა შემადიწუნებელ მოვლენებსაც გავისიგრძევათ, — დავინახავთ საოცარ მსგავსებას წითელი ფერისა და შავი ფერის რაზმელთა მოქმედებასა და პოლიტიკას შორის.

1897 წელს ამბროსი შევიდა ყაზანის სასულიერო აკადემიაში, რომლის დამთავრების შემდეგ, უკვე ბერად აღკვეცილი, 1901 წელს განამწესეს რაჭაში, ისტორიაში კარგად ცნობილ ქელიშის მონასტერში, რომლის არქიმანდრიტი იგი გახლდათ 1904 წლამდე. ქელისის მონასტერი მდებარეობს მდინარე შარეულას ულამაზეს ხეობაში, დიდებულ ნიკორწმინდიდან სამი კილომეტრის მოცილებით. ეს მხარეც, ისევე როგორც ამბროსის მშობლიური მარტვილი, მდიდარია ისტორიული ძეგლებით, ციხე-ეკ-

ლესიებით, ისტორიული ადგილებით, საუცხოო, თავისებურად შექმნილი ფლებით, მიწიერი მდიდარი ოდა-პალატებიანი სახლებით, ტყე-მდელოებით, დორ-სათიბ-საბალახით, მდინარე-ნაკადულ-წყაროებითა და მინერალური წყლებით, და, რასაკვირველია, დიდებული მოსახლეობით — რაჭველებით, რომელთაც ისევე მოხიბლეს არქიმანდრიტი ამბროსი, როგორც მასზე უწინარეს დიდი და სახელოვანი მღვდელთმთავარი გაბრიელი, ეპისკოპოსი სრულიად იმერთა. სიკვდილის წინ ეპისკოპოსმა გაბრიელმა ინატრა რაჭისა და რაჭველთა ნახვა. ვინაიდან ავადმყოფ-დავრდომილ მოხუცს სიარული აღარ შეეძლო, მისთვის საგანგებოდ შეკრეს ურემი, გააბეს მასში ჰამაკი, რომელში მოათავსეს წმინდა კაცი და გაუყენეს ასე გზას რაჭისაკენ. შემოატარეს ყველგან, ყველა მთავარი სოფელი და დაბა, სადაც იყო ეკლესია. ყველგან იქადაგა, დაემშვიდობა ხალხს, რომელიც მისთვის გულმხურვალედ ლოცულობდა და ცხარე ცრემლებით ეთხოვებოდა 35 წლის მანძილზე მათ მწყემსსა და სულიერ მამას. ციციბო აღმართებში, სადაც ურემი ვერ ადიოდა, გაბრიელი ციმციმით აჰყავდათ რაჭველ ვაჟაკებს. ბოლოს გამოატარეს ქელიშ-ნიკორ-წმინდის სანახები და ნაქერალას უღელტეხილის გადავლით დაბრუნდნენ ქუთაისს. ამის შემდეგ სულ ცოტა ხნის შემდეგ გარდაიცვალა ეპისკოპოსი გაბრიელი და დაკრძალეს დიდებულ გელათის ტაძარში.

განვლო სულ ხუთმა წელმა გაბრიელ ეპისკოპოსის გარდაცვალებიდან და რაჭას მოევლინა სხვა სულმნათი ადამიანი — არქიმანდრიტი ამბროსი, რომელიც მაშინ 40 წლისა იყო. ოთხი წლის განმავლობაში მან ხალხის უსაზღვრო პატივისცემა და სიყვარული დაიმსახურა. იგი გახლდათ ბრძენი მრჩეველი და მომრიგებელი, დამხმარე და ხელის აღმპყობი მშრომელი ხალხისა. იგი იყო მსაჯული და მოჭირანხულე ყველასი, განურჩევლად და მიუდგომლად. მის სიტყვას არავინ გადავიდოდა, თავმდაბლად შეიწყობებდნენ, დაუჯერებდნენ და უღრტვინველად მიიღებდნენ.

მამა ამბროსი განსწავლული ბერი გახლდათ, დაკვირვებული და გამჭირახი ეთნოგრაფი. მან შემოიარა მთელი რაჭა-ლეჩხუმი, შეკრიბა ხალხური საუნჯის მარგალიტები, ხალხური სამართლის ნიმუშები, დაამუშავა და დაბეჭდა მისი ცნობილი შრომა: „მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში.“ საერთოდ მამა ამბროსი

იკვლევდა ქართულ ისტორიულ ძეგლებს და ქართულ და რუსულ პრესაში აქვეყნებდა წერილებს „ამბერის“ ფსევდონიმით. ადვილი მისახვედრია, რომ „ამბერი“ გახსნით ნიშნავს: „ამბროსი ბერს.“

ქელიში ჟღერის მამა ამბროსიმ აღმოაჩინა უძვირფასესი ისტორიული ძეგლი, ეგრეთ წოდებული „მოქცევაი ქართლისაი“-ს ქელიშური ვარიანტი, რომლის შესახებ 1907 წელს მოხსენება წაიკითხა საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების სხდომაზე, ხოლო 1911 წელს ცალკე წიგნადაც დაიბეჭდა თბილისში. თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ მანამდე „მოქცევაი ქართლისაი“-ს ერთადერთი ვარიანტი—შატბერდის მოგვეპოებოდა, მაშინ დავრწმუნდებით და ვიგრძნობთ თუ რა ძვირფასი ძეგლი შეესძინა ნეტარხსენებულმა ამბროსიმ საქართველოს ისტორიას საზოგადოდ და საეკლესიო მატრიანესა და წყროთმცოდნეობას კერძოდ.

მე მსურს მოგიხსნათ ამბავი მამა ამბროსის მიერ ამ იშვიათი ძეგლის პოვნისა:

ერთ მშვენიერ დღეს არქიმანდრიტი ამბროსი ბოლთას სცემდა მონასტრის ეზოში. მისი ნათელი სახე მზრუნველ ფიქრს მოეცვა ხელთ ჰქონდა კრიალოსანი და მისი დამარცვლით იქცევა თავს. დააბიჯებდა დინჯად, აუჩქარებლად. ერთ მომენტში მას მოეჩვენა, რომ ეზოს ცენტრალურ ნაწილში იმ ადგილას, რომლის ახლოს ასწლოვანი ვეებერთელა, ტოტებგაშლილი კაკლის ხე იდგა, მიწა არ გამოსცემდა ჩვეულებრივ ყუხმას, არამედ სიცალიერის ექოს. დაიწყო იმ ადგილას ფეხების ცემა და სიცალიერის ხმა უფრო საცნაური გახდა. ამბროსიმ ანაფორა აიკეცა, ჩაიჩოქა და ახლა მუშტის ცემა დაიწყო მიწაზე, თანაც ჯერს მიუპყრობდა ხოლმე. შემდეგ მთელი ტანით გაწვა მიწაზე და კვლავ იმეორებდა მუშტის ცემასა და მიჟურადებას. ამას თვალი მოჰკრეს სენაკებში მყოფმა ბერებმა და ძალიან გაუკვირდათ და თანაც შეწუხდნენ: რა დაემაართა ჩვენს წინამძღვარსო. მამა ამბროსიმ მოიხმო ისინი, აუწყა რაში იყო საქმე, თანაც თხოვა მოეტანათ ბარი და წალკატი. იწყეს მიწის ფრთხილი თხრა. ცოტა ხანმა განვლო და გამოჩნდა აკლამის კარი. გახსნეს. შევიდა შიგ ამბროსი და რას ხედავს: ასვენია ჩონჩხი, ალბათ ამ მონასტრის ერთ-ერთი სახელოვანი წინამძღვრისა, რომლის სჯელი მხოლოდ ღმერთმა

იყო, და მის თავის ქალასთან კი იღო ტყავის ყველაფერი მული, ტყავზე ნაწერი წიგნი. ეს გახლდათ „მოქცევის ისტორია“ მეცამეტე საუკუნეში გადაწერილი ხელნაწერი!.

მონასტრის ქვემოთ ბერებს ჰქონდათ დიდი აუზი, რომელიც ყველთვის საცხე იყო სახელგანთქმული შაორის კალმახით, ხოლო აუზის მიღმა საკმაო ფართო არეზე, გადმოცემით დაკრძალულია სხვადასხვა დროს გარდაცვლილი სამასი ბერი. ამბროსის დროს საფლავები კარგად ჩანდნენ. ის ქართველ საზოგადოებრიობას გულმხურვალედ მოუწოდებდა ეწარმოებინათ ქელიშის ამ უძველესი პანთეონის არქეოლოგიური შესწავლა, მაგრამ მისი ხმა დარჩა ხმად მღალადებლისა უდაბნოსა შინა.

ქელიშიდან მამა ამბროსი 1904 წელს გადაიყვანეს თბილისში სინოდის კანტორის წევრად და ფერიცვალების მონასტრის წინამძღვრად. მან იწყო აქტიური საქმიანობა და ბრძოლა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის, რაც მას არ აპატიეს და 1905 წელს რუსეთში გადაასახლეს. 1908 წელს მას კიდევ ახალი ბრალდება წაუყენეს: თითქოს მონაწილეობა მიეღოს ეგზარქოს ნიკონის მკვლელობაში. 1910 წელს როგორც გაამართლეს, მაგრამ სამშობლოში დაბრუნების უფლება მაინც არ მისცეს. ის მხოლოდ 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ განთავისუფლდა და იმავე წლის ზაფხულის მიწურულს საქართველოში დაბრუნდა. ის ჯერ თავის მშობლიურ ჭყონდიდში მსახურობდა მიტროპოლიტის ხარისხით და შემდეგ კი ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტად 1921 წლამდე, ამ წელს კი იგი აირჩიეს სრულიად საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის საჭეთმპყრობლად, როგორც კათალიკოს-პატრიარქი.

თუ ნეტარხსენებული ამბროსი თავგამოდებით იბრძოდა მეფის რუსეთის რუსიფიკატორულ პოლიტიკის წინააღმდეგ და საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის აღსადგენად, მან აგრეთვე თავისი კვერთხი აღმართა ბოლშევიკური რუსეთის წინააღმდეგაც. 1922 წლის 7 აპრილის თარიღით, საქართველოს დაპყრობიდან ერთი წლის თავზე პატრიარქმა ამბროსიმ ეპისტოლე, ანუ ოფიციალური მემორანდუმში გაუგზავნა გენუის საერთაშორისო კონფერენციას, რომელსაც საბჭოთა რუსეთის წარმომადგენელიც ესწრებოდა. თავის ეპისტოლეში ამბროსიმ წამოაყენა ორი მთავარი მოთხოვნა: I. დაუყოვნებლივ

გაყვანილი იქნეს საქართველოს საზღვრებიდან რუსეთის საზღვრამდე პაციო ჯარი და უზრუნველყოფილი იქნეს მისი მიწის მფლობელების ხოელთა თარეშისა და მძლავრება-მოტაცებისაგან. და II. საშუალება მიეცეს ქართველ ერს თვითონ, სხვათა ძალდაუტანებლად და უკარნახოდ მოაწყოს თავისი თავი ისე, როგორც ეს მას უნდა, შეიმუშაოს ისეთი ფორმები სოციალ-პოლიტიკური ცხოვრებისა, როგორც მის ფსიქიკას, სულსკვეთებას, ზნეჩვეულებას და ეროვნულ კულტურას შეესაბამება.

და ბოლოს, კათალიკოსი ამბროსი ამ ეპისტოლეში ბრძანებს: სრული იმედი მაქვს, რომ მაღალპატივცემული კონფერენცია არ უგულბებულყოფს პატარა საქართველოს ელემენტარულ მოთხოვნილებას და დაიხსნის მას ძალმომრეობისა და სამარცხვინო კლანჭებისაგანო.

ეს ისტორიული დოკუმენტი შეტანილია ინგლისურ ენაზე პარიზში 1953 წელს გამოცემულ მინისტრ კონსტანტინე კანდელაკის წიგნში: „ქართული საკითხი თავისუფალ მსოფლიოს წინაშე“, რომელიც „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ამერიკულმა საბჭომ“ დაუგზავნა შეერთებული შტატების უნივერსიტეტებს, ბიბლიოთეკებსა და ორგანიზაციებს და მათ შორის რამოდენიმე ცალი გადასცა ამერიკის შეერთებული შტატების კონგრესს. 1975 წ. 13 მარტს ეს ეპისტოლე კონგრესის წარმომადგენელთა პალატამ თავის პერიოდულ კრებულში შეიტანა ლუიზიანის შტატის წარმომადგენლის კონგრესმან ჯო ვაგონერის თაოსნობით და შესავალი სიტყვით, რომლითაც მან მიმართა წარმომადგენელთა პალატას. იმავე წლის მაისში კათალიკოს ამბროსის ეპისტოლე, კონგრესმან ვაგონერის შესავალი სიტყვით, დაბეჭდა ყველთვიურმა ჟურნალმა „ისტ იუროპ“-მა (აღმოსავლეთი ევროპა) ნიუ-იორკში, და, აგვარად, უფრო ფართოდ გავრცელდა ინგლისურენოვან მკითხველთა შორის.

კონგრესმანი ვაგონერი აღნიშნავდა, რომ პატრიარქ ამბროსის მიმართვა დღესაც ისეთივე აქტუალურია, როგორაც იყო ის 1922 წელს, არა მარტო ქართველი ერისათვის, არამედ ყველა ერისათვის, ვინც მიისწრაფის თავისუფლებისა და ეროვნული დამოუკიდებლობისაკენო. კონგრესმანი ვაგონერი მიუთითებს უდიდეს გამბედაობაზე, რომელიც კათალიკოსმა ამბროსიმ გამოიჩინა, ყვლადძლიერი „ჩეკა“-ს მკაცრი კონტროლის

მიუხედავად კათალიკოსი ამბროსი დააპატიმრეს და დიდხანს სტანჯავდენ ციხეში, სადაც მისი ჩეკისტ ჯალათებისადმი მათქვამი სიტყვები მარად დაუვიწყარია: „ჩემი სული ღმერთს ეკუთვნის, გული—საქართველოს და ლეში საჯიჯგნად თქვენ გქონდეთო.“

თვით ქართულ საბჭ. ენციკლოპედიაშიც კი აღიარებულია: „საქ.-ს სახელმწიფოებრივი წყობის საკითხში ამბროსი ანტისაბჭოთა თვალსაზრისზე იდგა“-ო. მრავალტანჯული დიდი მოწამე კათალიკოსი ამბროსი გარდაიცვალა 1927 წლის 29 მარტს და დაკრძალულია სიონის ტაძარში.

საუკუნო იყოს ხსენება მისი აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

თედო რაქველიშვილი

ბ ა ს კ ე ბ ი

არ ვიცი ბოლოს და ბოლოს თუ ბასკები მართლაც ქართველების სისხლით და ხორციით ნათესავი ხალხია, როგორც ამას ბევრი სერიოზული ენათმეცნიერი ამტკიცებდა და ამტკიცებს, მაგრამ უცნაური პარალელური დამთხვევები კი გვაქვს ამ ორ ხალხს. ქართველებიცა და ბასკებიც მცირერიცხოვანი არიან; (ესპანეთსა და საფრანგეთში სულ 2,1 მილიონ ბასკს ანგარიშობენ, მაშინ, როცა საბჭოთა კავშირში შემავალ საქართველოში 3,5 მილიონი ქართველია.) ქართველ ხალხს ქვეყნად სხვა ნათესავი ხალხი არ გააჩნია, ბასკებიც მარტონი არიან დასავლეთ ევროპაში ინდოევროპულ ზღვა ხალხებით გარშემორტყმული. ერთსაცა და მეორესაც ჯიშის გადასარჩენად მაღალ მთებისთვის შეუფარებია თავი: ქართველებს ხმელთაშუა ზღვის აუზის აღმოსავლეთით, კავკასიონის გადულახავ მთებისთვის, ბასკთა წინაპრებს, პირიქით, ამ ზღვის უკიდურეს დასავლეთით, პირინეების საშუალო სიმაღლის მთებისათვის. ბასკები ისევე უძველესი ხალხია ევროპის კონტინენტზე, როგორც ქართველები ახლო-აღმოსავლეთ—წინა აზიაში. რომაელები, არ ვიცი რატომ, ბასკების წინაპარსაც იბერს უწოდებდენ და

ჩვენს, ქართველთა წინაპარსაც. რომელთა ასეთი მოქცევა ეჭრნობოდა რაიმე სერიოზულ ცნობას თუ უბრალოდ სერიოზულ ფონეტიკური აღრვეის შედეგი, აი საკითხი, რომელსაც ჯერ კიდევ სერიოზული კვლევა-ძიება ესაჭიროება. წერილობით შემოგვრჩა საბუთები, რომლებიც დალადებენ, რომ საშუალო საუკუნოებში ქართველი ბერები პირინეებისაკენ მიეშურებოდენ, რათა იქ ეცხოვრათ უკეთეს ქართველთა შორის. ძიება ჩვენი ორი ხალხის ურთიერთობაზე განსაკუთრებით ფართოდ და მეცნიერულ ნიადაგზე გაიშალა ამ უკანასკნელ ას წელიწადში. საკითხმა ნათესაობისა არაჩვეულებრივად წინ წაიწია, თუმცა აღფრთოვანებებს ხშირად ცვლიდა იმედის გაცრუება. რაც არ უნდა მოხდეს ნათესაობის კვლევა-ძიების მეცნიერულ დასკვნებში, ჩვენ გვგონია, რომ ჩვენი ნათესაობის მითი მაინც სათუთად უნდა შევინახოთ და ყველმხრივ ხელი უნდა შევეუწყოთ ბასკებისა და ქართველების ურთიერთ უკეთ გაცნობასა, დაახლოებასა და დამეგობრებას. სწორედ ამას ემსახურება ეს ჩვენი კინი ეტიუდი.

Ce petit peuple qui chante et qui danse au pied des Pyrenees (ეს პატარა ხალხი, რომელიც მღერისა და ცეკვავს პირინეების ფეხთან) — ბრძანებდა დიდი ვოლტერი ბასკების შესახებ, და ეს კიდევ ერთი დამახასიათებელი ნიშანია ბასკთა და ქართველთა ხასიათების მსგავსებისა. ეს ხასიათი კარგად შენიშნა და აღბეჭდა ქართველმა ხელოვანმა ოთარ იოსელიანმა, მის მიერ საფრანგეთის ბასკებში გადაღებულ კინო-ფილმში.

ბასკების ბიოლოგიური თავისებურება

ბასკები არა მარტო ენითა და ხასიათით განსხვავდებიან, ესპანეთსა და საფრანგეთში მცხოვრებ სხვა ხალხებისაგან, არამედ, როგორც ახლა ირკვევა, ბიოლოგიური მონაცემებითაც. გამოჩენილი ფრანგი ემატოლოგიის პროფესორები: ჟაკ რუფიე და ჟან ბერნარი, მათ მონუმენტურ შრომაში: *Hematologie géographique* ამტკიცებენ, რომ ბასკთა სისხლი ხასიათდება „O“ ჯგუფის სისხლით და „B“ ჯგუფის იშვიათობით. ბასკური ბიოლოგიური ტიპი გვხვდება პირინეების ქედის მთელ სიგრძეზე და საფრანგეთის სამხრეთ-დასავლეთში. მათ მიხედვით, ბასკური ტიპი უკეთაა შემონახული პირინეების ჩრდილოეთით,

ვიდრე სამხრეთით დასაერთოდ, მიუხედავად მრავალი დალაშქრებისა, ბასკური სისხლი დარჩა შეურეველი.

ბრინჯაოს ხანაში მთელი დასავლეთი ევროპა უკავიათ ლიგურებს, რომელთაც პროტო-კელტებსაც უწოდებენ. რკინის ხანის დასაწყისში პროტო-კელტები, რომლებიც ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან მოდიან, აძლიერებენ ბრაშისეფალებს, რომლებიც, თავის მხრვ, პირინეების ქვეშ დაბლობებზე ცხოვრობდნენ მათ მოსვლამდე. ეს ცივილიზაცია ცოტათი აღწევს პირინეების ხეობებში. ისინი სახლდებიან დაბლობებში და იქ მკვიდრობენ რომაელების მოსვლამდე.

მეექვსე საუკუნეში ქრისტეს წინ ადგილი აქვს კელტების პირველ მიგრაციას, გალები იკავებენ ვაკეებს. მეხუთე საუკუნეში ქ.წ. იბერები, ხმელთაშუა ზღვის ხალხი, დოლისეფალები, რომლებიც სამხრეთიდან მოდიან გადაუვლიან პირინეებს. მეოთხე საუკუნეში კიდევ ახალი ხალხის ინვაზია, ამჯერად ვოლკები სახლდებიან დასავლეთ ლანგედოკში. 120-115 წლები ქ.წ. მათ დაიმორჩილებენ რომაელები. 72 წელს ქ.წ. რომის პროკონსული კრასიუს პომპე ამარცხებს აჯანყებულ რომაელ გენერალ სერტორიუსს და დატყვევებულ ჯარისკაცებს ასახლებს ერთად და ქმნის რამდენიმე რომაულ კოლონიას. რომაელთა მპყრობელობა არ ცვლის პირინეების ეთნიურ შემადგენლობას.

რომაელების შემდეგ ესპანეთსა და პირინეებს დალაშქრავენ ვანდალები (409 წ.) და შემდეგ კი ვიზიგოტები, რომლებიც დოლისეფალები არიან და ქერები. ბასკებზე ვერც ესენი ახდენენ გავლენას და მათზე უფრო გვიან, ვერც სარაცინები.

ფრანკებსა და კასტილიელებს შორის

„ვერც საფრანგეთმა და ვერც ესპანეთმა ვერ შეძლეს ბასკთა ჯგუფის დაშლა ოთხი უკანასკნელი საუკუნის განმავლობაში და ის ჯერ კიდევ მოჩანს, როგორც კრატერი ტბის ქვეშ“ - წერდა საფრანგეთის დიდი პოეტი ვიქტორ ჰიუგო, რომელმაც ერთი საუკუნის წინ იმოგზაურა პირინეებსა და ბასკთა მხარეში. მისი დაკვირვება „ბასკთა მატერიალურ ოჯახზე“ და გამოტანილი დასკვნა დღესაც უთუოდ ძალაშია.

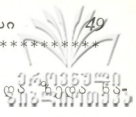
ესპანეთში ოთხი პროვინციაა ბასკების, საფრანგეთში-სამი. პირინეების გადაღმა, ესპანეთში „ვასკოგანდას“ პროვინციებ-

ია: ბისკაია(დედაქალაქი ბილბაო), ალავა (დედაქალაქი: ვიტორია-გარკა), გიპუზკუა (დ.ქ.: სენ-სებასტიანი), ნავარი (დ.ქ.: პამპელუა-ნე). სულ 28.000 კვადრატული კილომეტრი ტერიტორია 1,9 მილიონი მცხოვრებით. საფრანგეთის ბასკების ქვეყანა იმყოფება ატლანტიკის პირინეების დეპარტამენტში, მას საზღვრავს ოლორონისა და ადურის მდინარეები და შეიცავს შემდეგ კუთხეებს: ლაბურდიკანტონებით: უსტარიც, ბაიონ, ნახევარი გასკონია, ბიარიელი, სენ-ჟან-დე-ლიუზ), ქვემო ნავარი (სენ-ჟან-პიე-დე-პორ, სენ-ეტიენ-დე-ბაგორი), და სულ(მოლეონ-ლიშარელ). საფრანგეთის ბასკების ქვეყანაში სულ ცხოვრობს 200.000 სული 3.000 კვადრატულ კილომეტრ ტერიტორიაზე.

ესპანეთში ბასკური ენა უკან-უკან იწვევს იმდენად, რომ ენობრივი საზღვრები აღარ მისდევენ ბასკური პროვინციების ისტორიულ საზღვრებს. საშუალო საუკუნეებში ბასკურ ენაზე ლაპარაკობდნ ქ. ბურგოსის მისადგომებამდე. დღეს კი მხოლოდ ნიშნებილა არსებობენ ალავასა და ნავარის პროვინციებში. ესპანეთის 500.000 ბასკოფონები იმყოფებიან ბისკაიში (რომლის დედაქალაქი ბილბაო ისპანოფონია) და გიპუზკუაში (სადაც ბასკურად მოლაპარაკე მცხოვრებთა 40 პროცენტია). საფრანგეთის ბასკეთში კი კანტონების მიხედვით საშუალოდ მცხოვრებთა მხოლოდ 20-30 პროცენტი თუ ლაპარაკობს ბასკურ ენაზე. მეოცე საუკუნის დამდეგიდან საფრანგეთში ბასკები გეოგრაფიულად მყარ გარემოში ცხოვრობენ, მაგრამ მაინც ბასკურად მოლაპარაკეთა რიცხვი საფრანგეთში 40.000 არ აღემატება.

როგორც ვაკვრით აღვნიშნეთ, ლინგვისტებს ბასკური ენის ძიება ჯერ არ დაუმთავრებიათ. არის ორი მთავარი შეხედულობა: 1. უპირატესობას აძლევს ბასკურისა და ქამიტური ენების ნათესაობას. ბიბლიურ ნოეს ვაჟის კამის შთამომავლებად თვლიან: ლიბიელებს, ეთიოპიელებს და ბერბერებს. და 2. ამტკიცებენ ბასკურისა და კავკასიური ენების, კერძოდ ქართველური ენების ნათესაობას. ამ უკანასკნელი თეზისის ყველაზე ცნობილი წარმომადგენელია საფრანგეთში ჟორჟ დიუმენილი და იყო აწ განსვენებული პროფ. რენე ლაფონი.

ბასკური ენა რამდენიმე დიალექტისაგან შედგება. ესპანეთში ლიტერატურულ ბასკურ ენად ითვლება ბისკაიური და გი-

პუზკუური დიალექტები; რაც შეეხება ალავურსა და ვარულს, ისინი უკვე ცოცხალ-მკვდრები არიან. საფრანგეთში არჩევნ ლაბურდულს, ქვემო ნავარულს და სულეტურს ბასკურ დიალექტებს. 1940 წლისათვის იქნა შემუშავებული ლიტერატურული ბასკური—ნავარულ-ლაბურდული ენა, ხოლო 1960 - 70 წლებში ის შეცვალა გაერთიანებულმა ბასკურმა ენამ (ბასკურად: **ოსკარა ბატიუა**), რომელიც ძირითადად მიჰყვება ლაბურდულ დიალექტს და შეიცავს ყველა სხვა პროვინციების დიალექტების ელემენტებსაც. ამ ახალი ერთიანი ბასკური იდიომის შემქმნელები სეპარატისტული იდეოლოგიით ხელმძღვანელობდნენ. ბასკი ტრადიციონალისტები მას არ ღებულობდნენ, რადგანაც მას თვლიან ხელოვნურ, ერთფეროვან, არაცოცხალ ენად.

პირველი ბასკური ტექსტი XVI საუკუნით თარიღდება. ქვემო ნავარის ერთმა ბერმა—**ბერნარ დეშეპას—1545** წელს გამოსცა რელიგიური და საერო ხასიათის პოეზიის კრებული: *Linguae Vasconum Primitiae*, ხოლო ახალი აღთქმა ბასკურად ითარგმნა **1571** წელს, მაგრამ მეცხრამეტე საუკუნემდე ბასკური ლიტერატურა ფოლკლორული ხასიათისაა (ზღაპრები, ანდაზები, სიმღერები, თეატრი), ანდა რელიგიური (აპოლოგეტური ან მორალური ხასიათის ნაწარმოებები). გასულ საუკუნეში განსაკუთრებით განვითარდა ლირიკული პოეზია, რომელიც რომანთან ერთად დღესაც წარმოადგენს ბასკი მწერლების რჩეულ დარგს.

ბასკური ენის სათავეებს მივყავართ თვით ბასკი ხალხის ენოლოგიურ ფესვებამდე. საყოველთაოდ მიღებულია, რომ ბასკები შთამომავლები უნდა იყვნენ იბერების, რომლებიც ინდო-ევროპელებზე უწინარეს ცხოვრობდნენ პირინეების მთებსა და მის მიმდებარე კალთებსა და გავაკებებზე. ინდო-ევროპელთა შემოსევებმა ბასკები წალეკეს ვაკეებიდან, მაგრამ მთებში, დღევანდელ ბასკურ სამშობლოში, ისინი არ გაჩერებულან, ან ფეხი ვერ მოიკიდეს.

რომაელები რამდენიმე ხალხს არჩევდნენ დღევანდელ ბასკთა ქვეყანაში: დღევანდელი ნავარის ტერიტორიაზე—**ვასკონებს**, რომლიდანაც შემდეგ წარმოსდგა **ბასკი—ბასკები** და **ვასკონებს**. რომაელთა კოლონიზაციამ ამ ხალხებს დაღი ვერ დაა-

საქართველოს
 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

სვა. მათ შემდეგ კი ბასკებმა განიცადეს ვიზიგოტების ფრანკების დაპყრობები, რომლებსაც ისინი ხშირად ლენ. როცა არაბები იბერიის ნახევარ კუნძულზე გადასხდებიან და მოიკალათებენ, მაშინ პამპელუნი წარმოადგენს წინააღმდეგობის მთავარ ცენტრს და აქედან იღებს სათავეს **ნავარის სამეფო. 939** წელს ისპანური სამეფოების კოალიცია: გალიციის, ნავარის და კასტილიის, იმარჯვებს მაჰმადიანებზე. ნავარიის მეფე **სანჩეს დიდი** თავის ძალაუფლებას ავრცელებს გასკონიდან არაგონამდე და კასტილიამდე, მაგრამ ბასკების ქვეყანა ამ გაერთიანებაში რჩება იზოლირებული და ქრისტიანობა იქ გვიან, მხოლოდ მეათე საუკუნეში ვრცელდება. საშუალო საუკუნეებში ბასკთა ქვეყანა წარმოადგენს კასტილიისა და ნავარიის სამეფოთა ცილობის საგანს. ლე გიპუსკუა განიცდის ხან ერთისა და ხან მეორის დაპყრობას.

1485 წელში ქორწინების გზით ნავარი ხდება ფრანგული **ალბერტის გვარის** საკუთრება. **1512** წელში მეფე ფერდინანდი შეესება პროვანს და საქმე გადაწყდება მხოლოდ **1530** წელს, როცა **შარლ-კინი** ნავარს შეუერთებს კასტილიის სამეფოს, ხოლო ქვემო ნავარს დათმობს საფრანგეთის სასარგებლოდ. როცა ინგლისის მეფეები აკიტენის დუკები გახდენ, მაშინ სულისა და ლაბურდის ვიკონტები ხდებიან მათი ხელქვეითი. (ბაიონი და მოლონი დიდხანს დარჩებიან ინგლისის დასაყრდენი სიმაგრეები). ინგლისის სამეფოს ბატონობა ბასკების ამ პროვინციებზე წყდება მეთხუთმეტე საუკუნის შუაში დაახლოებით: ლა სულს შეიერთებს საფრანგეთის სამეფო **1510** წელს და სულ ცოტა ხნის შემდეგ ლაბურდსაც. **1555** წელს ბურბონების დინასტია მემკვიდრეობად მიიღებს ნავარის სამეფოს და **ანრი IV** პირველი მეფე იყო ნავარისა და საფრანგეთისა. ამის შემდეგ საზღვარი ესპანეთისა და საფრანგეთის სამეფოებს შორის აღარ შეცვლილა და ბასკური პროვინციებიც მყარ გარემოში ცხოვრობენ: უმეტესი ნაწილი ესპანეთში, უმცირესი კი საფრანგეთში.

მეთვრამეტე საუკუნეში ბასკთა პროვინციები, როგორც ესპანეთში, ისე საფრანგეთში იძენენ „განსაკუთრებულობის“ უფლებებს, რაც შედეგი იყო მათი მრავალსაუკუნოვანი ბრძოლისა. ისინი სარგებლობენ ფართო ავტონომიით, რაც გარანტირებული იყო დაწერილი ჩვეულებებით: ესპანეთში **Les Fueros**

(ფიუროს) და საფრანგეთში *Les FORS* (ფორ). ამ წესდების თანახმად, ესპანეთში ალავა-სა და გიპუზკუალაში ბზოი ორჯერ წელიწადში იწვევდენ მოსახლეობის საერთო კრებას, რომელიც იღებდა საზოგადო ხასიათის დადგენილებებსა და ღონისძიებებს. ბისკაის საკრებულო კი იკრიბებოდა ყოველ ორ წელიწადში, განთქმული მუხის-გერნიკას ქვეშ.

საფრანგეთში ბასკთა ავტონომიური უფლებები შემდეგნაირად ხორციელდებოდა: სულის ვიკონტეში წესჩვეულებათა ტექსტი შემუშავებული იყო ჯერ კიდევ 1520 წელს მეფე ფრანსუა I-ის ბრძანებით, რომელიც შემდეგ მიიღო და დაამტკიცა ქვეყნის საერთო კრებამ და, რომლის მიხედვითაც, თავადაზნაურობა და საეკლესიო პირობა კრება, რომელსაც „გრან კორ“ ეწოდებოდა, და პროვინციის ყველა გლეხთა საკრებულო, რომელსაც „სილვიეტ“ ეწოდებოდა, წელიწადში ერთხელ იკრიბებოდენ ერთად, რასაც კურ დორდრ (წესრიგის სასამართლო) ეწოდებოდა. ეს საკრებულო მართავდა პროვინციას, აწესებდა გადასახადებს, აწესებდა საზღვარს ესპანეთთან, განაგებდა გზებსა და ხიდებს და სხვა სახელმწიფოებრივ საქმიანობას. 1730 წელს სილვიეტი შეცვალა არჩეულ დეპუტატთა საკრებულომ, მაგრამ ვიკონტე ინარჩუნებდა ყველა მისთვის არსებულ განსაკუთრებულ უფლებებს. ლაბურდის პროვინციაში ყველა ოჯახების უფროსები ირჩევდენ ეგრეთ წოდებულ ყიურატ-ს, რომელთა კრებას ბილკარს უწოდებდენ და ასრულებდა იგივე მოვალეობას, რასაც სულის ვიკონტეს კურ-დორდრი. ქვემო ნავარის პროვინციასაც ასევე გააჩნდა თავისი საკრებულო, რომელსაც „ეტა“-ს უწოდებდენ, რომელიც აგრეთვე ფინანსიურ ავტონომიას ახორციელებდა პროვინციისას და ამავე დროს თვალყურს ადევნებდა ლე-ფორით განსაზღვრულ განსაკუთრებულ უფლებების დაცვას.

საფრანგეთის დიდმა რევოლუციამ უეცრად და უხეშად ბოლო მოუღო საუკუნოების განმავლობაში ნაგებ ამ სახელმწიფოებრივ ნაგებობას ბასკთა ქვეყნისა. 4 აგვისტოს ღამით ბასკთა დეპუტატების კრება აუქმებს ბასკთა პროვინციებისათვის მინიჭებულ ლე-ფორის პრივილეგიებს. ამის შემდეგ ყველა ბასკურ პროვინციებს თავი მოუყარეს ბეარნში და შეიქმნა ერთი ფრანგული დეპარტამენტი „ქვემო პირინეების“ სახელწოდებით. დიდ ტრადიციების მიმდევარ მხარეში, სადაც კათოლი-

ციზმი ღრმად იყო ფეხმოკიდებული, რევოლუცია ძალიან მტრულად იქნა მიღებული. მეფე **ლიუდვიკო XVI** მკვლელობის საფრთხეში მად დაამწყობრა საფრანგეთის ბასკთა ქვეყანა. ის მღვდლები, რომლებიც პატივს არ სცემდნენ რესპუბლიკის კონსტიტუციას, იყვნენ ლეგიონები. **1795** წელს, სარის, იტქსასუს და ასკენის კომუნების მთელი მოსახლეობა **4.000** სული აყრილი და დაპატიმრებული იქნა კოლექტიურად, მათი კონტრევოლუციონერობისა გამო. რევოლუციამ საფრანგეთის ბასკებს თავისუფლების მაგივრად დევნა-სიკვდილი-ცრემლი მოუტანა.

საფრანგეთის რევოლუციის მსგავსი შედეგები ხვდათ წილად ესპანეთის ბასკებსაც, მაგრამ აქ ბასკებმა საწინააღმდეგო პოზიცია აიღეს, საფრანგეთში მცხოვრებ ბასკებისა. ესპანეთში მათ ბურბონების დინასტიის წინააღმდეგ კარლიზმი აირჩიეს. ესპანეთის მეფემ ფერდინანდ **VII**-მ ფილიპ **V**-ის მიერ მადრიდში დაწესებული სალიური მეფობის წესი დაარღვია და მისი ქალიშვილი იზაბელა ტატიის მემკვიდრედ გამოაცხადა, მისი ძმის დონ კარლოსის წინააღმდეგ. **1833** წელს, როცა ფერდინანდი გარდაიცვალა, დონ კარლოსმა თავი ესპანეთის მეფედ გამოაცხადა დონ კარლოს **V**-ის სახელწოდებით და მის ძმიშვილს იზაბელ **II** ომი გამოუცხადა. ეს ომი შვიდი წელი გაგრძელდა, ბასკების პროვინციებმა ერთთავად მხარი დაუჭირეს დონ კარლოსს, რომლის მხარეზედაც თავს ისახელებს ბასკი გენერალი **ზიუმალაკარეგი**, მაგრამ დონ კარლოსი, და მასთან ერთად ბასკებიც, დამარცხდა.

1846 წელში ისევ იფეთქა სამოქალაქო ომმა ესპანეთში. ამ დროს ესპანეთის ტახტს ჩემობდა დონ კარლოს-**V**-ის ვაჟიშვილი, რომელმაც თავი გამოაცხადა დონ კარლოს-**VI**-დ. აქაც, მას მხარს უჭერდნენ ბასკები და ისევ დამარცხდნენ. უკანასკნელი დინასტიური ომი მოხდა **1873-76** წლებში, რომლის დროსაც კარლიზმის დროშა ააფრიალა წინა დონ კარლოსის ძმიშვილმა დონ კარლოს-**VII**-ს სახელით და, რომელიც ამ ხნის განმავლობაში პრაქტიკულად მეფობდა ბასკების ქვეყანაში, სადაც მან შექმნა საკუთარი ბასკური ადმინისტრაცია. კარლიზმი მართო დინასტიური ბრძოლა კი არ იყო, არამედ ის გამოხატავდა განსხვავებულ პოლიტიკას. მაშინ, როცა მადრიდში განმტკიცდა ლიბერალური და საპარლამენტო მონა-

რქია, კარლიზმი ერთგული დარჩა ძველი კათოლიკური ტრადიციების და ის ძალაში სტოვებდა ბასკებისათვის ეგვიპტის მსგავსად ბულ ფიუეროსს, ე.ი. თანამედროვე პოლიტიკური ენით რომ ვთქვათ, კარლიზმი ბასკებს ძველებურად ავტონომიურ უფლებებს ანიჭებდა ესპანეთის სამეფოში, რაც ბასკებს იზიდავდა განსაკუთრებით და ამიტომაც იყო, რომ კარლიზმმა ისეთი მხუზვალე მხარდაჭერა მოიპოვა ბასკთა შორის.

1876 წლის დამარცხებამ ბასკებს მოუტანა მათი განსაკუთრებულობის სტატუსის გაუქმება, მათი ადმინისტრაციული და საგადასახადო ავტონომიის მოსპობა და ბასკთა პროვინციები ორგანიულად შეუერთდა დანარჩენ ესპანეთის პროვინციებს.

სახლი - კერა

მთელი მეცხრამეტე საუკუნე მკაცრი სოციოლოგიური ხანაა ბასკებისათვის, როგორც ესპანეთის, ისე საფრანგეთის მხარეზე. ტრადიციულად ბასკთა საზოგადოება მეტად მყარი იყო. იგი შესდგებოდა მხოლოდ სოფლის მეურნეთაგან: მიწათმოქმედებისა და მეჯოგეებისაგან. ბასკი საზოგადოების ძირითადი უჯრედი იყო ოჯახი, რომელიც სახლითაა წამოღვენილი. ვინაიდან მიწა მცირე რაოდენობითაა და ძალიან მწირი, ამიტომ ბასკები სახლს ანიჭებენ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. სახლი ხშირად რამდენიმე თაობის საცხოვრებელია. მას თან ახლავს მიწები, მუდამ ერთი და იგივე ფართობის. ყველა სახლს თავისი სახელი აქვს და ეს სახელი ხშირად იქცევა ოჯახის წევრთა გვარად. სახლი მემკვიდრეობით გადადის უფროს შვილზე, იქნება ის ქალი თუ ვაჟი სულ ერთია. ისეთი წყვილის შეუღლება, რომლებსაც ორივეს სემემკვიდრო სახლი აქვთ, აკრძალულია. ერთი მათგანი უსახლკარო უნდა იყოს და ის თუ კაცია, ჩაესიძება სახლის მებატონე ქალს, თუ ქალიადა, ცოლად გაყება სახლის მემკვიდრე ვაჟს. ამრიგად, მამული დაცულია: მისი არც გაფართოება შეიძლება, არც შემცირება-მოსპობა. საფრანგეთის ბასკების ქვეყანაში, სადაც საფრანგეთის სახელმწიფოს სამოქალაქო კოდექსია ძალაში, ბასკები ახერხებენ შემოუარონ ოფიციალურ კანონებს მემკვიდრეობისას. ამრიგად, თუ ოჯახში რამდენიმე შვილია, მხოლოდ უფროსი იღებს სამემკვიდროდ სახლს, მაგრამ დანარჩენი შვილები ქორწინების დროს მზითვის სახით იღებენ ანაზღაურებას.

შვილები, რომლებიც სამემკვიდრო მამულს არ ღებულან, ხლდებიან ქალაქებში ხელოსნებად, ვაჭრებად, სამოქალაქო სამხედრო მოსამსახურებად, ანდა კიდევ, სრულიად სტოვებენ სამშობლოს და მიემგზავრებიან ჩრდილოეთ და სამხრეთ ამერიკის ქვეყნებში. მაგალითად, 1830 -1890 წლებში 80.000-მა ბასკმა დასტოვა სამშობლო. ბევრი მათგანი საბოლოოდ სახლდება ამერიკაში, ზოგი კი გამდიდრების შემდეგ უბრუნდება მშობლიურ მიწას და ხდება წვერი ბასკი ბურჟუაზიის. პასტორალურმა ცხოვრებამ გადაარჩინა ბასკების ეროვნული სახე და იგი ჩვენ საუკუნემდე გაგრძელდა. მეოცე საუკუნის ინდუსტრიალურმა რევოლუციამ და იდეოლოგიურმა მიმდინარეობებმა საკმაოდ გამოცვალეს ბასკების საზოგადოებაც. ესპანეთში, ბისკაისა და გიპუზკოას პროვინციები გახდნენ ქვეყნის პირველი ინდუსტრიული მხარეები, მაშინ, როცა ნავარი ერთ-ერთი დარჩა მისი ძველი რელიგიური და პოლიტიკური ტრადიციების და, ამრიგად, ბზარი გაჩნდა ესპანეთის ბასკების პოლიტიკურ მისწრაფებებშიც.

სამშობლო და თავისუფლება

ბასკების მოდერნულ ბრძოლას დამოუკიდებლობისათვის სათავე ედება გასული საუკუნის სულ ბოლოს. 1893 წელს ესპანეთის „ვასკოგანდას“ პროვინციებში არსდება ბასკთა ავტონომიის პარტია, საბინო არანა გოარის მეთაურობით, რომელიც იყო ძველი მხურვალე კარლისტი. მან მოიგონა სიტყვა *Euzkadi* (ევზკადი), რაც ნიშნავს „ბასკ სამშობლოს“. ერთი წლის შემდეგ მანვე შექმნა ბასკთა დროშა: წითელი ფერის, გაწოხილი ერთი თეთრი ჯვრით და ერთი მწვანე ჯვრით, რომლებიც სიმბოლოები არიან „ფიუეროსი“, გერნიკას მუხის და კათოლიკური სარწმუნოების. საბინო გოარის სიკვდილის შემდეგ, ამ მოძრაობას სათავეში ჩაუდგებიან მარქსისტი რევოლუციონერები და კონფესიონალური ხასიათის დამოწმებებს უკვე აღარ ახსენებენ.

1936 წლის სამოქალაქო ომში ბასკ ნაციონალისტთა პარტიამ რესპუბლიკელთა ბანაკი აირჩია ფრანკისტების წინააღმდეგ. რა თქმა უნდა, ეს არ ყოფილა შემთხვევითი. რესპუბლიკური მთავრობა პატივს სცემდა ბასკთა ავტონომიურ მმართველობას. ამ ომში ბასკებმა დიდი მსხვერპლი გაიღეს: 50 ათასი

საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
მინისტროს
გაზეთ-გრაფიკის
სამსახური

კაცი დაიღუპა, ხოლო 130.000 -ზე მეტი გაიხიზნა სად სამხრეთ ამერიკასა და საფრანგეთში.

ესპანეთში მონარქიის რესტავრაციისა და დემოკრატიული წესობების დამყარების შემდეგ ბასკთა ავტონომიური უფლებები, ერთიან ესპანეთის სახელმწიფოში, პატივცემული და გარანტირებულია, მაგრამ ბასკთა სხვადასხვა პროვინციების ერთობა ჯერჯერობით მაინც მიუღწეველი აღმოჩნდა, რადგანაც ნავარმა უარი თქვა ბასკების ავტონომიურ სახელმწიფოში გაერთიანებაზე. ამის გარდა, არიან მნიშვნელოვანი რიცხვი ბასკებისა, რომელთაც ავტონომია აღარ აკმაყოფილებთ და მოითხოვენ ესპანეთის სახელმწიფოდან გამოყოფას და სრულ დამოუკიდებლობას. ბასკთა ქვეყნის დამოუკიდებლობის ყველაზე აქტიური და შეურიგებელი პოლიტიკური პარტიაა „E.T.A. - Euzkadi ta Askatusana“, რაც ნიშნავს, „ბასკი სამშობლო და თავისუფლება“-ს და, რომლის ბრძოლის მეთოდია ტერორი.

„E.T.A.“ სეპარატისტულ მოთხოვნებს აყენებს არა მხოლოდ ესპანეთის ბასკთა მიწა-წყლისას, არამედ საფრანგეთისასაც, საუკუნეებით დაშლილ ბასკთა ყველა პროვინციის თავმოყრას და მის ერთ სახელმწიფოდ შეკვრას. ათასი წლობით შესუსტებული ერთობის ნერვის აღორძინება უზარმაზარი საქმეა, რის შესასრულებლადაც მაგარი პოლიტიკური ხელი მისაღები იქნებოდა, მას რომარ იყენებდენ უადრესად ტოტალიტარული იდეოლოგიის ელემენტები, რომელთა საბოლოო მიზნები შეურიგებელია თვით ბასკთა დიდი უმრავლესობისათვის.

ჯერჯერობით ტერორი და რეპრესიები გრძელდება, მაგრამ შესაძლებელია, რომ ვართ ბასკთა პრობლემის გადაწყვეტის წინ. ესპანეთი სრულუფლებიანი წევრი გახდა დასავლეთ ევროპის კავშირის, ნელ-ნელა, მაგრამ უცილოდ ბასკების ყველა პროვინციები იცხოვრებენ ერთსა და იმავე კანონების ქვეშ, რაც ხელს შეუწყობს ერთობლივ ბასკთა ენობრივ და კულტურულ გაერთიანებას და ამით არც ესპანეთსა და საფრანგეთს მოუვათ ზიანი.

ესპანეთში ბასკთა ავტონომიის წელია 1983. დემოკრატიული არჩევნების შედეგად შეიქმნა პარლამენტი და მთავრობა ავტონომიური ბასკეთის, რომელსაც გადაეცა ფინანსები და სხვა მნიშვნელოვანი სახელმწიფო დარგები, მათ შორის პოლიცია და სწავლა-განათლება.

ე რ თ ი ბ ო მ ბ ი ს ა მ ბ ა ვ ი

ეს იყო 1941 წელს. მძვინვარე ომი იყო გაჩაღებული. ვმუშაობდი ბერლინში, ქიმიურ ფარმაცევტიულ „ტემპელჰოფის“ ქარხანაში. ეს ქარხანა იყო ცნობილი საჰაერო მინდვრის ნაპირზე. ჩვენი ფანჯრებიდან საუცხოოდ მოჩანდა გახშირებული თვითმფრინავების მიმოსვლა.

ჩემმა საზოგადოებამ ჰამბურგში შეიძინა „მწერთა საწინააღმდეგო ნივთიერებათა ქარხანა“ და მიმავლინეს იქ წარმოების ხერხების დასაუფლებლად, რადგანაც უნდოდათ რომ ქარხანა შემდეგ ბერლინში გადმოეტანათ. ჩავედი ჰამბურგში, მაგრამ გამოირკვა, რომ ხელისუფლება წინააღმდეგი იყო ქარხნის დარღვევისა და ბერლინში გადატანისა. ისედაც დამძიმებული სატრანსპორტო მოძრაობა გერმანიაში ხელს უშლიდა ამ მიზანს და, მერე, დიდი ხნით შეჩერება წარმოებისა არ იყო მიზანშეწონილი. უნდა ითქვას, რომ ამ დარგს გერმანელი ჯანმრთელობის ხელმძღვანელები დიდ ყურადღებას აქცევდნენ. ახსოვდათ თუ პირველი ომის დროს და მის შემდეგ რა საშინელი ავადმყოფობანი გავრცელდნენ მწერთა გამრავლების გამო, რამაც უამრავი მსხვერპლი მოიტანა. რადგან ომის გამო სისუფთავე შეფერხებული იყო, ეპიდემიის შესაძლებლობა არსებობდა. თვით გერმანიაში გავრცელდა უამრავი ბანაკები: ჯარისკაცებისა, ტყვეთა, მილიონობით უცხოელ მომუშავეთა, დასჯილთა და საერთოდ აყრილი მოსახლეობა. ყველაფერი ეს საუცხოო ნიადაგი იყო მწერთა და ავადმყოფობათა გავრცელებისათვის.

მუშაობა გეჭონდა დღე და ღამე. მაშინ სინთეტიური წამლები ჯერ კიდევ არ იყო ხმარებაში. ვამზადებდით: „პირეტრის“, „რტენონის“ და სხვათა გამონახდებიდან წამლებს. მეტად დიდი მუშაობა მქონდა და არც უხიფათო, რადგან მანქანებისა და ანალიზების ხელსაწყოები დროის გამო დაზიანებული იყვნენ და მათი შეკეთებისათვის აკლდათ მასალები. ხშირად მიხდებოდა გაზის ნიღბით მუშაობა, მაინც დამიზიანდა ფილტვები. მაგრამ მიუხედავად ამისა კმაყოფილი ვიყავი, რომ ამ „სისხლის წვიმების დროს“ ადამიანთა სასარგებლო საქმეში მომიხდა მუშაობა. იმ დროს გერმანელებს აკლდათ ტექნიკოსები და ქიმიკოსები, რადგან ჯარში გაყვდათ ისინი.

ჰამბურგი მომეწონა, ლამაზი ქალაქი იყო, თუმცა საინტერესოა, რადგან ზღვიდან თვითმფრინავები ადვილად შეიძლება ბოდნენ ხოლმე და დაგვაჭრიდნენ ბომბებს. ჰამბურგი მაინც მხიარულ შთაბეჭდილებას ახდენდა თავისი უამრავი საჰაერო ბუშტებით, რომლებიც ქალაქის თავზე იყვნენ აშვებულნი მტრის თვითმფრინავთა შესაფერხებლად, მაგრამ მალე დარწმუნდნენ მათ უვარგისობაში და მოხსნეს ისინი.

ერთ საღამოს თამარ და აკაკი პაპავას ოჯახში ვიყავი. უცბად საჰაერო განგაში ატყდა. მათთან დავრჩი სანამ გათავდებოდა და გვიან დავბრუნდი სახლში. რას ვხედავ! ჩემ სახლს ბომბი დაცემია, ჩემი ოთახისათვის ერთი კედელი ჩამოუცლია და საცოდავად გამოიყურება. მაინც გამეხარდა, რომ შინ არ ვიყავი. ბინის დაკარგვა მაშინ ჰამბურგში დიდი უბედურება იყო, ისიც უცხოელისათვის, მაგრამ კიდევ იღბალი! ერთმა ჩვენმა თანამშრომელმა მითხრა: „მე ბინიდან გადავდივარ, თუ გინდა დაგითმობ ჩემსასო.“ (მხოლოდ გვიან გავიგე თუ რისთვის დამითმო მან ეს ბინა.) ამ ამბავმა მეტად გამახარა, მით უმეტეს, რომ ბინა საუცხოო გამოდგა „პეტკუმ შტრასეზე“ და მისმა პატრონმა „ფრაუ ფიშერმა“ სულ იაფად მომცა, მხოლოდ მთხოვა: „როცა სამსახურიდან სახლში დაბრუნდებით ხოლმე ჩემთვისაც იყიდეთ საზრდოო, რადგან მე ვერ გავდივარ გარეთო.“ ეს, რასაკვირველია, ადვილი სამსახური იყო. სწორედ ბელგიიდან იმ დროს ვუცდიდი ჩემ დანიშნულ რუსუდან კოფიანის ქალს და ასეთი სუფთა და მოწყობილი ბინა იშვიათი იყო, ისიც ომის დროს. ის მალე ჩამოვიდა და ჯვარი დავიწერეთ.

მალე გავიგე და გამოირკვა თუ რად უნდოდა ფრაუ ფიშერს ჩემი, ე.ი. უცხოელის დაქნება ბინაზე. ის თურმე ებრაელი ქალი იყო. რადგან რამოდენიმე თვის წინ გერმანელი ქმარი გარდაეცვალა, თავს საშიშროების წინაშე გრძნობდა, ამიტომ არ გამოდიოდა სახლიდან საყდლებისთვისაც, რადგან ებრაელებს აკრძალული ჰქონდათ გერმანულ მაღაზიებში ყდვა. იგი მალე გამომიტყდა თავის უბედურებაში. ტიროდა და ღმერთს ევედრებოდა, რომ მის სახლს ბომბი დაცემოდა და მასთან ერთად დაღუპულიყო. „მეც დამიჭერენ, რადგან ჩემი მეუღლე აღარ არისო.“- განსაკუთრებით შესჩიოდა ჩემ მეუღლეს, რომელიც ცდილობდა ენუგეშებინა, რაც ადვილი არ იყო.

ერთ დღეს მოვედი სამსახურიდან და ფრთხილად დამხვდა. მივაკითხე მეზობელს და მან მითხრა, რომ ფიშერს ქუჩაში გულზე შემოეყარა და წაიყვანესო. რამდენიმე დღის შემდეგ, როცა სახლში დავბრუნდი, ვხედავ კარებზე აწერია ცარცის დიდი ასოებით: „ი უ დ ე!“ ეს იყო ჩემთვისაც დიდი უბედურება, რადგან ბინა ჩამორთმეული იყო და იქიდან უნდა გადავსულიყავი. ბინის შოვნა ძალიან ძნელი იყო. კიდევ იღბალი, პაპავას ოჯახმა გამოიკეთა წინადადება, გადავსულიყავით მათთან ბინაზე. მათი ბინა იყო ჩინებული, მდიდარი ქართული წიგნთსაცავით. თვითონ თითქმის სულ არ იყვნენ ჰამბურგში, პროვინციაში არიდებდნენ თავს.

ჰამბურგში მაშინ ცხოვრობდა კიტა ჩხენკელიც. მასაც ბინა ახლოს ჰქონდა პაპავეებიდან: „როტენბაუმ შოსეზე.“ ჩვენი სახურავიდან მისი სახლი ჩანდა.

ასე გადიოდა დრო. ჰამბურგში მაშინ შედარებით სიმშვიდე იყო, ისე აღარ გვესხმოდნენ ბომბდამშენნი. ეს ამბავი მაინც არ გვამშვიდებდა, რადგანაც ფარულად ყურს ვუვადებდით მოკავშირეების რადიო გადმოცემებს და გვესმოდა თუ რა მზადება იყო ამერიკაში საჰაერო თავდასხმებისათვის. ვიცოდით, რომ ადრე თუ გვიან თავზე დაგვატყდებოდა დიდი უბედურება. ჩვენ ბინაზე სარდაფი იყო გაწმენდილი და ბოძებით გამაგრებული, შედარებით კარგ თავშესაფარად ითვლებოდა. თავდასხმების დროს იქ ჩავდიოდით. ბინაზე კი მზად გვქონდა სახელდახელოდ შეკრული ბარგი, ვინცობაა უცებ გასაქცევად.

ეს იყო 1943 წლის ივლისი. ჩემი შვილი ჟრამანი უკვე ერთი თვის იყო და დედამისს კალთაში ეწვინა, რომ ჩავედით სარდაფში თავდასხმების გამო. მაგრამ, ეს თავდასხმა არ ჰგავდა სხვებს, საშინლად ძლიერი გამოდგა. ამას ვატყობდით თვითმფრინავებისა და აფეთქებების ხმაზე. მთელი მიწა იძროდა, ჩვენი სახლი ზანზარებდა, თვზარდაცემული ვისხედით მოკუნტულები და ვუცდიდით აგერ-აგერ ჩვენ სახლს დაეცემა ბომბი და თავზე დაგვანგრევს. არ ვიცი საიდან, ვიღაცამ დაიძახა: ჩვენ სახლს ბომბი დაეცაო! წამოვარდი ზეზე, მიკვირდა, რომ სახლში ჩამიჩუმი არ ისმოდა. თუ ბომბი დაგვეცა, რაშია საქმე? გავექანე ჩვენი ბინისაკენ პირველ სართულზე რომ ბარგი გამომეტანა. კარებში რომ შევდიოდი, მესმის დაოთხილი კიბეზე ჩამორბის ერთი პატარა გერმანელი და, რომ დამი-

ნახა საშინლად დამიღრიალა: „ჩქარა ადი ზევით, ბომბი და-
გვეცაო.“ ამ სიტყვებმა საშინლად გამაბრაზა, თუ ბომბი და-
ეცა, შენ სად გარბიხარ და მე რად უნდა ავიდე მაღლა-თქო.
მართლაც, ვერ წარმომედგინა: ბომბი თუ იყო, უნდა გავქცეულ-
ლიყავით და ეს „გიჟი“ მასთან მაგზავნიდა! ვიფიქრე: იქნებ
„ბლინდ გენგერი“-ა (ე.ი. ბომბი, რომელიც ცოტა გე-
იან შეიძლება აფეთქდეს.) ყოველ შემთხვევაში, მე მისი ნახ-
ვა სრულებით არ მსურდა... იმან ერთი წუთით გაკვირვებით
შემომხედა, არაფერი მითხრა და დაეშვა სარდაფისაკენ.
მე ოთახში შევედი სასწრაფოდ გაზ-ნილაბი გავიკეთე და ცო-
ტა ჩამაფიქრა ამ ახირებულ გერმანელის მოქცევამ...
რას ვხედავ: სარდაფში მყოფნი სწრაფად ამოდიან და მიეშუ-
რებიან სახურავისაკენ. მე გონზე ვერ მოვდიოდი, ვიფიქრე,
ყელამ ჭკუა დაკარგა-მეთქი. უცბად მომვარდა ვიცე-ადმირა-
ლის ახალგაზრდა ქალიშვილი, რომლებიც ჩვენ სახლში ცხოვ-
რობდნენ და მთხოვა: „მომეცი თქვენი გაზ-ნილაბი მე შეე-
ალ მაღლაო.“ ეს უკვე ჩემთვის ზედმეტი იყო! გავეშურე მა-
ღლა, შევალე კარი უკანასკნელ სართულში და რას ვხედავ:
ფოსფორის პატარა ბომბს სახურავი გაეხვრიტა და შუა ოთა-
ხში იწვოდა. ის უკვე ეტყობა, რაც დიდხანია იწვოდა, რა-
დგან ისვროდა უკანასკნელ ნაპერწკლებს. გარშემო ავეჯს ცე-
ცხლი ეკიდებოდა. ფოსფორის ბომბის დროს, ეს ყველაზე უკე-
თესი დროა მის ჩასაქრობად, რადგან თვით ფოსფორი ძნელი
ჩასაქრობია, მაგრამ ცოტა ანთებული ავეჯის ჩაქრობა უფრო
ადვილია. სახლის მცხოვრებლებმა უცებ გააკეთეს რიგი და
ვედროებით სავეს წყალს გვაწვდიდენ აბაზანებიდან. ჩემთან
ერთად ანთებულ ოთახში შემოვარდა ერთი ახალგაზრდა, შვე-
ბულეთაში მოსული გერმანელი ჯარისკაცი, რომელმაც ყოჩაღად
ფანჯარა გაამტვრია და მასთან ერთად დავიწყო ანთებული
ავეჯის ფანჯრიდან გადმოჭრა... ცეცხლს როგორც იყო დავე-
უფლეთ და ბედნიერებით დავმშვიდდი.

სახურავიდან ჩანდა საშინელი სურათი. მთელი ქალაქი გარ-
შემო ცეცხლის ალში და ბულში იყო გახვეული.

გავიხედე კიტა ჩხენკელის სახლისაკენ.
მისი ქუჩა ჩვენთან კუთხეს აკეთებდა. სახურავში მოჩანდა
პატარა ცეცხლი. ვიფიქრე, ალბათ ჩვენი ფოსფორის ბომბის
ტოლი ბომბი დაეცა მას, მაგრამ იქ მისი ჩამქრობი არავინ

იყო და ეს უზარმაზარი სახლიც ისე დაიწვა ბოლომდე, როგორც სანთელი. რასაკვირველია, რომ სახლთან ერთად დაიწვა კიტას ბინაც და მთელი მისი ავეჯი და ქართული წიგნები.

რამოდენიმე დღის შემდეგ უბნის მოსახლეობას დაგვიძახეს იქვე ერთ დარბაზში. ვხედავ, ჩემი ეს პატარა გერმანელი დგას ამაღლებულ ადგილზე და მთავრობის წარმომადგენელმა დაკიდა ჯილდო გულზე სახლისა და შეიძლება მთელი ჩვენი პატარა ქუჩის გადარჩენისათვის და უთხრა ქათინაურები ყოჩაღობისათვის. მან სამადლობელი სიტყვით უპასუხა, თავის მხრივ, მადლობა გამოუცხადა ყველა მონაწილეთ სახლის გადარჩენაში და დასძინა: „ზოგიერთმა გამოიჩინეს სისუსტე ამ ამბების დროს, მაგრამ ეს გასაგებია: „ადამიანურია“-ო. მე თავჩაღუნული ვუსმენდი მის სიტყვებს და კარგად მესმოდა, რომ ეს „სუსტი“ ადამიანი მე ვიყავი. იმაზე არ უფიქრია, რომ ჩემი სისუსტის მიზეზი თვითონ იყო.

(დამატება: საწყალი ფრანუ ფიშერის ვედრება ცოტა გვიან, მაგრამ მაინც ასრულდა. მთელი მათი ქუჩა და უბანი სავსებით გადაიწვა და განადგურდა. დაიწვა აგრეთვე ჰამბურგის სამხატვრო აკადემია, სადაც რუსუდანი აგრძელებდა სწავლას. დაიღუპა ბევრი მისი ნახატები.)

ირაკლი ოთხმეხური

ი ა ს ო ნ მ დ ვ დ ე ლ ი

საჩხერე, იგი გადაშლილია მოდინახის მთის კალთებზე. ამ კალთების ბოლოს მას ორი მდინარე: ყვირილა და ჩიხურა, ჩაუდის და თუ მთის ამ კალთებს მდინარეთა ნაპირებიდან ახედავთ, იგი მთიდან ჩამოშვებულ ხალიჩას მოგაგონებთ. აქ ამ მდინარეებიდან არც თუ შორს დგას მწვანეში ჩაფლული, თეთრი თლილი ქვით ნაშენი ეკლესია, რომელსაც რატომღაც სობოროს ეკლესიას უწოდებენ. ეს ეკლესია დედოფალივით გადაჭყრებს მის ირგვლივ მდებარე ხოდაბუნებს.

იყო დრო ეს ეკლესია ცოცხლობდა, ცხოვრობდა მის სრულ უფლებებში. აქ ამ ეკლესიაში ჯვარს იწერდა წმინდა სიყვარული, სათნოება, მეგობრობა და კაცთმოყვარება. აქ ისმოდა გალობა, ამ ეკლესიის ზარების წკრიალა ხმები საჩხერლებს ახალი სი-

კოცხლის, ახალი ცხოვრების დაწყებას ამცნობდა ყველგან უმედოს იმედს უნერგავდა, წაქცეულს აყენებდა. ქართველი კაცი დინჯად, აუღელვებლად. სჯეროდა მას, რომ იგი ახალ ქვეყანაში მიდიოდა. სჯეროდა, რომ იქ მას მისი ამ ქვეყნად ნამოქმედარის შედეგი დახვდებოდა, რაც აქ დათესა იქ მოიმიკიდა. ამიტომ იყო, რომ მორწმუნე ადამიანი ამ წუთისოფელს უმწიკვლოდ ატარებდა, სიკეთეს თესდა.

მაგრამ მოხდა ის, რომ ამ ეკლესიის ზარების წკრიალი რუსული ქვემეხების ქუხილმა და შაშხანების ტყვიების ზუილმა ჩაახშეს. ქართველ კაცს წაართვეს ღმერთი, დაუტარგეს რწმენა. ჩაკვდა ადამიანთა სულთსაყუდარის, ეკლესიის ცხოვრება. დაცალიერდა ეკლესიის ეზო. იქ მხოლოდ გარდაცვლილთა საფლავები დარჩნენ.

ამ ეკლესიის ყოფილმა მღვდელმა, ბიძია იასონმა იკისრა ამ ეკლესიის მოვლა-პატრონობა. ბიძია იასონი ან, როგორც ზოგჯერ მას ეძახდნენ: იასონ მღვდელი, ეკლესიის პირდაპირ, გზის მეორე მხარეს ცხოვრობდა. მისი ეზოსა და ეკლესიის კიშკრები ერთიმეორეს შეჰკურებდნენ. ბიძია იასონი ლამაზი გარეგნობის კაცი იყო, მაღალი და წამოსადეგი, მას სილამაზეს ჰმატებდა მოგრძო თხელი წვერი. მე მგონია, რომ იგი ყველას უყვარდა. ის მუდამ ეკლესიის პირდაპირ მოგრძო სკამზე იჯდა ხოლმე და ქუჩაში გამვლელ-გამომვლელს დიდსა თუ პატარას ყველას პირველი აძღვედა სალამს.

არსებობის წყაროდ ბიძია იასონმა საღურგლო საქმეს მოჰკიდა ხელი. ვის რას არ უკეთებდა? დანასა და მაკრატელსაც ლესავდა, საფლავებს თხრიდა. თუ ვინმე რამეს მიცემდა, იმით იყო კმაყოფილი, თვითონ კი არავის არაფერს თხოვდა. იასონს მეუღლე ადრე გარდაეცვალა და მარტო ცხოვრობდა.

ჩვენი ოჯახი ცხოვრობდა ამ ეკლესიიდან თიოდე მეტრის დაშორებით, ამიტომ ბავშვობიდანვე ვიყავი მიჩვეული ბიძია იასონთან ყოფნას. იგი მამაჩემის მეგობარი იყო. ბიძია იასონი დამიჯენდა ხოლმე სკამზე მის გვერდით და ათას რამეს მიყვებოდა ხოლმე. პირველად მისგან გავიგონე, რომ ქრისტე ღმერთი ებრაელი იყო. ამ ამბავმა დამაფიქრა: ეს როგორ? როდესაც ებრაელთა პასკა მოახლოვდებოდა და მაცას გამოვაცხოზდით, მამაჩემი ბიძია იასონს აუცილებლად მიუტანდა ხოლმე მაცას საჩუქრად, რომელსაც, ბიძია იასონის თქმით,

რძესთან ერთად მიირთმევდა. მე მას ერთხელ შევეცდებოდი ბიძია იასონ, როგორ ბედავ შენ რომ მაცას მიირთმევდი? — კითხვა დამიბრუნა. — გამიგონია, რომ ვითომც- და ებრაელები მაცაში ქრისტიანის სისხლს ურევენო, — მივუგე. ბიძია იასონს ვაეცინა, „ეს ტყუილია, მიხაკო, ტყუილი. მე ვიტყვი, რომ ეს უვიცი ხალხის მოგონილია, გაიზრდები და წაიკითხავ ცნობილი ბეილისის საქმეს; ბეილისი, ეროვნებით ებრაელი, გაასამართლეს ვინაიდან მას ბრალი დასდეს, თითქოსდა ქრისტიანი ბავშვის სისხლი აეღოს. ბოლოს იგი გაასამართლეს და მას დამცველებად ჩვენი ქრისტიანული სამღვდელოების წარმომადგენლები დაუდგნენ, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ ეს ტყუილია. რომაელმა პილატემ აწამა ქრისტე და ებრაელებს დააბრალა; ამიტომაა, დღესაც იტყვიან: პილატესავით დაიბანა ხელიო.“ — მითხრა ბიძია იასონმა.

ხშირად ბიძია იასონთან მოდიოდნენ ხოლმე აღსარების მისაღებად. ბიძია იასონი ცდილობდა, რომ აღსარება მის ბინაში მიეღო, მაგრამ იყო შემთხვევა, რომ აღსარებაზე მოსული დაიჩემებდა: არა, ეკლესიაში მიჩვენებიაო და იასონიც იძულებული იყო გაეღო ეკლესია. მე ძალიან მაინტერესებდა დავსწრებოდი და მომესმინა აღსარება, მაგრამ მღვდელი იასონი მე კი არა, თავის შვილიშვილებსაც, როცა ისინი მასთან სახლში იყვნენ, გარედ გამოჰრიდა ხოლმე. როგორ არ ვეცადე, მაგრამ ბიძია იასონის აღსარების მიღებას ვერაფრით ვერ მივაყურე. ერთ მშვენიერ ზაფხულის დღეს ბიძია იასონთან მოვიდა ერთი ლამაზი ქალი და თხოვა, ეკლესიაში აღსარების მოსმენა. როდესაც ისინი ეკლესიაში შევიდნენ, მე მაშინვე მოვძებნე ბუჩქებში წინასწარ დამალული კიბე, სწრაფად მივადგი ეკლესიის კედელს, მაგრამ შუაგულში კიბემ მიმტყუნა, ჩამოვეარდი და ფეხი ვიღრძე. როგორც იქნა ძლივს მოვითქვი სული, ავდექი, კიბე ეკლესიის ეზოს ღობის იქით გადავაგდე და მე კოჭლობით გარეთ გამოვედი. ბიძია იასონმა დამინახა. — რა მოგივიდაო, მკითხა. — ლაკარტიკისათვის ტოტის გამოჭრა მინდოდა და ხიდან ჩამოვეარდი — მეთქი. მან ფეხი დამიჭიმა, დამიზილა და მითხრა: წადი ახლა სახლში, დედაშენს უთხარი თბილი ქონით ან ზეთით დაგიზილოს ნაღრძობი ადგილი და შეგიხვიოსო, მერე შევიდა საღუფროლოში და იქიდან გამოიტანა სალყარტკე, რომელიც მომცა და მითხრა: აჰა, ამისთვის იტე-

ხდი ფეხსო!

როდესაც ბიძია იასონი ვინმესგან აღსარებას მოიხატებოდა, ათი - თხუთმეტი წუთი გაბუტულივით იჯდა სკამზე, თავს აქეთ-იქით აქნევდა და იძახდა ესაა წუთისოფელი, ესაა წუთისოფელიო. მაშინ ვერ გამეგო, რაში იყო საქმე, ვფიქრობდი: ასეთია პროცედურა მეთქი, აღსარების შემდეგ რაღაც ლოცვას ამბობს—თქო. მერე, როცა წამოვიზარდე მივხვდი, რომ ბიძია იასონისთვის ძნელი იყო ყველი აღსარების მიღება. ის განიცდიდა ხალხის გაჭირვებას, აღსარების შემდეგ ფიქრობდა მასზე და აანალიზებდა.

მამაჩემიდან გამიგონია, იასონ მღვდელი ძალიან ბევრ ღვინოს სვამსო, ამერიკაში რომ წავიდოდეს იქ შეჯიბრში ყველას დამარცხებდა და მილიონერი გახდებოდაო. მე ბიძია იასონი მთვრალი არასდროს არ მინახავს. ერთხელ, როდესაც მასთან ვიჯექი, სოფლიდან გლეხმა სანოვაგე ჩამოუტანა, ორი ღოჭი ღვინით და უთხრა: ეს შენი მონათლულის სახელზე ინებე ბიძია იასონო. მაშინ გავბედე და უთხარი: ბიძია იასონ, მითხრეს, რომ იასონი ბევრ ღვინოს სვამსო. — მაგას მამაშენი გეტყვდაო. — მთავარი ისაა, თუ სწორია-თქო. ბიძია იასონს გაეცინა და არაფერი მითხრა. ისევ გავუემორე შეეკითხვა. — შენ რად გინდა, რომ იცოდე, მიხაკოო. — ვიტყვი, რომ ბიძია იასონი კარგი მღვდელიცაა და კარგი ვაჟკაციც, ღვინის სმაში ტოლი არ ჰყავს-თქო. ბიძია იასონმა თავზე მომიკიდა ხელი და ჩამიხუტა. — გააჩნია ღვინოს რა საჭმელთან სვამო. — რა საჭმელი გინდა რომ იყოს, ბიძია იასონ?— ვკითხე მე. — ბევრი არაფერი: მწვანილი, ყელი, თევზი საკმარისიაო. — მომიცია, ბიძია, მაგ საჭმელი, რამდენს დალევ? — გააჩნია, რამდენი კაცი ზის სუფრაშიო. — რამდენი კაცი გირჩევნია, ბიძია-თქო. — არა უმეტეს სამი-ოთხი კაცისაო. — მომიცია, ბიძია, ოთხი კაცი, რამდენს დალევ-მეთქი? — გააჩნია წლის რა დროაო. წლის რა დრო გირჩევნია-თქო. — დეკემბრის ცივი ქარი რომ უბერავსო. — მომიცია დეკემბრის ცივი ქარი, რამდენს დალევ-მეთქი. — რამდენიც გინდაო. ეს სიცილით თქვა ბიძია იასონმა და რაღაც საექვოდ მივიჩინე, მით უმეტეს: „რამდენიც გინდაო“, თუმცა ვიცოდი: ბიძია იასონი ტყუილს ხუმრობითაც არ იტყვდა.

გადავწყვიტე მასწავლებლისათვის მეკითხა. სკოლაში გვყავდა

ერთი ლოთი მასწავლებელი და გადავწყვიტე, მას შეგვიჩვენებოდა. მერე გადავიფიქრე, არ ეწყინოს-თქო. ბოტანიკის უკვეთილია, მინდა შევეკითხო მასწავლებელს, ხან ავწევ ხელს, ხან დავწევ, მეშინია, რომ ამხანაგებმა სიცილი არ დამაყარონ; ეს შემამჩნია მასწავლებელმა და, რაგინდაო, მომმართა, მაგრამ მე მაინც ვერ გავბედე და მივუგე, რომ არა მაქვს შეკითხვა-თქო. როდესაც ზარი დაირეკა და მასწავლებელი გავიდა, მე მას დავეწიე, ბოდიში მოვუხადე და ვუთხარი: ამხანაგების მომერიდა, ვერ შეგეკითხეთ გაკვეთილზე-თქო; — რა არის შენი შეკითხვაო; — რამდენი ღვინის დაღევა შეუძლია ადამიანს-მეთქი? — მაგ იასონ მღვდელს შეეკითხეო, ესა თქვა და აჩქარებით შევიდა სამასწავლებლოში.

ვერ გავიგე თუ რას ნიშნავდა ეს. იქნება სკოლის ადმინისტრაციას არ მოსწონს ის, რომ მე ბიძია იასონთან დავდივარ? ღმერთო! რა უნდა ჰქონდეს საწინააღმდეგო სკოლას, მე რომ ასეთ კეთილშობილ ადამიანთან ვიარო! გადავწყვიტე, რომ არავის არაფერი ვუთხრა ამის შესახებ, არაფერი ვუთხრა თვით იასონსაცა და მამაჩემსაც. და, მართლაც, არავისთვის არ მითქვამს მასწავლებლის ნათქვამი.

საჩხერეში დავმთავრე საშუალო და თბილისში წავედი სწავლის გასაგრძელებლად. როდესაც, პირველი სემესტრის შემდეგ, სახლში დავბრუნდი, საჩხერის რკინიგზის სადგურიდან ჩემს სახლში მიმავალს აუცილებლად ბიძია იასონის სახლთან უნდა გამეგლო. მიუახლოვდი მის სახლს, სკამი ცარიელი იყო. გადავიხედე ეზოში, ვერც იქ დავინახე ბიძია იასონი. ეკლესიის კარებიც დაკეტილი იყო. რაღაც შიშის გრძნობა აღმეძრა. შევედი მის სახლში. დავინახე მისი შვილი თედაოზი. ერთმანეთს თვალეში შევაჩერდით. მას ცრემლები მოადგა თვალეზზე და მითხრა: — იცი, მიხაკო, როგორ უყვარდი მამაჩემს?! — ვიცი თედაოზ, ვიცი, ვუბასუხე და მეც ცრემლები წამსკდა. წავიდა მღვდელი, ადამიანი პატიოსანი, სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებამდე მისი მრევლის წინაშე მსახური და ვალმოხდილი, და ეს გახსენება იყოს მისი შესანდობარი.

მიხაკო საჩხერელი

ბ ა ვ შ ვ ო ბ ი ს ა დ ა უ რ მ საქართველოში
 მ ო გ ო ნ ე ბ ა ზინჯირითადად

(გაგრძელება. იხილეთ 8 და 9 ნომრები)

[**შეცდომის გასწორება.** „გუშაგი“ №9, გვ. 53, 25-ე პწკარზე წერტილის შემდეგ იკითხება: „მისი ნამდვილი სახელი და გვარი იყო ნესტორ კალანდაძე“-ო. უნდა იყოს: „...შალვა შარაშიძე. ამის გარდა, ბ. მიხეილ თარაშვილის სახელიც დამახინჯებულია, რის გამოც მკითხველსაცა და ავტორსაც შენდობასა ვთხოვთ. გუშაგი.]

პაპა გიორგისთან ხშირად ვიყავი, როცა კი დრო მქონდა. ის მიაძებოდა ძველ ამბებს. ლექების თარეშობაზე კახეთში და სხვა. ერთხელ მითხრა: ვინც სამშობლოს უღალატებს, მას სიკვდილის შემდეგ მოსვენება არ ექნება, მის ნაშთს სასაფლაოდან ამოაგდებენო. მეორეთ კი მითხრა: ჩვენი მთავრობის პოლიტიკა არ მომწონს. რუსებთან მითომ კარგად არიან. არ იღებენ ზომებს ძლიერი ჯარის შესაქმნელად. რუსები ძნელად მოინებებენ საქართველოს თავისუფლებას. თუ ჩვენ ძლიერი ჯარი არ გვეყოლება ან რომელიმე ძლიერი სახელმწიფო მეგობრად, მაშინ რუსები საქართველოს შემოესევიანო. ერთხელაც მითხრა: მიშა, სამწუხაროა, რომ შენ ახალგაზრდა ხარ, რომ მე ვიამბო და შენ დასწერო, იმდენი რამე მაქვს საამბობიო. მე უთხარი, რომ მომავალ წელს შემეძლება დაწერა-მეთქი. „ძალიან კარგი, თუ ცოცხალი ვიქნები“-ო, მითხრა. 1919 წლის სექტემბერში გამოვემშვიდობე, თბილისში წავედი სასწავლებელში. წასვლის წინ გადამეხვია და მითხრა: „მიშა კარგათ ისწავლე, იქონიე ნებისყოფა და საქართველო არ დაივიწყო“-ო.

10 მარტს 1920 წლისა გურჯაანიდან დებეშა მივიღე: პაპა გიორგი გარდაიცვალა. ეს იყო ჩემთვის დიდი მწუხარება. მეორე დღეს მატარებელი ავიღე. დასაფლავების დროს მწარედ ვტიროდი...საწყალმა თან წაიღო, რაც სათქმელი ჰქონდა.

1914 - 19 წლებში კახეთის რკინის გზის ხაზი დამთავრდა ერთ საღამოს ჩემი ბიძაშვილი მოვიდა ჩვენსა და გვიითხრა ხვალ თბილისიდან მოდის პირველი მატარებელი, თუ გი-

ნდათ წამოდით სანახავადო. მეორე დღეს ბიძაშვილები, მეზობლები, ჩვენც: დედა, ქეთო და მე, გაუდებით გზას და მივიღეთ იმ ადგილას, სადაც რკინის გზა გადიოდა. ჩვენ რომ მივვით, უკვე ბევრი ხალხი იყო. ლაპარაკობდნენ: როცა მატარებელი მოდის რკინის გზასთან არ უნდა იყო, თორემ შეგიტაცებს და გაგჭყლეტავსო. დიდს თუ პატარას რკინის გზისა ეშინოდათ. თავის დღეში არ ენახათ.

შორს გამოჩნდა მატარებელი. დედებმა ბავშვები ხელით დაიჭირეს. მატარებელი რომ მოგვიახლოვდა და მემანქანემ ამდენი ხალხი დაინახა, სალამის მისაცემად საყვირი დააყვირა. შეშინებული ხალხი გაიქცა დიდი თუ პატარა, მაგრამ, რომ დაინახეს არავინ მისდევდათ, უცებ გაჩერდნენ და დაიწყეს სიცილი. მატარებელი დააყენეს რამდენიმე წუთი. ის შესდგებოდა ორთქმავლისა და ორი ვაგონისაგან. ერთმა კაცმა მოგვმართა: აი რკინის გზა დამთავრდა და მალე საშუალება გექნებათ იმგზავროთო.

ავგისტოს პირველ რიცხვებში დაიწყო კახეთის რკინის გზის რეგულიარული მუშაობა. პირველ ხანებში ას კილომეტრს ხუთი საათი უნდებოდა, ძალიან მძიმედ დადიოდა, რადგან გზა არ იყო დამჯდარი. რასაკვირველია, მერე გაუმჯობესდა. ამიტომ მას ეძახდნენ „ქიზიყის ვირს“ ან „ქიზიყის ლოს“, რადგანაც მის საყვირს ლოთის ხმა ჰქონდა.

პირველი მატარებელი ავგისტოს ბოლო რიცხვებში ავიღეთ დედამ და მე. მე მივდიოდი სასწავლებელში დედა კი—დებისა და ძმების სანახავად.

ჩემი უნიჭობა მუსიკაში

მაშინ მე ვიყავი ათი წლის. ოქტომბერი იყო. უკვე მეორე წელია, რაც სიმღერის გაკვეთილებს ვესწრებოდი. ეს საგაღდებულო იყო, კვირაში ორი გაკვეთილი. გიმნაზიაში ძალიან კარგი გუნდი იყო. ჩვენი მასწავლებელი იყო ფალიაშვილი. ის მაშინ უცნობი იყო, შემდეგ კი—სახელგანთქმული კომპოზიტორი დაისისა და სხვა ოპერებისა.

ერთი დიდი ზალა იყო, რომლის შუაში იდგა ერთი პიანინო, რომლის გარშემოც მოწაფეები ვიყავით ფეხზე. პირდაპირ იდგა დიდი დაფა, სადაც მასწავლებელი ცარცით წერდა ნოტებს. მას არ უყვარდა ბავშვები, ვისაც ხმა ან სმენა არ ჰქონდათ.

ვინც ცუდად მღეროდა ან ხმას არ მისდევდა, ის მას მაშინვე იგებდა. მეც მხარზე გადმომკრა წკებლა და მიიხრიალა: „შენ ხარ ცხვარივით რომ ზღაგებარ? თქვი: ა.ა.ა.“ გავიმეორე: ა.ა.ა.... „შენ აღარ უნდა იმღეროო“, მითხრა. მე ეს ძალიან მეწუტა. მიყვარდა ძალიან სიმღერა. რას ვიზამდი. მე უკვე მეთერთმეტე ვიყავი კლასში დასჯილი. გაკვეთილს მაინც ვესწრებოდი 45 წუთის განმავლობაში. იმისდა მიუხედავად, რომ მამაჩემი და მამიდაჩემი კარგი მომღერლები იყვნენ და როცა ქორწილები ან დღეობები იყო, ისინი დაპატიჟებულნი იყვნენ, მამა გიტარაზე უკრავდა და დასთან ერთად მღეროდა მე ალბათ ჯილაურებისგან დამებედა. შვიდ და-ძმებში არც ერთი არ მღეროდა. პატარძელში არც ერთი ჯილაური არ იყო მომღერალი.

გურჯაანელი მეგობრები ყველა მევენახეების შვილები იყვნენ და ყველანი მოწაფეები იყვნენ ან გურჯაანში და ან თელავში. ზაფხულში ყველანი მუშაობდნენ ვენახებში. თითქმის ყოველ საღამოს ვიკრიბებოდით ერთად. კვირა საღამოს კი ვიკრიბებოდით ქაშვეთის ეკლესიის ეზოში. ყველანი კარგი მომღერლები იყვნენ. ორი მათგანი იყვნენ მულალაშვილის გუნდში. მულალაშვილი იყო დაახლოებით 35 წლის, ლამაზი კაცი. ჩოხას იცვამდა, რაც ძალიან უხდებოდა. მას კარგი ხმა და კარგი სმენა ჰქონდა, ბავშვობიდანვე შეადგინა გუნდი, რომელიც ძალიან კარგი იყო და ბევრი ჯილდოები მიიღო. ერთხელ, სამი წლის განმავლობაში ზედიზედ სამი პირველი ჯილდო მიიღო გუნდმა. მისი გავლენით გურჯაანის ხუთ უბანში იყვნენ ბავშვების და დიდების გუნდები. ყველანი მღეროდნენ.

1919 წელს თბილისიდან რომ დავბრუნდი, პირველ საღამოს შევხვდი ჩემს ტოლებს, რომლებიც ჩემსავით დაზრდილიყვნენ. საუბრის შემდეგ დაიწყეს სიმღერა. ერთმა მათგანმა შეამჩნია, რომ მე არ ვმღეროდი. მითხრა: რატომ არ მღერიხარ? როცა სიმღერა გაათავეს, მე ვუამბე თუ რატომ არ ვმღეროდი. მათ სიცილი დაიწყეს. „შენ არ გინდა დიდი ხმა, არც დიდი სმენა, მოჰყვი სიმღერას, ჩვენ სცენაზე არ გამოვდივართ, ჩვენ ვმღერივართ, ვახარებთ ჩვენ ჭიასო. ნუ გეშინიან შენ არავინ არ დაგძრახავსო“, მითხრეს მეგობრებმა. მის შემდეგ მეც ავყვი და სამი-ოთხი დღის შემდეგ მეც ვმ-

დეროდი მათთან ერთად და აღარ მეშინოდა, რომ ვინმე მეტყუა: დაჩუმდი, ხმა არ გაქვს!

კ ა ხ ე თ ი

კახეთის რკინიგზა სხვა რკინიგზებისაგან განსხვავდება, როცა იმგზავრებთ ამას თქვენც შენიშნავთ. თბილისიდან თქვენ მიდინხართ თელავამდე. ნავთლუხიდან ვაზიანამდე გაივლით მინდვრებს და გადახრუკულ გორაკებს, რომელთა შორის რკინიგზა გადის. ვაზიანში არის რამდენიმე სახლი, ისიც მოსამსახურეებისათვის. ვაზიანი განთქმული იყო ხინკალით. სადგურ ივრამდის სულ ტიტველა მინდვრები, არც ერთი ხე. მდინარე იორს უახლოვდებით, მარცხენა მხარეს—სართიჭალა, სადაც ცხოვრობენ გერმანელები (რომლებიც რუსებმა ჩამოასახლეს) და ქართველები. გერმანელების ეზოები და სახლები სუფთა იყო, მათ ჰყავდათ ჰოლანდიური ჯიშის ძროხები, რომლებიც ათჯერ მეტ რძეს იძლეოდა, ვიდრე ჩვენებურები და ხორციც მეტი ჰქონდათ. ქართველების ეზოები კი— ნეხვითა და ნაგვით სავსე. მე მიკვირდა: თაობებით ქართველები და გერმანელები ერთ სოფელში ცხოვრობდნენ, როგორ მოხდა, რომ ქართველებმა მათგან ვერაფერი ისწავლეს?!

ივრის ხიდს გადინხართ და ხუთას მეტრზე სადგური იორია, იქაც მხოლოდ ორი-სამი სახლი მოხელეებისათვის. ათ კილომეტრის მანძილზე ივრის ხეობას მისდევთ და მერე რკინიგზას შორდება იორი. საგარეჯო: აქაც რამდენიმე სახლი მოხელეების. საგარეჯოდან ხუთ კილომეტრზე მარცხნით გამოჩნდება ცივ-გომბორის მთები, რომლის ფერდობებზე დაინახავთ სოფლებს: პატარძელი, ნინო-წმინდა, საგარეჯო, კაკაბეთი და სხვა. ეს სოფლები დამორებული არიან ერთი-მეორეზე ათი-თხუთმეტი კილომეტრით.

სადგურ ბადიაურიდან იორი უკვე შორს არის, მისი ხეობა ტიტველ გორაკებს მისდევს. ივრის მეორე მხარეს დაინახავთ ერთ სოფელს— ეს თათრების სოფელია. რამდენიმე კილომეტრზე კიდევ ტიტველა მინდვრები, უხეებოთ. მანამ მიუახლოვდებით სოფ. მელაანს სოფლებს ვერ ნახავთ, გარდა მოხელეების რამდენიმე სახლისა. მიხვეულ-მოხვეულებით აღინხართ ერთ მთაზე, რომელიც არის შტო გომბორის მთებისა. სადგურ მელაანიდან ტყეში შედიხართ. რამდენიმე ხნის შემდეგ დეკორაცია

იცვლება (თუ განსაკუთრებით მარტსა და აპრილში მარტსა და აპრილში), მარჯვენა მხარეს უკვე გამოჩნდება ცაში მატარებელი მიდის, თოვლი უფრო მაღლდება და განიერდება. გამოჩნდება კავკასიონის ქედი მისი თოვლით. წუთი და წუთი დეკორაცია იცვლება და გამოჩნდება ალაზნის და ალაზნის ხეობა, რომელიც კავკასიის მთებს მისდევს. უკვე რკინიგზა ვენახებში შედის. აქ ყველაფერი აყვავებულია: ნუში, ატამი, ქლიავი, ბალი და სხვა. აქ უკვე გაზაფხულია, თბილისში კი ზამთარი იყო.

უკვე შორს ხედავთ ალაზნის ველს, მარჯვნივ ქიზიყსკენ და მარცხნივ წინანდლამდის და უფრო შორსაც. როცა თბილისიდან გურჯაანში მოვდიოდით ამ გრანდიოზულ სანახაობას არ დავკლებივარ.

გურჯაანის სადგურში მატარებელი ორად იყოფა: ერთი ნაწილი მიდის თელავისკენ და მეორე-წნორის წყალზე. აი გურჯაანი, ერთად ერთი სოფელი, რომელსაც თავისი სადგური აქვს. რამდენიმე წლის შემდეგ, რაც რკინიგზა გაიყვანეს, სადგურის გარშემო სახლები ააშენეს და მალე კომერციულ ცენტრად იქცა. გურჯაანიდან თბილისისაკენ როცა მიდიხართ ისეთი აღმართია, რომ საჭირო იყო ორი ორთქლმავალი: ერთი წინ და ერთი უკან.

1920 წლის აგვისტოში გურჯაანის სადგური მორთული იყო ყვავილებით და ყურძნის ჩხეებით, თეთრი და შავი ყურძნით, და დროშებით სოციალისტური ინტერნაციონალის დელეგაციის საპატივცემლოდ, რომელიც მოპატიჟებული იყო ჩვენი სოციალისტების მიერ. დელეგაციაში იყვნენ ფრანგი, ინგლისელი, ბელგიელი, გერმანელი, პოლონელი და სხვა სოციალისტები. ერთმა მათგანმა ილაპარაკა ფრანგულად. სადგურში ბევრი ხალხი იყო, რომელმაც ტაშითა და ვაშათი უპასუხა. მერე ერთმა ორატორმა ქართულად ილაპარაკა. ხალხმა ისიც დიდი ტაშითა და ვაშათი დააჯილდოვა. მატარებელი წავიდა თელავისაკენ. ჩვენმა სოციალისტებმა დელეგაციას აჩვენეს მშვენიერი საქართველო.

სათავადაზნაურო გიმნაზია

1920 წლის მაისის უკანასკნელ რიცხვებში, მალე სწავლა თავდებოდა, ისტორიის მასწავლებელმა გვითხრა: სასიამოვნო

ამბავი უნდა გითხრათ, პირველი სექტემბრიდან თბილისს უნდა ვერსიტეტი ექნებო. ყველამ ტაში დაფუკარით და ვაშალით დახანთ, მაგრამ, როცა ერთმა მოწაფემ შეეკითხა: ბატონო მასწავლებლო, სად იქნება უნივერსიტეტი?" და მასწავლებელმა: „აი, ამ შენობაში, ჯერჯერობით არ ვიცით ჩვენ სად ვიქნებით“-ო, ყველას გული დაგვწყდა, დაგვენანა გიმნაზია, რომელშიც ამდენი ხანი გავატარეთ. ამ გიმნაზიას უწოდებდნენ სათავადაზნაუროს, თუმცა აქ ყველა წოდების ბავშვები სწავლობდნენ. აქ ყველაფერი ქართულ ენაზე ისწავლებოდა, უცხო ენები იყვნენ: ფრანგული, გერმანული და რუსული ენაც კი. თბილისის სხვა სკოლებში სწავლება სულ რუსულ ენაზე იყო.

შენობა მშვენიერი სტილით არის აშენებული, ოთხ საართულიანი, დიდი კლასებით და მაღალი ფანჯრებით, დიდი და განიერი კარიდორი მთელი შენობის სიგრძეზე, სადაც დასვენებების დროს გამოვდიოდით, მუხის ფიცრის „პარკეტით“, რომელიც მუდამ თაფლის სანთლით პრიალებდა. გიმნაზიას ჰქონდა ერთი დიდი და ერთი პატარა გიმნასტიკის ზალები. გიმნასტიკის მასწავლებელი გიორგი სიმონოვიჩი, რომლის გვარი აღარ მახსოვს, ჩამომავლობით რუსი იყო, მაგრამ მას რუსული არაფერი ჰქონდა, ქართველი პატრიოტი იყო.

შენობას ჰქონდა დიდი ეზო. მარცხენა მხარეს დიდი მინდორი, რომელიც მდინარე ვერემდე (ვერერეჩკა) მიდიოდა. წინ გზა იყო ამალღებული და გადიოდა მეორე მხარეს ისე, რომ ეტლს შეეძლო დიდ კარებამდის მისულიყო და გასულიყო მეორე მხარეს. დიდი კარების პირდაპირ იყო განიერი მარმარილოს კიბე, ორივე მხარეს მოაჯირით, რომელიც ჩადიოდა დაბლა გზამდის.

მესამე გაკვეთილის შემდეგ გვქონდა დიდი დასვენება 15 წლით. როცა კარგი ამინდი იყო კარში გამოვდიოდით. მიყვარდა დავმჯდარიყავ მარმარილოს მოაჯირზე და უყურებდი მოწაფეებს. სწორედ ასე ვიჯექი ამჯერადაც. მშვენიერი დღე იყო, ვფიქრობდი: ველარ ვნახავ ამდენ გოგობებს ერთად, ერთი ერთმანეთზე ლამაზები რომ იყვნენ და კოხტები. იყვნენ შავთმიანები და თაფლისფერთმიანები. მე უკვე რომანებს ვკითხულობდი და ქალის სილამაზეს კარგად ვაფასებდი, თუმცა ჯერ კიდევ 15 წლის ვიყავი. ამ დროს იყვნენ ექიმ გომართ-

ლის ქალიშვილები ერთიმეორეზე ლამაზები, მათი ძმა ჩემი კლასის ამხანაგი იყო.

მე შევნიშნე ერთი გოგონა, მაღალი ტანის, მშვენიერი თაფლისფერი თმებით. თვალებით ვჰამდი. არ ვიცი ვინ იყო ან რა ერქვა. როცა კარგი ამინდები იყო, მისი მშვენიერების ცქერით ვტკბებოდი. მყავდა ერთი მეზობელი გოგონა. დილით ხშირად გიმნაზიაში ერთად მივდიოდით. ერთმანეთს ვათხოვებდით წიგნებს და მერე ამ წიგნზე ვლაპარაკობდით. 14 წლის იყო, ელისო ერქვა. ერთხელ, როცა მას შევხვდი დიდ დასვენებაზე, ვკითხე: ელისო, ვინ არის ის გოგონა თაფლის თმებით? — ჩემი კლასის ამხანაგია. ალბათ შენ მოგწონს,“ მითხრა. „ძალიან“-მეთქი. მას ჰქვია მარიამ შენგელია, მითხრა ელისომ. ამის შემდეგ მასთან მარიამზე არაფერი მითქვამს. ჩვენში სიმღერა იყო: „გაუსვი და გამოუსვი როგორც ჭიანჭურია, მეზობლის ქალს ხელს ნუ ახლებ, ისიც შინაურია“ და ეს იყო ჩემი ლოზუნგიც. ელისო ლამაზი გოგონა იყო: მაღალი, შავგვრემანი, შავი თმით და ძალიან ეშხიანი. მას მე უჟურები როგორც დას.

ხვალ მივდივარ გურჯაანში, სწავლა დამთავრდა. კიბეზე ჩამოვედი, ეზოში ელისოს შევხვდი. — ელისო, ხვალ მივდივარ გურჯაანში, მინდა გამოგემშვიდობო. — მეც მივდივარ გორშიო. — მშვიდობით ელისო-მეთქი. შევატყვე, რომ ცრემლები მოადგა თვალებში. ხელი გამიშვა, უცებ ლოჯზე მაკოცა და გაიქცა. დიდხანს დავრჩი გაკვირვებული.

სოფელში მალე დავივიწყე ჩემი თაფლისფერთმიანი და სულ უფრო ხშირად ვფიქრობდი შავთმიან ელისოზე. როცა აგვისტოში თბილისში დავბრუნდი ელისოს სახლის ფანჯრები დახურული იყვნენ. მეორე დღეს მეზობელს ვკითხე, რომელმაც მიპასუხა: „უკვე ერთი თვეა, რაც აქიდან გადასახლდენ, თბილისში ცხოვრობენ, არ ვიცი სადაო.“ ელისოს ვეღარ შევხვდი, რამაც ძალიან დამაღონა. ერთი თვის შემდეგ ჩვენც გადასახლდით ნახალოვკაში.

ერთ დღეს ერთ რომანს ვკითხულობდი, რომელიც ადრე ელისოს ვათხოვე, ერთ ადგილას წავიკითხე: ქალს უყვარდა ვაჟი. ქალი ძალიან ახალგაზრდა იყო, ვაჟი მას უჟურებდა როგორც მეგობარს, მას სხვა ქალი უყვარდა. ერთ საღამოს გამომშვიდობებისას ქალმა უეცრად აკოცა ვაჟს და გაიქცა ტირილით.

თვალწინ წარმომიდგა ელისო და მაშინ მივხვდი, რომ ვალდებული ვიყავი ელისოს და მას ეგონა, რომ მე მიყვარდა ის. მისი თაფლისფეროთმიანი ამხანაგი.

(გაგრძელება იქნება შემდეგ ნომერში)

მიხეილ თარაშვილი

ერთად ქართველო

(სიტყვა წარმოთქმული დამოუკიდებლობის 68 წლის-
თავზე პარიზში, 31 მაისს)

დღევანდელ დღეს ჩვენ ვიგონებთ იმ დიად მოვლენას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ამ 68 წლის წინად ჩვენს პატარა საქართველოში და, რომელმაც სამუდამოდ, ნეტარებითა და წარბეჭდილი სიყვარულით დაისადგურა, ვით საოცნებო საუნჯე ყველა ქართველის გულში.

თუ კი აქ, თავისუფალ სამყაროში ჩვენ ახდინებდით ამ საზეიმო დღეს, იქ ტყეობაში მყოფი ქართველი ერი ფარულად იგონებს იმ სანუგეარ დაუვიწყარ დღეს, რომლის სახელია 26 მაისი.

დიახ, 117 წლის რუსეთის უღელქვეშ მყოფმა განაწამებმა ქართველმა ერმა 26 მაისს დაანგრია მეფის რუსეთის მიერ აგებული საპყრობილე, გაჰფანტა მონობა და ამოგლიჯა ჩვენი ბედკრული სამშობლო ძალით ჩაწნულ-ჩაქსოვილ რუსეთის გაუვალ იმპერიის სხეულიდან.

აღსდგა საქართველო ერთი, მთლიანი და გაერთიანებული, რომლის მსგავსი აღარავის უხილავს დიდი თამარ მეფის შემდეგ. და, აი ეს განთავისუფლება, ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობის კვლავ აღდგენა, მთელი ერის სახელით მსოფლიოს ამცნო პრეზიდენტმა ნოე ჟორდანიამ შემდეგი სიტყვებით:

„ამიერიდან საქართველო თავისუფალი, სუვერენული სახელმწიფოა, რომელიც მმართველობის ფორმად ირჩევს დემოკრატიულ რესპუბლიკას.“

ქართველი ხალხი დიდი გატაცებით, სიყვარულითა და ენერგიით შეუდგა მის ახლადშობილ სახელმწიფოს აღმშენებლობას და აჩვენა მისი საოცარი ერთგულება დედულ-მამულის.

თუ მეფის რუსეთმა გატეხა სიტყვა მოცემული, არც საჭიროა რუსეთმა დაგვინდო: ისიც მოვიდა ძალით, ხიშტით, მუხანათურად და თავს გადაგვახია, მის მიერ ცოტა ხნის წინ ხელმოწერილი ცნობისა, მეგობრობისა და ხელშეუხებლობის ხელშეკრულება, მოგვტაცა თავისუფლება, გაგვიუქმა სუვერენული სახელმწიფო და ჩვენს განაწამებ ერს მორჩილების მძიმე ხუნდები დადგა... მაგრამ 26 მაისის ეშხით მოხიბლული და გატაცებული ქართველი მამულიშვილები მტერმა ვერ დაიმონა და წინააღმდეგობაზე ხელი ვერ აადებინა, არამედ უფრო მძლავრად შეაკავშირა ქართველობა ერთიმეორესთან, უფრო მეტად და ცხოვლად გაგვიმტკიცა ერთმანეთს შორის ნათესაობა და სიყვარული დაღვრილი სისხლით და გაგვიასკეცა ლტოლვა და იმედი თავისუფალი სამშობლოს აღდგენისა.

გასაჭირში ჩამდგარი ქართველი ერი გაერთიანდა ყველგვარ პარტიულ იდეოლოგიის გარეშე და პატრიოტ მებრძოლთა მთელი ენერჯია, ძალა და ღონე დაუპირდაპირა საოკუპაციო ხელისუფლებას.

სხვა ფრონტი, სხვა ბანაკი დღეს ნამდვილი ქართველისათვის არ არსებობს და აქეთკენ მოგვიწოდებს ჩვენი, თავისუფალ ქვეყნებში მყოფ ქართველობას, ჩვენი ტანჯული სამშობლო. თუ ჩვენ გვსურს ვიყოთ ღირსეულნი შვილნი ჩვენი სამშობლოსი, ჩვენ ამ დიად დღეს უნდა მივცეთ ფიცი, ფიცი გაუტეხელი ერთობისა, რათა ვედგეთ ურყევ ჯებირად 26 მაისის დიად იდეებს, საქართველოს დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების აღდგენას, რომლის სამსხვერპლოზე თავი დადვეს ათასობით საუკეთესო ქართლოსიანებმა.

მაშ, დიდება და გამარჯვება ჩვენს მხნე ერს, დიდება 26 მაისს, რომელიც, ღრმად გვწამს და გვჯერა, რომ კიდევ უფრო მძლავრად გამობრწყინდება „ცა ფირუზ, ხმელეთ ზურმუხტ“ ჩვენი სამშობლოს თვალწარმტაც ლურჯ ცისკიდურზე, მისი თეთრი გიორგითა და სამფეროვანი ღროშით.

თამაზ ნასყადაშვილი, თავმჯდომარე
საფრანგეთში ლტოლვილ ქართველთა სათვისტომოსი.

გუნდი „მერანი“ : (მარცხნიდან მარჯვნივ) ქქ. თინა კერესელიძისა, ლია ვოდე-გოგიტიძე, დარეჯან ზურაბიშვილისა, ბბ. ოთარ პატარიძე, ოთარ ზურაბიშვილი, მერაბ ოდიშელიძე, კონსტანტინე კინსკი-აჟილახავარი. ამ სურათზე არ ჩანს გუნდის წევრი ბ. მიხეილ ვოდე-გოგიტიძე.

საზეიმო სადამო

წელს 26 მაისობის დღესასწაულობა გაიმართა შაბათს 31 მაისს, საფრანგეთის აერო-კლუბში. თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ დასწრება ნამდვილად არ იყო ისე მრავალრიცხოვანი, როგორც ეს ამ დღეს შეეფერებოდა. ისინი, ვინც მობრძანება კეთილინებეს, იმათგანაც უმრავლესობა მობრძანდნ ძლიერ დავგიანებით. ქართველების ეს ნაკლი საარაკოა, მაგრამ აქ მან საარაკოზე-საარაკო სახე მიიღო ისე, რომ თავმჯდომარე იძულებული იყო ზეიმი ორი საათის დავგიანებით დაეწყო. ამრიგად, უმიზეზოდ დასჯილნი აღმოჩნდნ ჩვენი საპატო სტუმრები, რომლებიც, მოსაწყვევი ბარათების მიხედვით, ზუსტად რვა საათზე მობრძანდნ.

ემიგრაციამ დიდძალი წევრი დაჰკარგა, ბევრი ღრმად მოხუცია, რომელთა მოყვანა-წაყვანაზე არავინ თავს არ იწუხებს,

ჯანღონით სავსენი კი, შაბათ-კვირათობით პარიზში არსებობენ რდებიან, სოფლად მიეშურებიან. ეს საყოველთაო ფენომენია ჩვენი დროისა და ქართველი რაღა ქართველი იქნება, თუ ის კეთილცხოვრებაში სხვას ჩამორჩა?!

ასეთ პირობებში ინერციით და ძველი გატკეპნილი გზით სიარული აღარ შეიძლება, დაუშვებელიცაა. ჩვენთვის უდავოა: 26 მაისობის ყველწლიური ზეიმი უნდა გაგრძელდეს, მაგრამ მისი ორგანიზაცია უნდა შეიცვალოს ისე, რომ ახალგაზრდობა მოვიზიდოთ, რაც შეიძლება მეტი. ერთი სიტყვით, ამ ჩვენთვის მნიშვნელოვან საკითხს მოგვარება უნდა. პირველ რიგში ეს ეხება გამგეობას, მაგრამ ამაზე ზრუნვა ევალებათ პარტიულ თუ სხვა საზოგადოებრივ დაჯგუფებებს და თვით თითოეულ ჩვენთაგანს. სწორედ ამ მიზნით ვსვამთ ასე ჯიქურად ამ საკითხს.

ზეიმს დაესწრო მნიშვნელოვანი დელეგაცია ჩვენს ბედს მყოფ ხალხთა ემიგრაციების წარმომადგენლებისა:

ქალ. მონკლენი, ესტონეთი, ბ. ვარდაი, უნგრეთი, ბ. დომოტორ დე ზუოემედეტერ, უნგრეთი, ბ. მალინევიჩი, უკრაინა, ბ. ამზაი, ავღანეთი, ბ. კორნე, რუმინეთი, ბბ. მოზოვესკი და დებრიენსკი, პოლონეთი ბბ. ტერ სარქისიანი, სერჟ აფანასიანი, და-ძმა ულუბეიანი, სომხეთი.

სალამო გახსნა სათვისტომოს თავმჯდომარე ბატონ თამაზ ნასყდაშვილმა. იმპროვიზებულმა გუნდმა საკმაოდ კარგად შეასრულა საქართველოსა და საფრანგეთის ეროვნული ჰიმნები, რის შემდეგაც კრებას ჯერ ქართულად და მერე ფრანგულად სიტყვით მიმართა ბ. თ. ნასყდაშვილმა, რომლის ქართული ტექსტი ზემოდ ქვეყნდება. თავმჯდომარის შემდეგ კრებას მხურვალედ მიესალმენ სტუმრებიდან: ბბ. მოზავესკი, დემბიენსკი და ისტორიკოსი სერჟ აფანასიანი.

პოლიტიკური ნაწილის შემდეგ მხატვრულ განყოფილებაში წარმოდგენილი იყო მხოლოდ „მერანის“ ჯგუფი, რომელზედაც აქვე ცოტა განსაკუთრებით შევჩერდები. დამსწრე ახალგაზრდობამ პროგრამის შემდეგ მშვენიერი დრო გაატარა, ბევრი იმღერეს, იცეკვეს, გვიან გათენებამდე.

„მერანი“

ოცდაექვს მაისობას ვუკავშირებთ და გვინდა პატივი მივაგოთ

ჩვენი ეგრეთ წოდებული „მერანი“-ს ქართული ხალხური ცეკვებისა და სიმღერების ჯგუფს, ბ. ოთარ პატარაძის ლიტერატურით, რომლის წევრებიც ზემოდ უკვე ჩამოთვლილი გვყავნან სურათთან დაკავშირებით. მერანის ჯგუფი რომ არ არსებობდეს, ალბათ ამ უკანასკნელ წლებში ჩვენი ოცდაექვსი მაისობები სრულიად მხატვრული ნაწილის გარეშე დაგვრჩებოდნენ. რამდენადაც ჩვენ ვიცით, მერანის გუნდი ჩვენი სათვისტომოს გარედაც, ფრანგებისათვის წარმოადგენს ხოლმე, რა თქმა უნდა, უსასყდლოდ, არა მოგების მიზნით, არამედ ქართული კულტურის გასაცნობად და სარგებლობს მოწონებით.

ვიცნობთ და ვიცით, რომ ამ ახალგაზრდების უმრავლესობა ოჯახის მქონე და სამსახურით ძლიერ დატვირთული არიან, ქართული საქმის სიყვარულის გამო ისინი მაინც შოულობენ თავისუფალ დროს, რომ მას შესწირონ. ამ ჩვენ საფუძვლიან მოწონებასთან ერთად, მათ მოვუწოდებთ, რომ სათავეში ჩაუდგენ პარიზში ჩვენი ხალხური სიმღერებისა და ცეკვების შემსწავლელ სკოლის თუ წრის დაარსებას, რომელიც ასე მწვავედ აკლია ჩვენ სათვისტომოს.

აქვე გვინდა განსაკუთრებით ვახსენოთ **ქალბატონ თინა კერესელიძის დეაწლი**. ეს ახალგაზრდა მანდილოსანი უკვე რამდენიმე წელიწადია, რაც ახლო მეგობარ თუ ნათესავ ქართველების სულ ნორჩ ბავშვებს ასწავლის წარმატებით ქართულ ლექსებს, სიმღერებს და ცეკვებს და ყოველ წელიწადს წმინდა ნინოების დღესასწაულებზე ქართულ კოსტუმებში გამოწყობილი გამოჰყავს ჩვენს წინაშე, რაც საერთო სიხარულსა და აღფრთოვანებას იმსახურებს. ჩვენი სიამოვნების გარდა, ადვილი წარმოსადგენია, თუ რა დიდ, ლამაზ და წარუშლელ კვალს დასტოვებს ყველაფერი ეს თვით ამ უცხო გარემოში აღზრდილ პატარებზე, როგორებიც არიან: **სოფიო პატარაძე, გაიანე კელია, ნესტან კერესელიძე, მარიონ კელია, ნიკო პატარაძე, მერი ზურაბიშვილი** და სხვები.

შეიძლება ქალ. თინას სხვებიც ეხმარებოდნენ, მაშინ: ვაშა ყველა მათ და ჩვენი თხოვნა იქნებოდა, რომ კიდევ უფრო გაფართოვდეს ეს იშვიათი კერძო თაოსნობა, მთელი სათვისტომოს მასშტაბით და, რასაკვირველია, სათანადო დახმარება აღმოუჩინოს გამგეობამ.

გუშაგი

† გიორგი ყიფიანი

„ავსა და კარგსა კაცისას,
„როდი ივიწყებს სოფელი.“

ჩვენი ემიგრაციის უანგარო მოღვაწეთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი ეკუთვნის გიორგი ყიფიანსაც, რომელმაც ახლახან დაგვტოვა და ნეშთი მისი განისვენებს ჩვენს ლევილის სასაფლაოზე.

გიორგი (ტუხია) დაიბადა ქუთაისში 1910 წელს ვაჭრის ოჯახში, ჰყვოდა ორი უფროსი და და ერთი უმცროსი ძმა, რომლის სიკვდილის გაგებამაც ამ ათიოდე წლის წინად გიორგი ღრმად დაამწუხრა. უფროსი და თამარი გათხოვილი იყო მარგველაშვილზე, რომელზედაც გიორგი ჩვენთან ხშირად ლაპარაკობდა და თვლიდა კარგ პატრიოტად. გიორგი სულ ახალგაზრდა ჩაება სოციალისტ ახალგაზრდობის რიგებში და მიიღო მონაწილეობა აგვისტოს ეროვნულ აჯანყებაში, რის შემდეგაც ჩეკა მას მოსვენებას არ აძლევდა და 18-19 წლის ყაწვილი იძულებული გახდა სამშობლოდან გადმოხვეწილიყო.

გიორგიმ თავიდანვე პარიზს მოაშურა და აქ ის ჩვენთან ერთად აქტიურად ჩაება პოლიტიკურ კულტურულ თუ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. პოლიტიკურად გ. ყიფიანი თავიდან დაუკავშირდა ე. წ. „ორნატის“ ჯგუფს, რომელს მეთაურობდენ აწ განსვენებული ვიქტორ ნოზაძე და ისიდორე მანწკავა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ის აქტიური წევრი გახდა აწ განსვენებულ ლევან ზურაბიშვილის მიერ დაარსებულ „თავი-

ვიქტორ ნოზაძე და გიორგი ყფიანი 70-ანი წლების დასაწყისში

სუფალ ქართველთა კავშირი“-სა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გ. ყფიანი დიაკონის მოვალეობასაც ასრულებდა ერთ ხანს, იყო აქტიური წევრი „ქართველ მწერალთა და ჟურნალისტთა“ საზოგადოების და სამოციანი წლებიდან სიკვდილამდე მისი თავმჯდომარე. მაგრამ გიორგი ყფიანის მთავარი დამახასიათებელი იყო მაინც პოეზია-ლექსების წერა. ის იყო ბუნებით დაჯილდოებული პოეტი და ამავე დროს მშრომელი, ენერგიული, უხვი შემოქმედი. გიორგი ყფიანის ლექსები იბეჭდებოდნენ თითქმის ყველა ჩვენ ენიგრანტულ პერიოდულ პრესაში, აგერ ექვსი ათეული წლების განმავლობაში. ამის გარდა გიორგი ყფიანს თავი მოჰქონდა, რომ ის იყო ექვსი ლექსთა წიგნის ავტორი და ეს სრულ სიმართლეს შეეესაბამებოდა, რადგანაც გამოსცა: ჯერ კიდევ 1935 წელს 80 გვერდიანი წიგნაკი: „ლექსები.“, 1951 წელს- 160 გვერდიანი „რჩეული შატრების კრებული“, 1965-ში -270 გვერდიანი „გიორგი ყფიანი 30-65“, 1973-ში - 140 გვერდიანი „პოეზიის და სიცოცხლის ვაზი. პირველი და მეორე დავით ხელაძის გამოცემებია, მეორე და მეოთხე კი ვიქტორ ნოზაძის. ამის შემდეგ, გიორგი ყფიანის რჩეულ ლექსთა 97 გვერდიანი წიგნაკი ფრანგულ ენაზე გამოსცა 1975 წელში ლა პანსე უნივერსელ-მა სათათუ-

შუაში პოეტი გიორგი ყფიანი, მის მარცხნივ, მისი მეუღლემ ირინე დათიაშვილის ასული, გიორგის მარჯვნივ, მისი სიდედრი შუშანა დათიაშვილისა, სურათი ვად. 1970-ანი წწ. ბოლოს ლევილის ქ. მამულში

რით: *Un Poete georgien a Paris* (ქართველი პოეტი პარიზში), რომლის თარგმანებიც შესრულებულია ირინე ყფიანის, ასმათ ფალავის და ლევან ზურაბიშვილის მიერ. უკანასკნელად კი დღის სინათლეზე გამოვიდა ირინე და გიორგი ყფიანის „საზიარო პოეზია“, რომლის გამომცემელი, რედაქტორი და ასოთამწკობი თვით ავტორი გიორგი ყფიანი იყო. ამ წიგნში 140 გვერდი ლექსებს აქვს დათმობილი, აქედან 29 გვ. უკავია ირინეს ფრანგულ პოემებს, და 6 გიორგის ფრანგულ ლექსს,

რომლებიც თარგმნილი უნდა იყვნენ ქალბატონ ირინესი და ნაი რჩენი გვერდები წიგნში კი უკავიათ გამოცხილებს. ანის მერ გამოცემულ ლექსთა წიგნებზე და ასევე მისი შემოქმედების შესახებ დაწერილ წერილებს ქართველი ავტორებისას.

გიორგი ყფიანი ადრე დაოჯახდა, მან პირველ ცოლად შეირთო ლამაზი (კორსიკის სილამაზის დედოფალი) ფრანგის ქალი, რომელმაც მას შესძინა ვაჟიშვილი გივი. ცოლქმარი მალე გაიყრა, მაგრამ შვილი მამამ აღზარდა. გივიმ ცოლად შეირთო ელისე პატარიძის ასული თინა, რომლებმაც ჯერ კიდევ ახალგაზრდა პოეტი სამჯერ ბაბუად გახადეს: ნათელა, თამაზი და გიორგის სახით.

მეორედ გიორგი ყფიანმა ცოლად შეირთო მასზე გაცილებით ახალგაზრდა ირინე დიმიტრი დათიაშვილის ასული, რომელთანაც მას, სხვათა შორის, პოეზიის სიყვარულიც აკავშირებდა.

გიორგი ყფიანი იყო მალალი, წარმოსადეგი ლამაზი ვაჟკაცი, რაკა-იმერეთის ტიპიური წარმომადგენელი. უკანასკნელ წლებში ის ნელ-ნელა დასნეულდა ფიზიკურად და მორალურადაც. ვიქტორ ნოზაძის გარდაცვალების შემდეგ ის კოლეგიალურ რედაქტორობას ეწეოდა კრებულ „კავკასიონი“-სას, რომლის სამი ნომერიც მან გამოსცა, მაგრამ მეოთხის დამთავრება, მიუხედავად დიდი მონდომებისა, გაუჭირდა და მხოლოდ მისი დასაფლავების დროს გამოვიდა სტამბიდან.

გიორგი ყფიანმა საფლავის ქვაც თვითვე დაიდგა. ლევილის სასაფლაოზე მის საფლავს ამშვენებს მარმარილოს ძეგლი, ამოტვიფრული ეტრატის გრავნილი ბატის ფრთის კალმით და ფრანგული წარწერით: *Le Poete*.

საუკუნო ხსენება პოეტ გიორგი ყფიანს.

შოთა ბერეჟიანი

გიორგი ყფიანის პოეზია

(ჩვენი გაგებით, გ. ყფიანის პოეტური შემოქმედების შესახებ ყველაზე მართებული და სხარტი აზრი ბატონმა მ. ქ — ძემ გამოთქვა „ივერია“-ს ფურცლებზე „საზიარო პოეზიის“ გამოსვლასთან დაკავშირებით. მოგვყავს აქ მისი უმთავრესი ნა-

წილი. გუშაგი.)

ეროვნული
წიგლნიერთა

„პოეტი ყფიანი უეცარი აფეთქება არ ყფილა. ობლის კვერი გვიან გამოცხვა, მაგრამ კარგად გამოცხვაო. პირველი ნაბიჯი „ქუთაისელმა ბიჭმა“ გადადგა და ამ ბიჭის ნამდვილ ხელოვნად ქცევა მკითხველმა ძნელად შეატყო. არცა სჯეროდათ! ახლა კი დროა... კაცმა ცხადი უნდა დაიჯეროს: ჩვენს წინაშე ძლიერი და ორიგინალური ხელოვანია. გიორგი ყფიანი მარტო ემიგრაციის პოეტი აღარ არის. მას ქართულ პოეზიაში თავისი ადგილი აქვს, და არა, როგორც რიგით საშუალო პოეტს, არამედ, როგორც განსაკუთრებულ „მოვლენას,“ იგი ისევე ორიგინალური და კენტია, როგორც (მკრეხელობას ნუ მიკიჟინებთ, მხოლოდ განცალკევება და კენტობა არის შედარებული.) ვაჟა ან გრიშა-შვილი. ყფიანის „ვერგაგება“ ცხადია იმის ბრალია, რომ მას აკლდა და ახლაც აკლია „ხელოსნობა.“ ეს მას გ. რობაქიძემ შენიშნა, მაგრამ მაშინ ყფიანის პოეზია ჯერ კიდევ ჯეჯილი იყო და არავის შეეძლო გამოეცნო, როგორი ყფა დამწიფდებოდა. ახლა კი, როდესაც მის შემოქმედებას საკმაო მანძილი აქვს გავლილი და მის ყფაში მომკული მეექვსე წიგნი გამოიცა, გაკვირვებით უნდა დავინახოთ, რომ სწორედ ეს „ხელოსნის წვართის“ უქონლობა წარმოადგენს მისი პოეზიის თავისებურებას და ძალასაც. ამიტომ არის იგი განცალკევებული მოვლენა.

მაგრამ მხოლოდ ამ თვისებით შორს ვერ წავიდოდა. ყფიანი ძლიერი ნიჭის პატრონი შემოქმედიც არის, რთული, ღრმა განცდათა კაცია და იშვიათი თვალი აქვს მხატვრისა. რაც შეეხება ქართული სიტყვის „ნამდვილ გამართვას“ (რობაქიძე), სწორედ არანამდვილად გამართულ სიტყვათა მეშვეობით ახერხებს იგი ულამაზეს მეტაფერების და სურათების მოცემას. ეს მხოლოდ მაღალ ხელოვანს ძალუძს. იბადება შედარება: კომპოზიტორთან, რომელი მელოდიაში მოულოდნელ დისონანს რთავს, ან მხატვართან, შეგნებულად რომ არღვევს პერსპექტივას, მაგრამ ეს ნებისმიერი მოქმედებებია. უფრო სწორია, მისი ნაწერი მოზაიკას შევადაროთ— ტეხილ ხაზებიან მოფარგვლას ფიგურებისა. მოზაიკის კენჭებით „სწორად ხატვა“ ხომ არ შეიძლება?

არის საერთო ყფიანსა და ფიროსმანს შორისაც. არც ფირო-

სმანს ჰქონია ხელოსნობა და „ნამდვილი გამართვაც“ და მან, მაგრამ მით რაც ებადა შექმნა შედეგებში და სხვა ლოებით გვხიბლავს იგი ჩვენ. მაგრამ ორთა შორის სხვაობაც დიდია. ფიროსმანი, რაც არ უნდა ვთქვათ, პრიმიტივია. ამას ვერ ვიტყვით ყფიანზე, — გაუმართავი სიტყვა და წვართის სიმცირე პრიმიტივობა არ არის. მართო მისი შაირების თემათა სირთულე და იდეათა სიმწიფეც გამორიცხავს ამგვარ დახასიათებას. კიდევ მეტი, ფილოსოფიურ ხასიათის მისი შაირები, როგორც: პრეისტორია, ისტორია, კაცი და გონება, მიწის გული, დრო, ორი ხვეული, ხის ჩივილი და ყვავილების ბორბლები, რომლებშიც თემა სრულად დაძლეულია, პოეტის ახალ შესაძლებლობათა მაუწყებელია.

ყფიანის მიერ ნაპოვნი „თქმანი“ ამოუწურავი საწყაოა. თითქმის ყველი შაირი შეიცავს „ახალს“ და „მოულოდნელს“. მხოლოდ ორიოდე ნიმუშად: სიტყვა სულის კალამი; იქვებს გადაჩეხავს სიტყვა ოქროს წალდი; რამდენი წელი წაიქცევა დროთი ნაცემი; მცირედი მტვერი სულის წვაში გადარჩენილი; ნასეტყარი სიტყვა მზეს უბრუნდება. ასეთი „თქმებით“ სასვავა წიგნი. თუ ვ. ნოზაძის ღვაწლი ემიგრაციის წვლილია ქართულ მეცნიერებაში, ყფიანიც ჩვენი წვლილია ქართულ პოეზიაში.“

მ. ქ — ძე

(გადმობეჭდილი: „ივერია“ № 22, 1979 წ. „ირინე და გიორგი ყფიანი“: „საზიარო პოეზია“.)

გიორგი ყფიანი:

ქ ა რ თ უ ლ ი ე ნ ა (შემოკლებით)

დიდება შენდა ქართველთა ენავ,
წარმოშვებულო სიტყვის გამჩენად,
დედის ღიმილით მოსულხარ ქვეყნად,
ჩვენი სიცოცხლის გადასარჩენად.

ლეგენდად დაჰყვა ქვასა და ლითონს,
ქართული მოდგმა, ქართული ენა—
პირველი ხილვა, პირველი ცქერა,
ჩვენი სიცოცხლის გული და სმენა.

დროს წინ მიუძღვის მამა-პაპები,
ჩაუქრობელი ბრძოლის ლამპრებით;
ჩირადდანობდნენ ქართვის ამბები
ოც საუკუნის გადაღანდებით.

ენა მოჭრილი – ენა ადგმული,
ჩაუქოლავი სიტყვა ქართული,
ისე, ვით ხმალი ფარნაოზისა,
საუკუნეზე გადამართული.

პოეტის სიტყვა

პოეზიაში მქონდეს გრძნობა გულზე მთავარი,
სამფერ დროშაზე ბრწყინვალეზღეს სახე თამარის,
დავით აღმამშენს ვადიდებდე, სიტყვით თამამი
და თვით ილია დავითობდეს, გონით მთავარი.

ქართველ პოეტებს შეუქმნვიდო სიტყვა ალალი,
მათი სიცოცხლე იყოს ჩემი მთავარსარდალი;
გულს მიბორგავდეს მათი ბედის უბედურება,
წითელფერებით გადაბორკილ გზებზე სავალი.

საკმარისია, რომ ვიყავი კარდუს მგოსანი,
მისი დიდებულ მომავალის შესამოსავი,
მას მიუტანე სიტყვა ჩემი მორცხვი მშვენებით,
ერთი აგური განთიადის აღმამშენები.

პოეზიაში მქონდეს გრძნობა გულზე მაღალი,
სამფერ დროშაზე ბრწყინვალეზღეს სახე თამარის;
თვით სიკვდილშიდაც არ დამრჩება სიტყვა სადარდი
მომავალს უთხრა: გამარჯვება, აწ და მარადის!

1976

სამშობლოს

მხოლოდ შენა ხარ ამა ქვეყნის უპირველესი

და შენ წინაშე მეტანიით ვლიან მლოცველნი,
შენზე დაწერა პოეზიამ პირველი ლექსი,
მშვენების ხილვა, სათნოებით განაოცარი.

მძიმე გრძნობებით დასნეულდა, მოკვდა მგოსანი,
გადარჩა მხოლოდ მშობლის შობა ულამაზესი.

არ იცი კვნესა, არც სიცილი, არც ცივი ცრემლი,
არც უხეში ხარ, არც მოქნილი და ლმობიერი,
დაბადებიდან დასასრული შენ არ მოგელის,
მონად აქციე თვით ეშმაკი, სულით ცბიერი.

ასე ყველანი სიყვარულის სევდით ვხუცდებით,
მხოლოდ შენა ხარ ერთადერთი მუდამ უცვლელი.

დილა ამოდის იისფერი, მზე ოქროს აფენს,
პორიზონტებად ეშვებიან მწვანე მინდვრები,
ხან ცა ღრუბლებში ემსგავსება გაშლილ ყირაფებს,
ათასი ფერი ცისარტყლად შემოიკრების.

მიდიან წლები, სიყვარულის ეშხის ფურცლები.
მხოლოდ შენა ხარ ერთადერთი მუდამ უცვლელი.

შენვე წარმოშვი სატანჯველად სიცოცხლის სული
და სიყვარულით მოევიწიე, როგორც ზღვის ტალღა;
სცემს დედამიწა ცეცხლის ძარღვით შემოგარსული
და ყუმბარები ეცემიან საწუთროს საზღვარს.

შენგან შობილნი შენთვის ვკვდებით გამოუცდელნი,
მხოლოდ შენა ხარ ერთადერთი მუდამ უცვლელი.

საშიშ მშვიდობას, გარდაუვალს, სამარადისოს,
გიმღერ და გეტრფი, ვით პოეტი შენი დიდების;
თუ განთიადი შავმა ღამემ კიდევ მაღირსა,
მოგიძღვნი გრძნობებს, აფერილი ლურჯი იებით.
დასრულდა ნატვრა. დროთა ბრუნვის წამი სწრაფია,

გახიზნულ წლებს წაეწერა ეპიტაფია :
ვიყავ დევნილი, მქონდა ზრახვა ივერიელის,
მწამდა სამშობლო, ყველ ღმერთზე უფრო ძლიერი.

1942.

† გ ი ო რ გ ი ყ ი ფ ი ა ნ ი

ს ა მ გ ლ ო ვ ი ა რ ო გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ე ბ ი

მწუხარებით ვაუწყებთ საზოგადოებას:

წელს, 22 მაისს ქ. მონმორესში(საფრანგეთი, ვალ დ'უაზის დებ.)
88 წლის ასაკში გარდაიცვალა ქალბატონი ანასტასია პრიმაკო-
ვა, დაბადებული მიქელაძე. დაიკრძალა ადგილობრივად.

წელს, ივლისის პირველ რიცხვებში პარიზში გარდაიცვალა კა-
რლო ჩხეიძის ქალიშვილი ვერონიკა გრასმანი. განსვენებული
იყო 76 წლის. რვა ივლისს დაიკრძალა ლევილის სასაფლაოზე,
მეუღლის გვერდით.

არგენტინიდან მიღებული ცნობების თანახმად, ქალბატონი ლი-
და ნასყდაშვილისა გვატყობინებს:
ერთი და ნახევარი წლის წინად ქ. ბუენოს აირესში გარდაი-
ცვალა ომის ემიგრანტი არჩილ გოჩიაშვილი, რომელსაც დარჩა
12 და 9 წლის ორი ვაჟი.

გასული წლის აგვისტოში ბუენოს აირესში გარდაიცვალა მეო-
რე მსოფლიო ომის ემიგრანტი ტარასი ჩანავა.

და თანაგრძნობას ვუცხადებთ მათ ქირისუფალთ.

გ უ შ ა გ ი ს ფ ო ნ დ ი (ფრანგულ ფრანკებში)

ვარლამ ანთელავა	300	თათრახან ანთაძე	100
ნიკოლა მამულაშვილი	500	გიორგი ტოგონიძე	100
მეგობარი	100	ნამო გოგუაძისა	100
მართა სტურუასი	50	მანია ყაველაშვილისა	200

შოთა ბერეიანი	100	ნიკო ბედელაძე	100
ირაკლი ოთხმეწური	154	თამარ მუსხელიშვილისა	200
მიხეილ თარაშვილი	300		

ჯამი 2.304

*** *** ***

ადამიანები და წიგნები

ამ სათაურქვეშ გვინდა ერთად ვახსენოთ ფრანგულენოვანი ცივილიზაციის ორი გამოჩენილი თანამედროვე მეცნიერი და ავტორი. პირველია ინდო-ევროპული ცივილიზაციის სახელგანთქმული მკვლევარი მხცოვანი პროფესორი **ჟორჟ დიუმეზილი**, მეორე კი, ფრანგული ლიტერატურის მეცნიერებათა დოქტორი, პარიზის პოლიტიკური ეტიუდების ინსტიტუტის პროფესორი, სსრკავშირზე მრავალი ფუნდამენტური შრომების ავტორი, ქალბატონი **ელენე კარრერ დანკოსი**. მთავარი, რაც ამ ორ სწავლულსა და ავტორს აერთებს, ეს გახლავთ ის, რომ:

პირველი დიდმნიშვნელოვანი ქართველოლოგია და წარმატებით მეთაურობს სამეცნიერო სკოლას, რომელიც ამტკიცებს ქართველი და ბასკი ხალხების ნათესაობას; მეორე კი, ქალბატონი ელენე სისხლით და ხორციით ქართველია, რადგანაც იგია ასული გიორგი ზურაბიშვილის და, მამასადამე, შვილიშვილი სახელოვანი ივანე ზურაბიშვილისა და შვილიშვილი შვილი დიდი ნიკო ნიკოლაძის.

1. ჟორჟ დიუმეზილი

პროფ. ჟ. დიუმეზილს 88 წელი შეუსრულდა, მაგრამ მთავარი ეს კი არ გახლავთ, ჩვენ რომ მასზე ვლაპარაკობთ, არამედ ის, რომ მისი პიროვნებით აშეამად განსაკუთრებით არის დადინტერესებული საფრანგეთის მასიური ინფორმაციის საშუალებები. პრესა, რადიო თუ ტელეხედვა უხვად აქვეყნებს სტატიებსა თუ ინტერვიუებს სახელგანთქმულ ინდო-ევროპულ ცივილიზაციის მკვლევარსა და თეორეტიკოსზე და, როგორც უმაღლესი „გვირგვინის კურთხევა“, 11 ივლისს მას მიეძღვნა, საფრანგეთის ტელევიზიის განთქმული რუბრიკა: „აპოსტროფი.“, რაც შეიძლება შეედაროს განთქმულ ნობელის პრემიის საზეიმო გადაცემას. თუმცა აქ არავითარ საჩუქარს ადგილი არა აქვს, არამედ ფრანგულენოვან მსმენელებს, რიგით ადამიანებს

აცნობენ სახელოვან ავტორებსა და მათ ნაწარმოებს, თუ ნაწარმოებებს.. ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ ამერიკელი საფრანგეთში „ბევშმაც კი აცის“ ვინაა პროფ. ჟ. დიუმეზილი, მისი „ინდო-ევროპელ ხალხთა სამი ფუნქციის თეორია“ და იშვიათი მისი სამაგიდრო სახელმძღვანელო „ლოკი“, რომელსაც საფრანგეთის აკადემიის წევრმა კლოდ ლევი-შტრაუსმა „დიუმეზილის მეთოდის გაკვეთილები“ უწოდა—პროფ. ჟ. დიუმეზილის საფრანგეთის ინსტიტუტის წევრად მიღების საზეიმო სიტყვაში. „აპოსტროფის“ დროს მან ჩვენ სასიამოვნოდ გაგვაცოცა ფიზიკური სიჭარბაგითა და დიდი ახალგაზრდული გონებამახვილობით.

ინდო-ევროპელთა ლეგენდების ძიებამ ალბათ, დიდი ენათმეცნიერი კავკასიაშიც მიიყვანა და იქ ის საბედნიეროდ შეხვდა ქართულ ცივილიზაციას. პროფ. ჟ. დიუმეზილი დიდი ხანია, რაც კრებულ „ბედი ქართლისაში“ თანამშრომლობს. გასულ წელს კი მან პროფ. გიორგი შარაშიძესთან ერთად იწვება „ქართულ და კავკასიურ ეტიუდების“ კრებულის ხელმძღვანელობა, და, ამრიგად, იგი აგრძელებს ახალგაზრდული შემართებით მოღვაწეობას მისი მეცნიერული ინტერესების სრულ სარბიელზე. ჩვენ ისლა დაგვრჩენია ვუსურვოთ ჯანმრთელობა და ჯანმრთელობა.

Helene Carrere D'Encausse: „NI PAIX NI GUERRE“

პროფ. ელენ კარრერ დანკოსმა წელს კიდევ ერთი შესანიშნავი წიგნით გაამდიდრა საფრანგეთის ისტორიულ მეცნიერებათა ბიბლიოთეკა. წიგნს ეწოდება, „არც ომი, არც ზავი“ და ქვესათაურია: „საბჭოთა ახალი იმპერია ან დეტანტის კარგი გამოყენება.“ იგი ეხება უკანასკნელი ოცი წლის საერთაშორისო პოლიტიკის კონკრეტულ საკითხებს და კერძოდ, თუ როგორ ლ. ბრეჟნევის საბჭ. კავშირმა შეძლო, საყოველთაოდ გამოცხადებულ მშვიდობიან თანაარსებობისა და დეტანტის ატმოსფეროში, გაეფართოებია მოსკოვის იმპერიის საზღვრები ვიეტნამის, კამბოჯის, ანგოლის, ეთიოპიის, ნიკარაგუას და ავღანეთის დაპყრობებით. როგორც მის სხვა ხაწერებში, ისე აქაც ქ. ელენეს აუარებელი ოფიციალური თუ არაოფიციალური ლიტერატურა აქვს გადამუშავებული ფრანგულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე. წიგნი თავისუფალია პარტიზანულ მიკერძოებათაგან და იკითხება დიდი ინტერესით.

თ 14 / 63

შ ი ნ ა ა რ ს ი

- .2 ძალის მშვიდობა
- .3 ჩელენჯერის კატასტროფა
- .13 ჩერნობილის კატასტროფა
- .23 კომკავშირი და ახალგაზრდობა
- .26 პოეზიის განყოფილება:
ლტოლვილის სიტყვა პარიზს
- .29 საფრანგეთს
- .30 რუსთველი 800 წლის
- .31 მარტოობა
- .32 სამშობლო
- .33 ჯვარს აცვ, ჯვარს აცვ ეგე!
- .35 რაც ყველა ქართველმა უნდა იცოდეს
- .39 კათალიკოსი ამბროსი
- .45 ბასკები
- .56 მოგონებათა განყოფილება:
ერთი ბომბის ამბავი
- .60 იასონ მღვდელი
- .65 ბავშვობისა და ყრმობის მოგო-ბა
- .72 ერთად ქართველნი(სიტყვა)
- .77 გლოვის ფურცელი:
+ გიორგი ყფიანი
- .80 გ. ყფიანის პოეზია(„ივერია“-დან)
- .82 გიორგი ყფიანის სამი ლექსი
- .85 სამგლოვიარო განცხადებები
- .86 ადამიანები და წიგნები:

- მოწინავე
- პაპუნა ლუბაშვილი
- გულბათ გულბათიშვილი
- გურამ გელოვანი
- გიორგი ტოგონიძე
- გიორგი ტოგონიძე
- ირაკლი ოთხმეზური
- გივი შაორელი
- ვალდია კვაქანტირაძე
- მინდია ლაშაური
- დავით ვაშაძე
- თედო რაქველიშვილი
- ი მ ე რ ი
- ირაკლი ოთხმეზური
- მიხაკო საჩხერელი
- მიხეილ თარაშვილი
- თამაზ ნასყდაშვილი
- შოთა ბერეჟიანი
- მ. ქ - ძე

ქორე დიუმეზილი 88 წლის თავზე
ელენ კარრერ დანკოსი: არც ზავი, არც ომი

GOUCHAGUI

PERIODIQUE EN LANGUE GEORGIENNE

Directeur : GEORGES TSERETELI

ADRESSE: 8, RUE DES MARCHAIS

75019 PARIS

EDITION HORS COMMERCE